ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

akiračiai

1970 / BIRŽELIS - JUNE / NR. 6 (20)

TRISDEŠIMTMETINIS SUVENYRAS

PASKUTINIOJO VEDAMOJO ISTORIJA

Birželio 15-tą laiškanešis atnešė *Dirvą*, kurios pirmajame puslapyje atspausdintas *Rytinis LIETUVOS AIDAS*, Nr. 281 (5490), Sekmadienis, birželio 16 d., 1940 m. Nors ir sumažinta, bet pakankamai ryški nuotrauka. Tai pats taikliausias ir ryškiausias visoje dabartinėje mūsų spaudoje priminimas prieš 30 metų Lietuvą ištikusios tragedijos.

Tą saulėtą, bet kraupų sekmadienio rytą *Rytinis LIETUVOS AIDAS* bailiai buvo įsnešiotas į Kauno gatves. Ir iš karto tapo mūsų laikraštijos retenybe. Ne vieną ir ne kitą kartą buvo parūpę iš naujo pažvelgti į tą anos nakties gaminį, bet vis nepasitaikė progos. Tik dabar, lygių lygiausiai po 30-ties metų, skaitau: *Įvykių eigos metu sunku tuos įvykius visai tiksliai įvertinti. Todėl palikime jų apibūdinimą ateičiai...*

Skaitau šio birželio 15-tos pavakariais. Lietuvoj jau po vidurnakčio. Lygiai prieš 30 metų *tą pačią valandą* tuos žodžius dar tik rašiau...

* * *

Dirvos redaktorius tame retenybiškame suvenyre nerodė pirštu į „dramblius", — stebėtojai juos ir patys pamatys. Atkreipė dėmesį tik į „musę", — į augštyn kojom apverstą *Eltos* parašą po vyriausybės pareiškimu. Spėja, kad spaustuvės tarnautojai tyčia jį taip reikšmingai apvertę.

O gal ir netyčia. Spaustuvėje, ant metrampažo (rinkinių į puslapių formas dėliotojo) stalo, visada gulėdavo bent keliolika švininių liejinių (eilučių) su žodeliu *Elta*. Kai tik kur to parašo pristigdavo, dėliotojas būdavo atsilaužia reikiamo ilgio šviną su tuo žodeliu ir įkiša, kur reikia.

Formų tvarkymo pabaiga visada esti kiek nervinga. Ypač *tą* naktį buvo. Abejoju, ar formos tvarkytojas tose aplinkybėse pagalvojo apie tokią subtilią politinę demonstraciją, kaip *švino* gabaliuko atvirkščias įkišimas į formą. Greičiau tai galėjo pasitaikyti dėl sutrikusio atidumo... Apie antrą valandą po vidurnakčio jis paklojo man ant stalo to puslapio, kuris dabar *Dirvoj* nufotografuotas, nuotrauką paskutinei revizijai. Augštyn kojom pakibusi *Elta* iš karto „durė į akį". Bet... Atrakint formą vien tam, kad tą vieną žodį atitiestų? Tuščia jo! Argi ne didesni dalykai augštyn kojom virsta? Nieko nesakiau... Taip ir pasiliko ta, greičiausia visiškai atsitiktinė, užuomina apie visus tos dienos apsivertimus...

* * *

Tūlą ano meto betarpiškai nepergyvenusį gali stebinti to *Aido* tonas. Kaip pranešimas piliečiams, kaip paskutinis Lietuvos vyriausybės pareiškimas, taip ir redakcijos žodis — vedamasis straipsnis, visi greičiau panašūs į bučiavimą rykštės, kuri plaka, negu į stačio žmogaus atvirą žodį.

O tačiau pirmadienio rytą, dar nespėjus išeiti sekančiam *Aido* numeriui, į redakciją jau atvyko Jonas Šimkus su palydovu iš Dekanozovo štabo ir pasiskelbė, kad jam esą pavesta perimti *Lietuvos Aido* vyriausio redaktoriaus pareigas.

Taip skubiai komisarinis redaktorius buvo atsiųstas tik į *Aidą:* kitiems dar buvo leista keletą ar keliolika dienų bandyti patiems taikytis prie „naujos eros". Kodėl *Lietuvos Aidui* tokia išimtis?

Į tai nė neklaustas atsakė pats Šimkus, išeidamas iš Dirmeikio kabineto, ką tik atlikęs trumputę „pareigų perėmimo" ceremoniją. Nė į vieną tiesiogiai nesikreipdamas, o žiūrėdamas kažkur pro šalį, vos girdimai pasiaiškino, kad taip turėję būti padaryta „dėl neleistinai provokatoriško pasireiškimo sekmadienio laidoje"...

Šimkus tada nepaklausė, kas tą sekmadienio rytinę laidą leido, nei neaiškino, kur tą provokaciją matė. Tik, lyg atsiprašydamas, ėmė man aiškinti, kad kiti redaktoriai esą prašomi toliau dirbti savo darbą, bet, esą, — „Dirmeikis, Raila ir pats tai negalėsit pasilikti"...

* * *

Kaip tik dėl tos Šimkaus užuominos apie „provokaciją sekmadieninėj laidoj" vėliau buvo ne kartą parūpę pasižiūrėti ir patyrinėti tą klaidą, — kur gi, būtent, glūdėjo ta „provokacija". Dabar iš pirmo ir net antro žvilgsnio atrodo, kad nieko ten nėra, tik susitramdymas ir pasidavimas jokių pasiaiškinimų nepripažįstančiai jėgai. Tik prisiminus minčių chaosą, kurs sukosi anuomet, rašant tą paskutinį iš šalies dar nediktuotą to laikraščio pareiškimą, ir prisiminus, kokia mintis labiausiai veržėsi būti pasakyta, galima įžiūrėti, kad ta mintis ir prasiveržė. Gal maža kam ji buvo aiški, būdama paslėpta painiose užuominose. Bet Dekanozovo štabe ją suprato. Suprato, jog tarp tų užuominų glūdi tvirtinimas, kad — *ne, netiesa, ką jūs apie mus sakot! Mes nepadarėm to, kuo jūs teisinatės galį mus kojom trypt ir tankais traiškyt...*

Tokios užuominos, kad ir storiausiai į vatą įvyniotos, komunistų akyse, be abejo, turėjo atrodyti „neleistina provokacija".

Rodydamas tą 30-metį laikraštį, *Dirvos* redaktorius pavadino jį istoriniu. Tūlas gal spėlios, kaip tas vadinamasis istorinis laikraštis atsirado: kaip buvo suplanuotas, kaip suorganizuotas. O iš tikrųjų — niekas jo neplanavo, niekas neorganizavo. Jis išėjo toks, ir iš viso išėjo tik todėl, kad visiškai atsitiktinai taip o ne kitaip susidėstė keletas ką tik sudužusios kasdieninės rutinos šukių.

* * *

Vakarop buvau redakcijoj vienui vienas ir dairiaus, ką daryt ar ko nedaryt... O tai jau buvo ne taip, kaip visada. Paprastai šeštadienių vakarais redakcijoj nieko nebūdavo. Buvau dabar tenai turbūt tik dėl to, kad visa ta diena buvo ne tokia, kaip kitos. Iš ryto redakcijoj buvo sąmyšis su „vyriausybės sudarinėjimu". Buvo gautas spėjamų ministrų sąrašas (gen. Raštikis turėjo būti premjeras), ir mūsų reikalas buvo ne svarstyti, patinka mums tie ministrai ar ne, o ko greičiau-

(Nukelta į 3 psl.)

BIRŽELIS IR PARODOS

Stalino armija okupuoja ramų ir taikingą kraštą. 1940 metų birželyje. Berijos gaujos ištremia Sibiran 1% krašto gyventojų. 1941 metų birželyje. Skarda užkalti kalėjimų langai liudija stalinizmo humanizmą.

Birželio mėnuo Lietuvos istorijoje įrašytas kruvinomis raidėmis.

Panevėžys. Pavenčiai. Červenė. Rainių miškelis. Nebereikia aiškinti, kodėl 1941 metų birželio antroje pusėje bėgančias Stalino ir Berijos gaujas Lietuvos gyventojai palydėjo akmenimis. Ir ne tik akmenimis.

Bėga dienos, keičiasi gyvenimas ir žmonės. Skriaudos keliauja užmarštin. Jų vietą užima naujos skriaudos, nauja neteisybė, nauja kančia.

Buvo anuo metu žudoma lietuvių tauta. Masiškai žudoma. Reikia tai prisiminti, nevalia to užmiršti. Ir rūpintis reikia, kad vėl nepasikartotų žiaurių žmonių žiaurūs darbai.

Amerikoje šį mėnesį atidaroma Lietuvos genocido paroda. Labai gerai, kad pagaliau tokia paroda yra. Nors ir 25 metus pavėluota. Parodą reikia vertinti teigiamai; rengėjus, nesugebėjusius to darbo atlikti bent 20 metų anksčiau, labai teigiamai vertinti deja negalima. Reikia priminti sau ir kitiems nekaltų Lietuvos žmonių žudynes. Laukti progos, dvidešimt metų laukti progos, negerai. Sunku apeliuoti į pasaulio sąžinę faktais, kurie įvyko prieš 30 metų. Pasaulio dėmesį galima atkreipti tik tuo, kas Lietuvoje darosi šiandie. O darosi dalykai gana paprasti: žmonės gyvena, laisvės nėra. Žodžio, minties, spaudos laisvės. Religijos laisvės. Žmogiškos laisvės...

Laikas šiandieną pradėti galvoti apie kitokias parodas. Labai paprastas parodas. Knygų ir laikraščių parodas, spausdinto lietuviško žodžio.

Reikia surasti dvi sales. Vieną pripildyti lietuviškomis knygomis kurioms nevalia pakliūti į Lietuvą. Reikia ir antros salės. Tuščios. Visiškai tuščios. Lietuviškoms knygoms, kurios gali įkeliauti į Lietuvą. Keturios nuogos sienos tuščioje salėje teliudija apie dvidešimtojo šimtmečio barbarus.

Jeigu kam nepatinka okupanto pavadinimas, tepasiūlo geresnį. Tepaaiškina, kas gi neleidžia į Lietuvą spausdint lietuviško žodžio. Ir kaip vadinti tokius...

O mes ir vėl grįžtam prie parodos. Tokios, kokią laikas pradėti organizuoti 1971-siems metams. Dabar. Nes po dvidešimties metų gali būti jau pervėlu.

turinyje

PRIEŠINGOJ BARIKADOS PUSĖJ

Į akrimonišką dviejų poetų ginčą apie revoliucijas įsivelia istorikas.

NIEKADA NETEKO DAINUOTI TUŠČIOMS SALĖMS

Pokalbis su solistu S. Baru apie solisto kelią ir nuotaikas.

RACIONALŪS PASITRAUKIMAI

Kai kurios išvados apie LB rinkimų rezultatus.

PLJK: PRISTATYTI VISŲ LIETUVIŲ KŪRYBĄ

Reportažas iš jaunimo atstovų pasitarimo Klevelande dėl antrojo jaunimo kongreso ruošimo, kuriame nutarta į kongreso darbų programą įtraukti VISŲ lietuvių, iš čia ir iš ten, kūrybinius pasireiškimus.

APLEISTA BENDRUOMENĖS DIRVA

Pageidavimas įsteigti stiprų aukštojo mokslo stipendijų fondą.

SPAUDA — GUVIAI LINK NUOSMŪKIO

Paskutiniai pasisakymai apie išeivijos gyvenimo praėjusio dešimtmečio tendencijas.

KULTŪRA IR JOS FONAS

Jauno Lietuvos kultūrininko essay apie provincializmą.

SKILTYS, RECENZIJOS, LAIŠKAI

Lietuvos TSR [illegible]

R 93L-844

ciniko užrašai

EGZILINIO IŠDIDUMO NUOSMŪKIS IR ŽLUGIMAS

Paskelbė **Akiračiai** anketą — galima sakyti, „likiminiais“ išeivijos klausimais. Žinoma, sunku visuomeniškai nusiteikusiam žmogui, gavusiam tokią anketą, atsispirti pagundai. Tad dažnas neatlaiko: sėda ir išklosto savo pažiūras bei įsitikinimus, pažeria pamokymų ir net pranašysčių. Vienam sekasi geriau, kitam blogiau.

Nekaip nusisekė A. Kučiui (**Akiračiai**, nr. 4(18). Turiu galvoje jo susirūpinimą, ypač gyvųjų rašytojų (M. Katiliškio, J. Meko ir K. Ostrausko), kūrinių pasirodymu Lietuvoje.

Pirmiausia neaišku, kodėl A. Kučys mini ne visus tokius rašytojus, o tik tuos tris. Matyt, vieniems galima, o kitiems — ne. Negana to. Jis insinuoja, jog tie trys vyrai veržte veržiasi su savo kūryba į Lietuvą ir dėl to veda kažkokius suokalbius su tenykščiais pareigūnais. O „patyrimas sako“, įspėja A. Kučys, „kad tarimasis ir susitarimas su sovietinėmis, kad ir lietuviškai kalbančiomis, įstaigomis veda prie kurtumo ir nebylumo įsipareigojimų“. Tad štai, žiūrėk, kokių tų vyrų esama, ir koks liūdnas likimas jų laukia! A. Kučiui, matyt, nežinoma, kad ne kiekvienas rašytojas siūlo arba tiesiog bruka savo kūrinį tartum prekę. Nebruko jų ir šie rašytojai. Priešingai: iniciatyva buvo ne jų, o kai kuriais atvejais net ir išvis jokio ryšio su jokiomis įstaigomis neturėta. Pagaliau neteko girdėti, kad tas „debiutas“ Lietuvoje būtų užkimšęs jiems ausis ir užčiaupęs burnas.

Šiaip, žinoma, nesvarbu, kokiomis priemonėmis buvo prieita sutarimo tuos kūrinius Lietuvoje perspausdinti. Tačiau gerai, kad tai įvyko ne be autorių sutikimo (mūsų spauda panašiais atvejais tuo pasigirti tikrai negali). O dar geriau, kad pagaliau nors keletas išeivijos literatūros kūrinių rado vietos Lietuvoje — tenykštėmis pastangomis. Reikia tikėtis, kad tai tik pradžia. Juk ir pats A. Kučys, sau prieštaraudamas, sutinka (pernelyg iškilmingais žodžiais): „Kūrinys grįžta į tautą, kuriai jis buvo skirtas.“ Dar daugiau: jis net sako, kad „dėl kūrinių grįžimo ir mes kartu su rašytojais džiaugiamės“. Keista. Patiems autoriams dėl to nei džiūgaujant, nei verkiant, gana neaišku, ko čia taip A. Kučys džiaugiasi. Tuo labiau, kad jis, pasirodo, vis tiek tebelieka nepatenkintas. Kodėl? Mat, pagal jį, tokie rašytojai praranda savo „egzilinį išdidumą“. Nejaugi? Išdidumas, kaip ir visi charakterio bruožai, — gana slidi sąvoka. (Kai kam, pavyzdžiui, ožys yra išdidumo aukštybė). Ne visai aišku, kaip A. Kučys tą išdidumą (ir dar ne bet kokį — egzilinį) supranta. Žinau tik tiek, kad, kaip teko pastebėti, aniems trims vyrams karūna dėl to „debiuto“ tikrai nenukrito. Vienok A. Kučys vis tiek neramus: girdi, „ramybės neduoda mintis, kad kartu kažko ir netekome“. Ką gi, jeigu jį tikrai kankina toks neramumas, tai čia, deja, jo tiesa, o ne tų rašytojų, bėda.

Tiesą pasakius, skaitant A. Kučio prieštaringus samprotavimus, kurį laiką ir mane buvo apnikęs neramumas. Vieną priežastį jau minėjau — tai tik anų trijų rašytojų išskyrimas. Tačiau, kaip sakiau, šis reikalas tuoj paaiškėjo. Vienok tebeliko graužti kitas, žymiai piktesnis kirminas: kodėl išvis A. Kučys šiuo atveju pasirinko rašytojus, o ne kuriuos nors kitus arba dar geriau visus išeivijos „kultūros darbuotojus“? Sakysim, kodėl ne dailininkus, kurių parodos pradedamos ruošti Vilniuje? Kodėl ne mokslininkus, kurie skaito paskaitas Lietuvoje? Kodėl ne muzikus, kurie siunčia savo kūrinių įgrojimus į Lietuvą, arba tuos, kurie akompanuoja iš Lietuvos atvykusiems dainininkams (vienas toks akompanuotojas **Akiračių** nuotraukoje dainininką apsikabinęs, atrodo, ne tam, kad jį pasmaugtų)? Ir t.t. Žodžiu, kodėl A. Kučys suteikia tokią privilegiją rašytojams, o diskriminuoja kitus, taip pat „kriminalais“ besiverčiančius? Gal kartais rašytojai iš kitokio molio krėsti, tad jie praranda „egzilinį išdidumą“, o kiti — ne?

Gerokai pakankintas šių klausimų, netrukus vis dėlto atsidusau: toliau nusiyręs A. Kučio svarstymuose, radau aiškų atsakymą. Pasirodo, rašytojai „visais laikais buvo vieni svarbiausių dvasinio gyvenimo formuotojų“, todėl „iš jų laukiame kažko didingesnio, kažko laiko siūbavimuose patvaresnio“. Va Jėzau, kokios pareigos, kas per reikalavimai! Ne be reikalo rašytojams lengviau prarasti „egzilinį išdidumą“. Ačiū Dievui, kad nesu rašytojas, — tikrai neatlaikyčiau ir palūžčiau po šitokia našta vargingose tremties sąlygose. Antra vertus, aš vis kažkodėl galvojau, kad rašytojai tik rašo. Tiesa, žinojau, kad pasitaiko ir „formuotojų“ bei šiaip rėksnių (jie, mat, labai iškilmingai galvoja apie savo „pašaukimą“), tačiau visada buvau įsitikinęs, kad jie per apsirikimą ne į tą profesiją pataikė.

Vienok reikia pripažinti, kad bent vienu atveju A. Kučio teikiamas rašytojui išskyrimas turi pagrindo. Čionykščio autoriaus Lietuvoje perspausdintas kūrinys savaime pasiekia žymiai didesnę auditoriją, negu dailininko paroda, muziko koncertas ar mokslininko paskaita. Kitaip tariant, tiesiogiai ir plačiau pasiekiama tauta, ko A. Kučys kaip tik — ir pagrįstai — pasigenda bendravime su Lietuva. Pagaliau, net ir visuomeniškai žvelgiant, ar tai nėra tautai vienas geriausių įrodymų, kad, priešingai tenykščių propagandistų nuolatiniams įtikinėjimams, išeiviai ne vien tik dolerio vaikosi, spiaudo į lubas ir — viens į kitą? Tad kur čia tas rašytojų „egzilinio išdidumo“ praradimas?

Užtikau A. Kučio samprotavimuose ir dar vieną tiesą: „realybė niekam nėra taip apgaulinga, kaip egzilui“. Deja, sprendžiant iš A. Kučio dažnai vienas kitam prieštaraujančių teigimų ir nekurių insinuojančių išvadų, atrodo, kad šią tiesą jam padiktavo pati jo patirtis: realybė jį, egzilą, tikrai negailestingai apgavo.

akiračiai

ATVIRO ŽODŽIO MENRAŠTIS

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $5.00 annualy in the US, $6.00 in foreign countries; $0.50 per copy. — Second class postage paid at Chicago, Ill. • Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, G. Procuta, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, Z. Rekašius; spaudos grafika A. Kuraus-ko; administratorius K. Avižienis. • Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. • Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

E. ČEKIENĖ

KAS DEMORALIZUOJA IŠEIVIJĄ?

Drausmės sargyboje. *OJE*

Š. m. *Akiračių* 2 nr-je R. Maziliauskas savo komentaruose apie praėjusį išeivijos dešimtmetį ir apie ateities gyvenimo perspektyvas tarp kitko rašo:

Ateinantis dešimtmetis bus mūsų senųjų partijų laidotuvių dešimtmetis... Vlikas turės persiorganizuoti kitais pagrindais. Tuo tarpu ten tebesidarbuoja ir negali ar nedrįsta atsisakyti nuo savo partinių ideologijų senieji mohikanai, bet galų gale jei ne sveikas protas, tai Didžioji Režisierė privers juos užkasti partinius karo kirvius ir nustums nuo scenos. Nežinau, ar naujoji aukštųjų veiksnių kepurė bus geresnė ar blogesnė bet tikrai žinau, kad iš po jos nebesmilks senųjų atgyvenų aromatai...

Kiekvienas, mokąs skaityti, turėtų suprasti, kad R. Maziliauskas visai paprastai pranašauja, jog *gamtos* dėsniai neišvengiamai veda į „sargybų pasikeitimą“ *visuomeniniame gyvenime*, į laiko iššauktą idėjų ir perspektyvų kaitą, dėl to nei džiūgaudamas nei liūdėdamas, bet, kaip pridera objektyviam stebėtojui, šaltai teigdamas. Juk visiems turėtų būti aišku, kad į vadovaujamus postus neišvengiamai ateina nauja karta, su kitomis pažiūromis ir kitomis ydomis.

Reaguodama į ką tik cituotą Maziliausko pasisakymą, *Dirvos* vedamųjų dažna autorė tapusi Emilija Čekienė š. m. gegužės 27 d. laidoje rašo:

Tenka labai stebėtis „Akiračių“ siekiais, nes iš to atrodo, kad koja kojon eina su Lietuvos sovietiniu okupantu, kuris lygiai to paties laukia ir trokšta, kad senieji jo priešai išmirtų, o jaunuosius jam bus nesunku perauklėti. Tai bolševikų pagrindinis metodas visose pavergtose tautose. Apie senųjų atgyvenų naikinimą įvairiomis progomis kalba ir okupantai Lenino žodžiais, pvz.: „Kultūra turi būti dėsningas visų žmonijos sukurtų dvasinių, intelektualinių turtų išvystymas, tik ryžtingai įveikus reakcinę išnaudotojų klasių ideologiją, praeities atgyvenas ir idėjas žmonių sąmonėje“... (Kultūros barai, 1969 m. nr. 6).

Taip E. Čekienė savo vedamajame, pavadintame „Laidotuvių belaukiant“, padaro *Akiračių* redakciją ir straipsnio autorių mirties mūsų vadovaujantiems žmonėms betrokštančiais „gaulais“. (Tarp kitko, R. Maziliausko straipsnis Čekienės yra pristatomas lyg *Akiračių* vedamasis, nes ji *nesiteikia* skaitytoją informuoti, kad citata paimta iš serijos apžvalginių straipsnių apie praėjusį išeivijos dešimtmetį ir kad citatos autorius yra R.Maziliauskas.) Skaitytojui nereikia aiškinti, jog tikrai bemokslis, ne dėl savo kaltės, donelaitiškas būras tokias išvadas galėtų padaryti. Bet šį kartą vieno iš seniausių išeivijos laikraščių vedamųjų autorė suteikia R. Maziliausko žodžiams tokią reikšmę, kurios užsimušęs juose nerasi. Tokia publicistika aiškintina dvejopai: arba E. Čekienė nemoka skaityti arba ji sąmoningai iškraipo mintis. Trečios galimybės, atrodo, nėra.

Tokie vedamieji, kaip E. Čekienės, yra klasiškas išeivijos spaudos nuosmūkio pavyzdys, demoralizuojąs išeiviją, nerespektuojąs tiesos, neatsakingai oponuojąs priešingai nuomonei. Norom nenorom peršasi mintis, kad „bolševikų pagrindinis metodas“ jaunajai kartai ir, aplamai, išeivijai demoralizuoti yra ne Maziliausko pobūdžio straipsniai, bet vedamieji — kaip ponios Čekienės.

PASKUTINIO VEDAMOJO ISTORIJA

(Atkelta iš 1 psl.)

siai surinkti jų fotografijas ir biografijas. Daugiausia bėdos buvo su J. Šlepečiu, kuris buvo numatytas būsiąs vidaus reikalų ministru. Ligi tol buvo tik apskrities viršininkas (tiesa, paskutiniu metu —Vilniaus apskrities), tai redakcijos archyve dar neturėjo užėmęs tvirtos pozicijos. Fotografijos buvo surastos, klišės padarytos, biografijos surašytos, surinktos, ir kai pirmasis dieninės laidos puslapis jau buvo sutvarkytas su visu (vis dar tik spėjamu) vyriausybės sąstatu, buvo gautas pranešimas, kad nebereikia, kad — viską mest lauk... Maskva Raštikio nepriima...

Po to, kas valanda — vis tamsesnė žinia. Kai vakarop dairiaus tuščioj redakcijoj, jau buvo praėję dvi valandos nuo žinios, kad prezidentas išvyko į pasienį. Ir jau buvo praėjusi beveik valanda, kai Laisvės alėjos asfaltas buvo lyg stambiais dantimis iškandžiotas. Tai buvo rusų tankų vikšrų įspaudos... Tankų vora jau buvo pravažiavusi, Laisvės alėjoj buvo tylu, — taip tylu, kaip niekad nebuvo buvę šeštadienio vakarą...

Užėjo į redakciją rūmų ūkvedys ir sako: —Pečių užkūriau. Gal pakurų turėsit?

Ką? Birželio vidury — pečių? Ir, nespėjęs garsiai nustebt, supratau, kokių pakurų jis teiraujasi. Gerai, sakau, eik visų pirma į honorarų apskaičiavimo skyrių. Ten bendradarbių kartoteka su pavardėm ir jų straipsnių sąrašais — kaitriai degs. O paskui gal ir čia šis tas atsiras.

Bet nei Dirmeikio (vyr. redaktoriaus), nei savo stalčiuose neradau nieko tokio, kuo būtų buvę svarbu tą naktį pečių pakūrent. Surinkau tik tą ir vakarykščią dieną iš provincijos gautas korespondencijas, — jos dabar kaip tik geriau tiko į pečių, negu į rinkyklą.

Skambinau spaustuvėn (kitoj gatvėj)— ar kas nors daro rytinę laidą? Atsiliepia korektorius. Sako, yra pora linotipininkų, Beleckas telefonogramą iš Berlyno priiminėja, yra metrampažas, tik nėra redaktoriaus... (Turėjo būti gal Gricius, gal Dėdelė, bet abu gyveno tolimuose miesto pakraščiuose, nebeprisišauksi, jei nėra. Pasiuntinio, kurio darbas tam tikromis valandomis būdavo — vaikščioti tarp spaustuvės ir *Eltos* ir atnešdinėti iš tenai biuletenius, irgi nebuvo. Tai palieku ūkvedį „pečių kūrenantį“, užsuku į *Eltą*, randu ten jau prieš kelias valandas išleistus du stambokus biuletenius — vienas TASS'o, apie „konflikto su Lietuva likvidavimą“, kitas — mūsų vyriausybės papasakojimas, kas atsitiko praėjusią naktį ir šiandien iki vidurdienio: ultimatumas, jo priėmimas, nebaigtas bandymas sudaryti naują vyriausybę, žinia, kad popiet pradės žygiuoti rusų kariuomenė per sieną į Lietuvą. (Į Kauną atžygiavo Gaižiūnų poligone jau anksčiau buvę motorizuoti padaliniai).

Eltoj tamsu. Tik pora žmonių prie stalinių lempų. Telegrafo aparatai tarška, juostelės iš jų žaltiškai raitosi su angliškomis, prancūziškomis, vokiškomis žiniomis, bet niekas jų lietuviškai nebeverčia ir nebemultiplikuoja, nes kągi su tomis žiniomis dabar bedarysi... Man ten tebesant, sako, — atėjo svarbi žinia. Po keleto minučių gaunu dar vieną biuletenį — apie Dekanozovo atvykimą. Nešuos visa tai spaustuvėn...

* * *

Spaustuvėje irgi tamsu. Dega tik kelios apgaubtos lempos ant stalų ir prie dviejų linotipų, kurie dar čežėjo, kaip vėžiai maiše: rinko telefonogramą iš Berlyno. Atidaviau jiems atsineštus biuletenius. Pas metrampažą randu jau surinktos medžiagos maždaug trims puslapiams. Atsineštieji biuleteniai užims daugiau kaip pusę pirmojo puslapio. Iš *Eltos* telefonu praneša, kad bus dar vienas svarbus biuletenis — vyriausybės pareiškimas.

Suskirstau esamą medžiagą į puslapius, duodu rinkti antraštes ir einu pats į *Eltą* to vyriausybės pareiškimo. Nueinu,— dar nėra. Kas, kur tą vyriausybės pareiškimą rašo, — niekas aiškiai nežino. Tik reikia laukti. Grįžtu spaustuvėn, ten baigiam tvarkyti tris puslapius, suguldom jau ir į pirmą puslapį surinktuosius biuletenius, bet dar tik laikinai, kadangi nežinia, kiek ir kokios vietos reiks vyriausybės pareiškimui... Paklausta telefonu, *Elta* atsako, kad vyriausybės pareiškimas jau yra. Didelis? Ne, tik apie pusė mašinraščio puslapio. Nueinu, atsinešu. Per keletą minučių jau surinktas, ir jau aišku, kad apie trečdalis pirmojo puslapio dar tuščias. Atseit, yra dar vietos ir vedamajam straipsniui, redaktoriaus komentarui apie ...aktualiausį to ryto dalyką, kaip ir kiekvieną rytą būdavo daroma. Iš vienos pusės, nesmagi tai aplinkybė, nes tą naktį tokios paskirties straipsnį rašyti atrodė, lyg kalną versti. Iš kitos pusės atrodė — puiku, kad yra proga daugiau pasakyt, negu biuleteniuose pasakyta.

Vyriausybės paskutinis pareiškimas (kas jį parašė, gal nebent iš V. Mašalaičio dar būtų galima sužinot) ragino piliečius laikytis ramiai, dirbti savo įprastinį darbą, padėti palaikyti tvarką ir vykdyti pareigūnų įsakymus. O TASS'as kaltino Lietuvą, kaltino vyriausybę ir jos pareigūnus, kad sabotavę sutartį, kad pagrobę kelis rusų karius iš jų įgulų, kad rengę kažkokį sąmokslą drauge su Latvija ir Estija — sudarę Baltijos santarvę, nukreiptą prieš Sovietų Sąjungą... Mes, tačiau, žinojom, — aš pats asmeniškai žinojau, — kad tai netiesa, kad tik iš gandų ar iš kokio neatsakingo ir neatsargaus asmens paplepėjimo sufabrikuoti tie kaltinimai. Štai *čia, dabar — paskutinė proga šioj dar tuščioj puslapio daly pasakyti*, kad tai, kas čia šalia dedamame TASS'o komunikate ir ultimatume sakoma, yra melas! Bet reikia pasakyti, nesukompromituojant vyriausybės „testamento“, raginančio piliečius laikytis išmintingai ir rimtai, vadovautis „tėvynės meile ir jos reikalų supratimu“... O tai reiškė, kad negalima sau leisti visa gerkle šūkauti ir vadinti dalykus tikrais jų vardais. Kalbėti galima tik atsargiomis, „diplomatiškomis“ užuominomis. Taip kalbėti jau buvom pratę nebe nuo vakarykščios dienos. Jau ištisa eilė metų,— galima sakyt, kone visą nepriklausomybės metą, — viešai kalbėdami, vis jautėmės, kad reikia apsidairyti, *ar kas nors nesusirauks dėl kurio žodžio Berlyne, Maskvoj*, o pastaraisiais metais — net ir Varšuvoj... Trapi buvo Lietuvos nepriklausomybė, ypač, kai ėmė niauktis Europos padangė ir kilo grėsmingi karo debesys...

„Peršukavom“ su metrampažu nuo dieninės laidos likusius rinkinius, atsirinkom iš jų keletą trumpų *Eltos* žinelių, užkišom puslapyje tuščias vietas taip, kad vedamajam straipsniui liktų kiek galima mažiau, kad nereiktų daug rašyti.

Žiūriu dabar į vieną iš tų žinučių ir stebiuos: kada gi iš tikrųjų buvo atidaryta „IV Baltijos savaitė“ Taline, Estijoj? Parašyta, kad „Balandžio 15“... Išeitų, kad tą naktį buvo įdėta ir dviejų mėnesių amžiaus „naujiena“?... Ne, tai tik likusi nepastebėta *Eltos* (ar gal mūsų rinkėjo) klaida. Tos iškilmės Taline buvo „šiandien“ — *birželio 15*, tuo metu, kai rusų kariuomenė jau pradėjo žygiuoti į Lietuvą. Estijos premjeras iškilmėse tą valandą kalbėjęs, jog „Baltijos tautos galėjo gyventi taikoje dėl to, kad buvo sudariusios paktą su Sovietų Sąjunga“... Estijoj ta „taika“ pasibaigė pirmadienį, birželio 17...

* * *

Po vidurnakčio likom spaustuvėj tik trys: vienas linotipininkas, metrampažas ir aš pats. Kol buvo baigiamos tvarkyti formos, sėdau rašyti to vedamojo... Tai buvo vienas iš „skausmingiausių gimdymų“. Kaip pasakyti, kad čia pat įdėto TASS'o komunikato teigimai yra melas? Štai kas išėjo iš pastangų tą mintį „kitais žodžiais“ pasakyt:

„Bandydami vertinti aplinkybes, kuriose šių dienų įvykiai kilo, visų pirma turime dar kartą pabrėžti, kad visoje lietuvių tautoje santykių su Sovietų Sąjunga atžvilgiu visada vyravo vienas nusistatymas: jie turi būti kuo geriausi. Sudarant pereitą rudenį su Sovietų Sąjunga sutartį, kuri kalbamuosius santykius įvedė į naują fazę, minėtasis nusistatymas lietuvių tautoje dar labiau sustiprėjo. Ir sustiprėjo visai nuoširdžiai, kadangi naujasis santykių sutvarkymas ir aplinkybės, kuriose tai įvyko, tokiam nusistatymui tik sustiprino pagrindą. Bet kokios užpakalinės minties, kuria būtų linkstama kalbamuose santykiuose iš gera valia ir atvirai prisiimtųjų santykiavimo ribų iškrypti, lietuvių tauta negali laikyti savo mintimi. Jei vis dėlto galėjo kilti dėl to abejojimų ar priešingų įsitikinimų, tai tas galėjo būti tik pasėka giliai apgailėtinų nesusipratimų. Šioje vietoje mes čia nedrįstame imtis teisėjų vaidmens ir nagrinėti, kas iki kokio laipsnio šia prasme yra nusikaltęs, bet nedvejodami turime pamato pareikšti, kad kiekvienas toks nusikaltimas, jeigu jis kurioje vietoje yra įvykęs, vis vien — sąmoningai ar nesąmoningai, lietuvių tautai yra skaudus ne vien dėl pasėkų, bet ir grynai moraliai. Lietuva visada laikėsi nuoširdžiausio visų savo tarptautinių pasižadėjimų vykdymo dėsnio ir iš principo smerkia bet kokį nuo to dėsnio nukrypimą“...

Kas čia Dekanozovo-Pozdniakovo štabui galėjo atrodyti „provokacija“? Visų pirma, manau, — atsisakymas nurodyti „kas iki kokio laipsnio yra nusikaltęs“. Jiems tai atrodė akibrokštas, nes kaip gi galima abejoti, kas kaltas, jeigu jie Lietuvą, jos vyriausybę ir konkrečius jos pareigūnus jau apkaltino, jau nuteisė ir jau baudžia!

Be to, Sovietų pasiuntinybės štabe tuos žodžius, matyt, skaitė kaip tik „vagys su degančiomis kepurėmis“, kuriems vien paminėjimas „atbukusios atsakomybės bei lengvapėdiškų pasielgimų“ atrodė kaltinimas tik jiems, Lietuvoj siautėjusiems Maskvos kėslų šaukliams. Jie negalėjo pakęsti jokios prielaidos, anot kurios „nežinom, kas iš tikrųjų kaltas“. Nes tas „nežinom“ kiekvieno šiek tiek susivokiančio akyse reiškė „žinom“, bet žinom ne taip, kaip Molotovas ir jo šaukliai skelbia, dėdamies avinėliais nekalčiausiais.

* * *

Nebuvo laiko ištikslinti tuos komentarus, nebuvo laiko svarstyti ir derinti kiekvieną žodį. Tie žodžiai buvo rašomi ant nedidukų popierio lapukų, kurie tuojau, nelaukiant pabaigos, buvo duodami linotipininkui. Į pabaigą jau reikėjo taikyti ne tik mintį, bet ir žodžių skaičių, žiūrint, kiek dar liko vietos: kad tilptų, bet ir nestigtų...

Iš tikrųjų tas straipsnis atsirado daugiausia dėl to, kad jam buvo vietos puslapyje. Niekas neliepė rašyti, niekas neįgaliojo, niekas nenustatė „linijos“. Buvo galima užkišti tą vietą kokiu kitu senu rinkiniu. Buvo galima ir iš viso tos rytinės laidos neišleisti. Ji išėjo tik dėl to, kad tam reikalingi darbininkai buvo pareigingai atėję į spaustuvę ir kad aš pats „neturėdamas kur dėtis“ nuslinkau patvarkyti to išleidimo. Redakcijos darbo rutina jau buvo sudužusi. Bet, štai, kaikurios jos šukės dar sugriuvo į vieną vietą taip, kad išėjo laikraštis, kurį šiandien vadina istoriniu... Jis vistiek nebūtų išėjęs, jei apie trečią valandą, prieš saulėtekį, nebūtų atėję spaustuvėn stereotipininkas (plokščių rotacinei mašinai liejikas) ir mašinistas. Bet jie atėjo ir ėmė rengtis leisti į mašiną, ką mes tenai viršuj buvom vidurnaktį sulipdę.

Palikau juos besirengiančius spausdinti. Išėjau į gatvę. Jau aušo. Ties Lietuvos Banku stovėjo tankas. Ko jam tenai? *Pažangos* rūmų durys užrakintos, į redakciją įeiti nėra kaip ir nėra ko: pečius, turbūt, jau iškūrentas. Kaunas, atrodė, miegojo — tyliau, negu kada nors. Bet ar ramiai miegojo?

Mickevičiaus gatvėj prie Laisvės alėjos stovi „taxi“. Pavažiuosim į stotį? Taksistui — įprastas dalykas tokiu metu į stotį važiuot: traukinių dar nėra, bet bufetas gi būna atdaras, kai visos kitos išgertuvės jau užsidarę... Stoty irgi tuščia: nei savų policininkų, nei svetimų kareivių. Saulė teka. Po kokio pusvalandžio yra rytinis greitasis traukinėlis į Vilnių. Sėdu į jį, — pažiūrėkim, kas dedas sostinėj... Į tą traukinį turėjo atvežti ir *Rytinį LIETUVOS AIDĄ*. Nežinau, ar tą rytą suspėjo. Vilniuj tą sekmadienį jo nemačiau. Nebemačiau jo ir Kaune pirmadienį. Kiti įvykiai išstūmė jį iš akių. 30 metų prabėgo, kol pasitaikė proga pamatyt.

V. Rastenis.

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ ШТАБ РККА

Масштаб 5 километров в 1 сантиметре

ЛИТОВСК. ССР, ЛАТВ. ССР и БССР

ВИЛЬНО

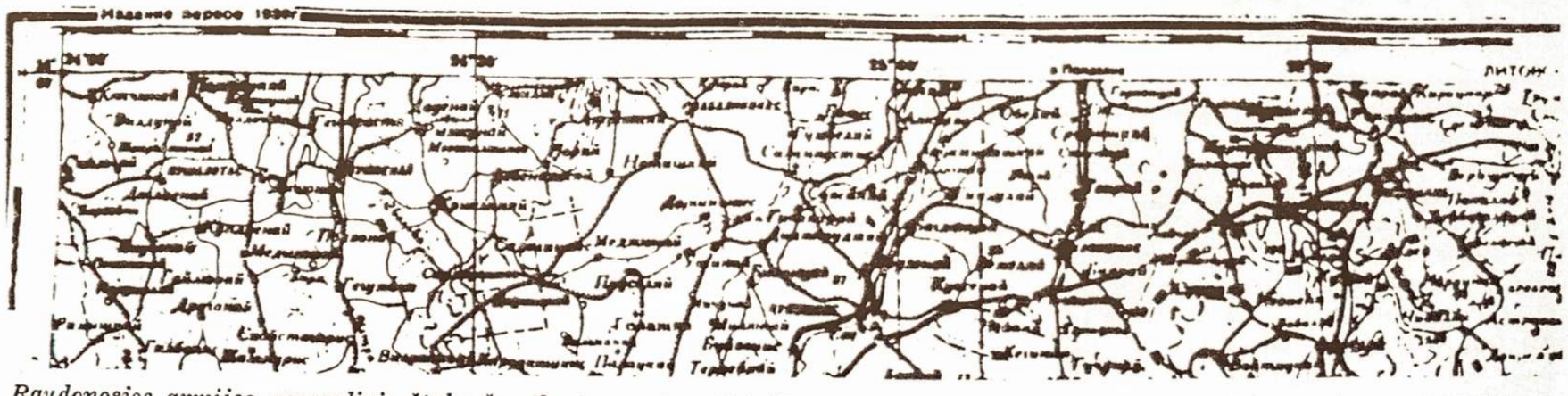

Raudonosios armijos generalinio štabo žemėlapis — pirmoji laida 1939 m. —, pavadintas Litovsk. SSR ... primena, kad birželio įvykiai buvo tik išdava gerokai anksčiau sudarytų planų Lietuvai užimti.

ATSAKYMAI Į AKIRAČIŲ ANKETĄ

PRAĖJĘS DEŠIMTMETIS IŠEIVIJOS GYVENIME

Sąmoningam žmogui nuolat rūpi suvokti, kas buvo, kas yra ir kas gali būti ateityje. Tam tikri laiko tarpsniai, kuriuos decimalinė skaičių sistema daro lyg ir reikšmingesniais, peržvelgus bei suvokimo pastangas dar ir paskatina. Akiračių *redakcija, turėdama galvoje ką tik pasibaigusią šio šimtmečio dekadą, kreipėsi į eilę išeivijos veikėjų ir gyvenimo stebėtojų, prašydama atsakyti į sekantį klausimą:*

KOKIE BUVO SVARBIAUSI IŠEIVIJOS GYVENIMO — KULTŪRINIO, VISUOMENINIO, POLITINIO — REIŠKINIAI AR YPATUMAI PASKUTINIAJAME DEŠIMTMETYJE: KOKIUS IŠLIEKANČIOS VERTĖS ATSIEKIMUS, KOKYBIŠKUS PASIKEITIMUS AR LŪŽIUS, KOKIAS TENDENCIJAS DALYKAMS KEISTIS AR IŠLIKTI ĮŽIŪRĖTI PRAĖJUSIO DEŠIMTMEČIO ĮVYKIUOSE?

Tęsiame gautus pasisakymus. Pasisakiusieji atstovauja įvairioms profesijoms, politinėms pakraipoms bei kartoms ir prie tų pačių reiškinių prieina iš savo perspektyvos, skirtingiau pabrėžia įvairias tendencijas bei reiškinius, bet pateiktais argumentais vienas kitą papildo ir paryškina. Todėl spausdiname pasisakymus mažai juos tetrumpinę, nežiūrint, galbūt, esminių minčių pasikartojimų.

Redakcija

BRONYS RAILA

SPAUDA — GUVIAI LINK NUOSMŪKIO

AKIRAČIŲ anketa apie pastarojo dešimtmečio nuotykius lietuviškoje išeivijoje man daugiau vaizduotųsi, kaip „pasikalbėjimas su savimi“. Pradedant savo reporteriškąja žurnalistikos jaunyste ligi šių dienų esu atlikęs daug tuzinų įvairių pasikalbėjimų su mūsų politikos ir kultūros reikšmingaisiais genijais. „Pasikalbėjimas su savimi“ man būtų dabar pirmą kartą ir todėl, be abejo, irgi neišvengiamai turėtų priklausyti pretenzialumo ir pompastikos sričiai, kaip per tokius pasikalbėjimus įprasta. Taigi...

— *Gerbiamasis, kokie buvo svarbiausi išeivijos gyvenimo reiškiniai ar ypatumai paskutiniajame dešimtmetyje?*

— Žinot, gerbiamasis, kad dešimtmetis man nesudarytų kokio ypatingo laikotarpio, kuriame būtų atkirstai ryškūs jo reiškiniai ar ypatumai. Be to, jei imtume 20-jo amžiaus septintąjį dešimtmetį (1960-70), tai man atrodo logiškiau jį laikyti dar nepasibaigusiu. Žinoma, jeigu sutinkat, kad dešimtmetį skaičiuoti pradedam nuo vieno, bet ne nuo nulio, o skaičiavimą užbaigiam su dešimčia, kai prie vieneto pridedamas nulis. Todėl naujas, aštuntasis, dešimtmetis, mano nuomone, prasidės ateinančiais metais, gi dabar tebegyvenam septintojo pabaigą. Iš viso, jei per daug neklystu, mūsų lietuviškos istorijos šimtmečiuose septintieji dešimtmečiai daugiausiai yra buvę pilkoki, neturėję labai pažymėtinų nuotykių ir ypatumų. Nuobodūs, nublukę, negarsūs dešimtmečiai, kaip lygiai ir dabar šis pastarasis...

— *Atsimenant, kad kaip tik per pastarąjį dešimtmetį jūs buvot gana aktyvus savo mėgiamojoje profesijoje ir išleidot net keturias savo straipsnių knygas ir dabar baigiat spausdinti penktąjį rinkinį, toks jūsų lyg ir pesimizmas stebintų. Tad ar nebūsit pastebėjęs jokių išliekančios vertės atsiekimų, kokybiškų pasikeitimų ar lūžių?*

— Tokių gerbiamojo komplimentų gana malonu klausytis. Žinoma, labai užsispyrus galima parašyti straipsnių (ką esu daręs) ir iš jų sudėstyti storas knygas, nors lieka didelis klausimas, kiek jos dabar skaitomos ir visuomenei reikalingos. Dar mažiau aiški jų „išliekančioji vertė“ dabartyje... Jei viskas mūsų gyvenime būtų gerai, augtų, klestėtų ir žydėtų, gal nebūčiau jutęs reikalo šokti prie rašomosios mašinėlės, nebūčiau tiek nė rašęs. Juk mano straipsniai ne džiaugsmo puotų šampanai ir ne Napoleono tortai, daugiausia tai kančių skundai, kruvini liūdesiai, princų ir princesių nugenėjimai, rašalo ašaros, geriausiu atveju — juokavimai pro ašaras. Aiški stoka tikro optimizmo!

Ta proga nepamirškim, kad dar aname dešimtmetyje keli iniciatoriai iš Bostono mūsų daugelį šiurpu nukrėtė, kviesdami pasipriešinti kultūriniam nuosmūkiui, kuris, matyt, jau tada atrodė prasidedąs. Pasipriešinti nepavyko, visokios rezistencijos pastangos pamečiui geso, sunku buvo kariauti su įmantriai užsimaskavusiu priešu. Na, dabar maždaug akivaizdžiai jau aišku, kad nuosmūkis laimėjo. Jam pasisekė, ir jis įvyko. Ne tik kultūrinis, bet dar ir moralinis, o taip pat ir politinis. Turim pilną ir neginčytiną jo pergalę! Ją spalvingai demonstruoja visas mūsų gyvenimas, ypač spauda. Rezistuoja šen ten pavieniai, bet tai jau kaip šapas prieš uraganą...

Taigi, mielasis, reikšmingų išliekančios vertės atsiekimų ne kažin kiek galėčiau priskaičiuoti, bet užtat kokybiškų pasikeitimų ir lūžių — gausiai. Pasikeitimų prastyn ir blogyn, lūžių žemyn. Viena laimė, kad mūsų tegu ir ydingoje santvarkoje apie tai dar galima šiek tiek šen ten pasakyti. Totalistinėje santvarkoje, būtų ji raudona, juoda ar geltona, visai negalėtume to parodyti. Bet jau ir pas mus stiprėja reikalavimai tautiečius sudrausminti, pasturlakus išskirti, atriboti, nepaklusniuosius išmesti, nurašyti, izoliuoti (nes, deja, vis dar negalima jų sunaikinti). Panaudojant a. a. J. Bačiūno žodį, kai kuriuose sektoriuose sparčiai vykdomas lietuvių tautinės grupės *išvaikymas*, ypač pradedant nuo jaunosios generacijos ir intelektualų, kurie kai kurioje spaudoje yra pasidarę beveik keiksmažodžiu.

— *O vis dėlto mūsų žemė, kaip ir lietuvių išeivija, ne stovi, bet vis dar sukasi. Nejaugi tai galima neigti? Nejaugi, bendrai paėmus, mes nebeatliktume vis dar reikšmingų žygių Lietuvos laisvinimo baruose? Nejaugi nebebūtų matyti ir šviesių, optimistinių mūsų gyvenimo pusių?*

— Labai svarbūs klausimai, didžiai gerbiamasis, — ir pamatuoti. Yra šviesių pusių, kaip visuomet yra diena ir naktis, katros keičiasi paeiliui. Į tą keitimąsi ir įvairumą nebūtina mum žiūrėti tik optimistiškai ar tik pesimistiškai. Svarbiausia — nebūkim akli gyvenimo faktam. Galėčiau, kaip pavyzdį, paminėti porą iškalbingų ir esmiškai būdingų nuotykių šio dešimtmečio pabaigoje. Štai Amerikos lietuvių visuomenės aukų bei mezliavų ūgis ir jo kreivės. Pvz. man pažįstama vidutinė lietuvių įsteigta ir išlaikoma katalikų parapija, kuri vien tik per 1969 m. Kalėdas klebonijos iždui suaukojo per 8.000 dolerių. O per visus metus tokių aukų įvairiais būdais ir pretekstais gaunama keturis ar penkis kartus daugiau — kukliai tarkim, 40.000 dolerių. Tos aukos sudedamos svarbia religine ir dvasine dingstimi, ir galiausiai jos didina ne lietuvių bendruomenės, bet amerikiečių atitinkamos vyskupijos nuosavybes. O „Laisvės Kovų Metais“ — 1968 metais — Jungtinis Finansų Komitetas Lietuvos laisvinimo ir kovos reikalam labai sunkiai iš visų Amerikos lietuvių surinko tik 30.000 dolerių. Taigi matoto, jog čia nereikia nei pesimizmo, nei optimizmo — užtenka tik pažiūrėti, pagalvoti, ir viskas aišku.

Jei „vienas milijonas“ Amerikos lietuvių tegali ir temato reikalą sutelkti „laisvės kovai“ ir Lietuvos vadavimo propagandai tik tiek, kiek turi maždaug viena Amerikos darbininko eilinė šeima, ir dargi mažiau, negu sutelkia viena eilinė parapijos bendruomenė, tai aišku, kad lietuvybės išlaikymo ir Lietuvos laisvinimo srityje visos Amerikos lietuvių bendruomenė yra netekusi savo vaidmens, kaip tų darbų ir veiksmų materialinė bei finansinė bazė, o drauge su tuo gal ir kaip bazė iš viso. Tai yra vaizdus „kokybiškas pasikeitimas“ ir, gal būt, AKIRAČIŲ anketoje minimas „lūžis“. Atrodo, jis nepriklausytų prie pačių džiugiausių.

— *Jums, kaip ilgamečiui laikraščių bendradarbiui, turėtų būti artimos lietuvių išeivijos spaudos problemos. Mūsų spauda gyva ir jos dar daug. Koks buvo jos vaidmuo ir kokia jos reikšmingumo kreivė per praėjusį dešimtmetį?*

Mūsų spaudai ir jos stipresniem bendradarbiam vis mažiau belieka sąlygų atlikti kūrybišką, kritišką, dinamišką vaidmenį. Vis labiau reikia derintis prie leidėjų užsibrėžtų grupinių, pasaulėžiūrinių, siaurų klikinių, net grynai egoistiškų asmeniškų interesėlių tenkinimo. Todėl vis dažniau ji priversta pataikauti tom grupelėm ir srovelėm bei paskiriem skaitytojam, tuo būdu priversta ar ir sąmoningai nusistačiusi nebevaizduoti viso mūs gyvenimo versmių ir verpetų, ignoruoti tikrus, gyvybiškus ir visuomenės dar išgyvenamus nuotykius bei įvykius. O kas už vis blogiausia — ji yra priversta ar ir pati užsibrėžusi mūsų gyvenimą falsifikuoti, nutylėdama jai nepageidaujamus faktus ir nuomones, ir tą gyvenimą prokrustiškai frizuoti pagal savo susikurtus kartais visiškai fantastiškus ir absurdiškus „principus“ ar tik kurios žemažiūriškos klikos vaikiškas ir trivialias ambicijas, kurių vardan vis daugiau ir biaurian šmeižiama gausi, dvasiškai bene apsti gyviausia ir didžia dalimi jauniausia išeivijos visuomenė. Ją dabar įvairūs self-appointed „prokurorai“ ir pastaruoju metu ypač „prokurorės“, jausdamosios tautinės drausmės policininkais, dergia tariamais tautos laisvės išdavikais, okupanto batų blizgintojais, tremties autoritetų niekintojais, „milituojančio komunizmo propagandistais“ ir panašiom paplavom (ne mano čia sugalvotom, bet randamom dažno, taip sakant, patriotiško laikraščio puslapiuose) ...O kai kurių jos anoniminių ir neanoniminių goebbelsų diletantizmas, obskurantizmas, arogancija ir įžūlumas dabar didėja ne kas dešimtmetis, bet kasmet, — toks yra paskutinis šių saulėleidžių pyktis, skubinant kelionę į artėjančius kapus... Šia proga man stigtų vietos ir dargi būtų per liūdna konkrečiais pavyzdžiais pailiustruoti tų „pelėsiais ir kerpėm apaugusių griuvėsių“ pasibiaurėtiną taktiką ir pašvinkusią „ideologiją“, kurią iš dalies, tarp kitko, esu mėginęs pavaizduoti savo vėliausioje knygoje „Dialogas su lietuviais“.

— *Ar tokį pat įspūdį būtumėt susidarę ir apie AKIRAČIUS? Mes, rodos, stengiamės būti atviro žodžio mėnraščiu...*

— Tokio klausimo kaip tik laukiau, mano brangusai, kaip tik, kaip tik!.. Na, žinoma, aš čia tyčia truputį dramatizavau, tyčia miške atsiliepiau taip, kaip anie prie raistų šūkauja. Kad geriau girdėtųsi ūžesyje, bet tikiuosi, nebūsim per toli nuo teisybės. Iš tikrųjų, dar turim vis tebežiburiuojančių žvakučių pelkėse, dar ne visas iš jų vėjai užgesino. Pilkojo dešimtmečio pabaigoje štai įsižiebėt ir jūs, AKIRAČIAI, bandantieji toliau ir plačiau pažiūrėti, negu matosi tik pro sau patiem pasiliaupsinti prisisėtų rūtų darželio tvorą griuvėsių užkampyje. Jūsų užmojis įdomus, tačiau ir labai sunkus. Jis gali ir dar galėtų būti labai didelis. Laisvas žodis! Laisvas ir pilnas mūsų gyvenimo nuotykių, tragedijų ir tragikomedijų veidrodis! Kritikos ir diskusijų standartų pakėlimas! Ryžtingumas pralaužti plutas, ieškoti ateinančio gyvenimo kriterijų ir vizijų! Nebijoti tiesos ir iš anksto nedrebėti dėl galimų klaidų! Laisvai kalbėti ir jausti, kad esi žmogus anot Alberto Camus! Tai juk laisvo žmogaus ir nepriklausomo laikraštininko svajonė, kone idealas. Pilnas pavojų, smūgių, parpuolimų, bet ir grožio, bet ir laimės, bet ir prasmės!

Jeigu tie, kurie jus remia mintim, jausmais ir lėšom, rems atkakliai toliau ir daugiau, — galimas dalykas, jūs pralaušit plutą... Šio verpetingo šimtmečio nuobodžiame septintajame dešimtmetyje jūs įsižiebėt ir įsitaisėt mūsų lietuviško gyvenimo akiračiuose, kaip dar vienas ir, tarkim, priešpaskutinis mūsų įstangų ir vilties žiburys. Tai jūsų vaidmuo ir misija būti netrukus prasidedančio aštuntojo dešimtmečio puošmena. Neapvilkit, jei tik galėsit, mūsų mažutėlių ir senutėlių. Ne kiekvienai jūsų ligšiolinei liepsnelei ir žiežirbai galėjau pritarti, bet visada pritarsiu jūsų užsimojimam trokšti apie tai kalbėti — leisti pasisakyti ne tik žmonėm, bet ir stuobriam ir nuo kalno nuridusiom apkerpėjusių griuvėsių skeveldrom.

Ir, kaip interview kurtuazijos taisyklėse įprasta, galiausiai prašau, kad dabar jūsų „reporteris“, baigiantis „pasikalbėjimui“, padėkotų man už visą šią patetiką bei pareikštas mintis. Ir tada aš dar pridėsiu:

— Nieko tokio, nėr už ką, nieko čia ypatingo. Labai prašau. Tai buvo tik mano tokia beviltiška viltis, toks tikinčiojo netikėjimas, vis tasai pat amžinas šarančių ir jų priešnuodžio konfliktas. Ačiū — ir ačiū už ačiū.

IŠEIVIJOS SPAUDOS APŽVALGA

PANČIŲ VIJIKAI, JAUNIMAS IR EKONOMINĖS SISTEMOS

Rašytojas Aloyzas Baronas savo naujos knygos „Išdžiūvusi lanka“ viename apsakyme aprašo vieną senosios kartos emigrantą, kuris Lietuvoje pas ūkininką vijo pančius (arkliams pančioti). Prie to darbo jis taip buvo įpratęs, kad ir Amerikoje laisvalaikiu vijo pančius, nors čia jie buvo niekam nereikalingi. Mat, „tai buvo malonus, tėvynę primenąs darbas“.

Draugo redaktorius B. Kv(iklys) tą pančių vijiką priminė kaip simbolį daugelio išeivių, ypač senesnės kartos, kurie laikosi senų pažiūrų, nepajėgdami įvertinti naujos padėties ir iš jos padaryti atitinkamas išvadas. Tokie žmonės, pagal jiems būdingą logiką, galvoja, kad jeigu Lietuvą valdo komunistai, tai ir visi valdomieji turi būti komunistai arba ištikimi jų tarnai. Tokiems žmonėms ne tik komunistas, bet ir kiekvienas iš Lietuvos atvykęs žmogus yra jau agentas. Tai turėdamas galvoje, *Draugo* redaktorius rašė: „Nelengva ir mums, laisvajame krašte gyvenantiems, įžvelgti į dabartinių mūsų brolių ir sesių gyvenimo realybę okupuotoje Lietuvoje, suprasti jų vargą, kančias, troškimus, ypač kai juos imame vertinti prieš ketvirtį šimtmečio mūsų susidaryta perspektyva, tuo tarpu jų gyvenimo sąlygos yra labai pakitusios, mums sunkiai suprantamos. Tuo pačiu ir mūsų vertinimo matas, jeigu nenorim likti pančių vijikais, turėtų būti skirtingas“ (1970. VI.1).

Tą vedamąjį B. Kv. parašė Lietuvių Bendruomenės tarybos rinkimų proga, pasidžiaugdamas ir jaunų žmonių kandidatavimu į Bendruomenės tarybą. Jaunesni žmonės esą reikalingi tarybai „pravėdinti“ orui, kuris būtų nekoks, jei taryboje atsirastų per daug pančių vijikų.

Tuo tarpu *Naujienos*, matyt, daugiau vertina pančių vijikus (bene ir jų redaktoriai tai partijai priklauso). Jos pasisakė prieš jaunus žmones: „...tuo tarpu kandidatuoja eilė jaunuolių, kurie net Bendruomenės apylinkėje nedirbo. Ką toki jaunuoliai galės padaryti taryboje, jei apie visuomeninį darbą jie iš viso neturi jokios nuovokos?“ (N. V. 29). Į tai mes galime *Naujienoms* atsakyti, kad taryboje jie mokysis dirbti visuomeninį darbą iš pančių vijikų, kurių vienas kitas ten, reikia manyti, vis dėlto atsiras.

Jeigu kas paklaustų, koks dabar mūsų spaudos bei susirinkimų pagrindinis klausimas, reikėtų atsakyti, kad išeivijos ir tautos santykiai (bendravimas). Ir jeigu vėl kas paklaustų, kokioj padėtyj šitas klausimas yra, tai reikėtų atsakyti, kad problemą sudaro jau ne tai — bendrauti ar nebendrauti ir kaip bendrauti, o kaip užmiršti, padaryti lyg nebuvusiu Klivelando nutarimą, kad bendrauti su Lietuvos žmogum galima tik „privačiai“, užsidarius kambary, vienas su vienu ir tai dar su sąlyga, jeigu tas žmogus iš Lietuvos su tavim kalba ne kaip koks pareigūnas, o kaip privatus žmogus. Šiandien jis yra ne tiktai juokingas, bet tiesiog žalingas. Problema, tiesą sakant, belieka tik minėto nutarimo autoriams, būtent, kaip jį pakeisti, per daug nesikompromituojant.

Tie visi spaudos bei susirinkimų svarstymai ir stengiasi padėti iš tos aklavietės išeiti. Atrodo, kad tai rūpi daugiau jaunesnei kartai nei seniesiems. Kai kur tuo reikalu buvo skundžiamasi net Vasario 16 minėjimuose. Čikagoje jaunimo atstovas studentas R. Sakadolskis apgailestavo, kad „mūsų tarpe yra ir tokių, kurie neskiria okupanto nuo okupuoto lietuvio. Tuo tarpu abiejų tautos dalių bendradarbiavimas yra labai svarbus dalykas ir jo negalima palikti nuošaliai“. San Franciske jaunas profesorius Alg. Avižienis Vasario 16 minėjime taip pat kalbėjo apie ryšių su Lietuva reikalingumą, pažymėdamas, kad išeivijos geras žodis apie tautiečių Lietuvoje pasiekimus yra reikalingesnis, negu siuntiniai. Apie ryšius buvo kalbama ir jaunimo simpoziume Čikagoje. *Draugas* apie studentų pageidavimus informavo šitaip: „Ilgiau sustota prie bendravimo su mūsų broliais ir sesėmis tėvynėje. Pasisakyta už ryšių palaikymą su jais, nevengti progų aplankyti Lietuvą, susitikti su į šį kraštą atvykstančiais mūsų tautiečiais, sekti Lietuvoje išeinančią spaudą, važinėti į Lietuvą studijų tikslais ir kt. Studentai mano, kad tokie ir kitokie ryšiai su kraštu stiprintų mūsų jaunimo tarpe blėstančią lietuvybę ir žymia dalimi sustabdytų per greitą nutautėjimą“ (1970.V.7).

Birželio 5 d. Čikagoje įvyko akademikų skautų sueiga, kurioj svečiu buvo Vliko pirmininkas dr. K. Valiūnas, o prelegentu Vliko narys R. Kezys. Jo pranešimo tema buvo: „Mūsų bendravimo su pavergta tauta klausimai“. Kaip rašo Eltos biuletenis, sueigoje dalyvavo 70 akademikų skautų. Joje „išryškėjo, kad bendravimo su tauta klausimas ypač aktualus mūsų jaunajai kartai“.

Už poros dienų (birželio 7 d.) Čikagoje jaunimo simpoziume apie bendravimą kalbėjo ir pats Vliko pirmininkas Valiūnas. Kadangi jis jau anksčiau (balandžio mėn.) apie bendravimą su tautiečiais iš Lietuvos buvo gražiai pakalbėjęs Los Angeles mieste (žr. *Akiračiai* Nr. 18), tai reikia manyti, kad jis panašiai kalbėjo ir Čikagoje. Deja, apie tą Vliko pirmininko paskaitą *Draugo* korespondentas J. Dainauskas parašė tik už dešimties dienų (6.17), tai, žinoma, po tiek laiko nedaug ką iš jos ir prisiminė ir dėl to turėjo tenkintis tik miglotais posakiais. Bet ir čia Vliko pirmininkas pataręs „net ir lietuvio komunisto, veikiančio Lietuvoje, nevadinti išdaviku“. Vliko pirmininko žodžiais, bent toks, koks jis buvo girdimas Los Angeles mieste, rodo, kad daugelio, o ypač jaunimo, pageidavimas pagaliau įtikino ir veiksnių žmones, kad bendravimas su Lietuvos mokslininkais bei menininkais, jų koncertų bei parodų lankymas ne tik nėra žalingas, bet dargi naudingas ir dėl to nevengtinas. Atrodo, kad ko nepadarė vox populi (senimas), padarys vox iuventutis (jaunimas).

Nepriklausomoj Lietuvoj V. Rasa (slapyvardis) paskelbė įdomų straipsnį, pavadintą „Lietuva ir mes“. Autorius čia kelia mintį, kad, neturint savos valstybės, tauta gali išsilaikyti tik būdama labai vieninga. Tam vieningumui išlaikyti reikia, anot straipsnio autoriaus, atsisakyti tarpusavio kovos dėl ekonominių sistemų (kapitalistinės ar komunistinės), nes, viena, jų buvimas nuo mūsų nepriklauso, o antra, tos sistemos nėra amžinos, jos keičiasi. Autorius rašo:

„Vadinas, tautinėje veikloje yra nesvarbu, kokią kas ekonominę sistemą išpažįsta, svarbu, kad tas asmuo būtų sąmoningas tautos reikalų gynėjas, sąmoningas lietuvis. Su ta išvada sutikus, mes galėtume surasti tautinių tikslų, kurie visiems be išimties lietuviams būtų priimtini ir galėtume visi tų tikslų bendrai siekti, neeikvodami savo energijos tokiems ginčams, kurių tautiniuose rėmuese mes išspręsti negalim. Tie visiems bendri tikslai galėtų būti kad ir tokie: siekti lietuviui tautinio, kultūrinio, ekonominio bei mokslinio gerbūvio... Tada būtume vienalytė lietuvių bendruomenė visam pasaulyje, siekianti savo nariams visapusiško gėrio. Gal tada vieni kitus suprastume ir galutinai užbaigtume tą absurdišką niekinimą pačių lietuvių kūrybos ir kūrėjų vien tik dėl to, kad tuos kūrėjus įtariam esančius ne tos pačios ekonominės sistemos išpažintojais. Gal Lietuvoje lietuviai nustotų niekinę nepriklausomos Lietuvos atliktus milžiniškus tautinius darbus, padėjusius pamatus dabartiniam Lietuvos švietimui, žemės ūkiui ir bendrai dvasinei bei materialinei lietuvių tautos kultūrai. Taip gal išeiviai atsipeikėtų ir nustotų niekinę pokarinius brolių darbus Lietuvoje. Gal jie nustotų džiaugęsi kai kuriais jų nepasisekimais ir pamatytų daugiau pasisekimų ir padarytų didelių darbų. Visi lietuvių darbai padaryti Lietuvoje ir išeivijoje, kurie kelia tautos kultūrinį ir ekonominį lygį, yra girtini ir dėmesio verti... Kiekvienu atveju mūsų visų organizacijų ir individų kova už Lietuvos laisvę turi būti nukreipta ne prieš lieuvius Lietuvoje, kurie dirba didelį tautinį, ekonominį ir kultūrinį darbą, gal kartais labai sunkiomis sąlygomis, bet prieš tuos, iš kur ta nelaisvė atėjo“ (1970.5.27).

Gal reikėtų nesutikti tik su vienu autoriaus teigimu, būtent, kad nepriklausomos valstybės atstatymo nereikėtų kelti „bendruomenės rėmuose, nes bendruomenė būtų visų pažiūrų lietuvių institucija“. Čia norėtume autoriui priminti, kad vienas dalykas yra ekonominės sistemos, o kitas dalykas nepriklausomos valstybės reikalavimas. Jei daugumas žmonių Lietuvoje pageidautų komunistinės ekonominės sistemos, tai, žinoma, dėl to galėtume nesiginčyti. Tačiau nuo nepriklausomos valstybės atstatymo reikalavimo „bendruomenės rėmuose“ atsisakyti negalime, nes kurgi tada tas klausimas galėtų iš viso būti keliamas, jeigu ne bendruomenėje? Sutiktume tik su autoriaus pageidavimu, kad politiniai klausimai neturėtų būii keliami „aštriai“, nes yra kitų sričių, kur bendros visų lietuvių pastangos yra galimos ir gali būti naudingesnės, negu vad. politiniame darbe. Tuo klausimu plačiau žr. *Akiračiai*, 1969, Nr. 7 (Broliai komunistai ir priešai nacionalistai).

HENRIKAS ŽEMELIS

VIS NETIKIME ESĄ EMIGRANTAIS

Politinis emigrantas yra pats nelaimingiausias žmogus, nes, peržengęs savo krašto ribas, jis niekad nepasilieka toks pat asmuo, kuris galėtų protingai derinti savo gyvenimo tikslus ir protingai eikvoti energiją tiem tikslams pasiekti. Jo asmenybėje įvyksta skilimas, jis gyvena dvigubą gyvenimą, svajonės aptemdo realybę ir išdavoje — nusivylimas, nes jo gyvenimo tikslai ir visokeriopa veikla atsimuša į nepersmelkiamą realybės sieną.

Taip, maždaug, trumpai galima būtų apibūdinti mūsų išeivijos gyvenimą, kuris niekad nepasižymėjo ypatingais įvykiais, bet kuris ir pirmam (1950-1960) ir antrame (1960-1970) dešimtmetyje rodė aiškią tendenciją iš pradinės entuziastinės veiklos ir platumos, pereiti į siaurą pasyvumą, nusivylimą bei nemokėjimą savęs įtikinti, jog esame emigrantai, o ne integralinė tautos dalis. Toji kiekvienos emigracijos yda — nemokėjimas būti tuo, kuo nepasisekimo pagrindine priežastimi.

Čia man įstringa atmintin keli pavyzdžiai. Pirmiausia, mūsų vadinamoji politinė veikla, arba kai kurių ambicingai vadinama kova, nustoja savo tiesioginės prasmės, ir iš politinio lauko bandoma pereiti į kultūrinę bei visuomeninę veiklą, kurios pagrindiniu rūpesčiu yra lietuvybės išlaikymas. Tas uždavinių svarbumo pasiskirstymas ir pasirinkimas vyksta ir vyks ne dėlto, kad mes atsisakytume nuo pagrindinių laisvės siekimo principų, bet todėl, jog per ilgai grindėme tą vad. laisvės kovą nerealios politinės situacijos įvertinimais ir, klaidingai teikdami politiniam momentui pirmenybę, — eikvojome energiją ir pinigus. Visokie komitetai užbaigs savo dienas, nes nuo pat pradžios jie savo dirbtina struktūra nesugebėjo vadovauti išeivijos gyvenimui ir sutelkti esančias ir ateinančias pajėgas vieningam ir konstruktyviam darbui. Jie taip pat neteko pasitikėjimo, nes kažkodėl nuo II-jo pasaulinio karo pabaigos jie nepadarė nė vieno teisingo politinės padėties įvertinimo, jau nekalbant apie galimybes ateičiai.

Visokios partinės ir politinės žaidynės ateity išnyks. Naujai kartai papildant lietuviškas gretas, sumažės ir organizacinė infliacija, tačiau lietuvybės išlaikymo pastangos susilauks naujų sunkumų, nes jaunoji karta stokos to tautinio entuziazmo,

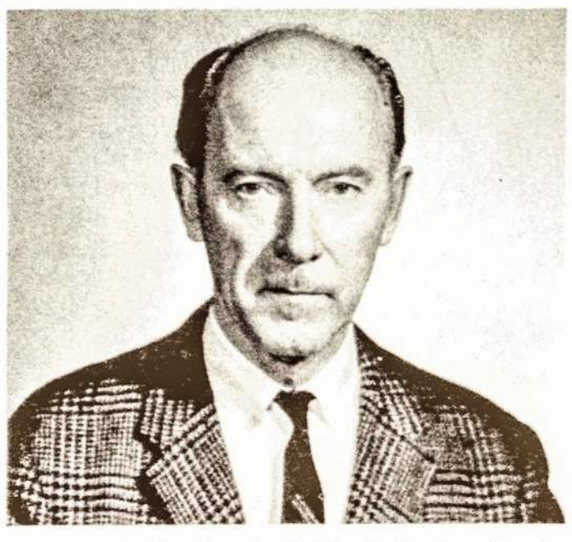

kurį atsinešė jų tėvai iš gimtosios žemės. Tiesa, lietuvių emigracija Amerikoje niekad neturėjo tiek daug aukštą mokslą baigusio jaunimo, bet šis jaunimas, su kai kuriom išimtim, išliko daugiau sentimentalus, o ne sąmoningas lietuvis. Pirmasis Jaunimo Kongresas ir neseniai įvykęs lietuvių aukštąjį mokslą baigusių akademikų suvažiavimas buvo bene šviesiausi išeivijos gyvenime įvykiai, kurie suteikė optimizmo ateičiai, nes lietuvybės išlaikymo pasisekimas ir priklausys nuo to, kiek ateinanti karta sugebės naujose sąlygose susirasti tinkamą formą savo kilmei ir tautinei dvasisi pareikšti.

Kita sritis, kurią norėčiau trumpai paliesti — tai ryšiai su kraštu. Tas klausimas per paskutinį dešimtmetį smarkiai suaktualėjo, sukėlė daug ginčų ir taip pat suteikė šiapus ir anapus gyvenantiems lietuviams daug galimybių — laužti dirbtinas sienas, skiriančias išeiviją nuo tautos kamieno. Vieton to, kad išeivija, gyvendama laisvame krašte, imtųsi iniciatyvos ir paieškotų priemonių tuos ryšius plėsti, kažkas sugalvojo tą bendravimą sutapdinti su mūsų politine veikla, ir rezultate — lygiai dabartinėje Lietuvoje atsirado neprašyti tarpininkai kurie pasišovė spręsti, ką lietuvis turi girdėti, skaityti ir žinoti ir lygiai taip pat išeivijoj — mūsų anksčiau paminėti komitetai, vieton skatinę laužti barikadas ir skleisti laisvėsmintį, įsakė savo broliui atsukti nugarą.

Šitokia nenormali ir paradoksinė padėtis, žinoma, atsirado dėl ilgos izoliacijos, realių sąlygų nepažinimo ir dėl nemažo tautinio ir politinio kvailumo. Šiuo metu ir ateity, mano supratimu, reikia kalbėti ir galvoti ne apie ryšių palaikymo reikalingumą, bet apie būdus ir priemones juos plėsti, gilinti, idant kuo didesnės abipusės naudos susilauktų lietuvis Lietuvoje ir išeivijoj.

Nė kiek neabejoju, kad svetimųjų uždėti varžtai turės anksčiau ar vėliau silpnėti, ir mūsų pareiga yra visomis priemonėmis ir keliais tas užtvaras griauti, o ne dirbtinais šūkiais palaikyti ir save, o ne kitus, — apgaudinėti...

TOMAS VENCLOVA

KULTŪRA IR JOS FONAS

Nacionalinė kultūra suvokia save tik bendraudama su kitomis kultūromis. Tik jų fone, tarytum panardinta į universalią kultūros aplinką, ji pajunta savo atskirumą, unikalumą, kitaip tariant, pradeda egzistuoti. Išimčių — ir tai iliuzoriškų —buta nebent antikiniais laikais: senovės egiptiečiai, graikai ar hebrajai suvokdavo savo kultūrą kaip vienintelę ir universalią, o kitas — kaip „barbariškas", chaotiškas, nesančias, kaip „kultūras su minuso ženklu" (vis dėlto ir čia egzistavo ne iš karto pastebimas apsikeitimas vertybėmis). Šiaipjau nacionalinė tradicija visada komunikuojasi su kitomis tradicijomis, atspindi jas ir jose atsispindi, ir nieko nėra jai žalingesnio, kaip kultūrinis izoliacionizmas. Kai tik „sava" suprantama ir teigiama, o „svetima", „svetimi vėjai", „svetimi išmislai" ignoruojami ir neigiami, iš esmės kažkur dingsta ir „sava". Nesant dialogo ir polilogo, draugiško ginčo su kitomis kultūromis, atsiranda niveliacija, provincializmas („provinciją" gal būtų galima taip apibrėžti: kas laiko save pasaulio centru, tas ir yra provincija; tiesa, kas laiko save provincija — irgi yra provincijoj.

Į kultūrą visada naudinga pasižiūrėti „iš šalies" (o į svetimas kultūras — „iš vidaus"). Neveltui Šekspyras mielai persikūnydavo į italą ar daną. Iš lietuvių rašytojų šią retą galimybę turėjo Jurgis Baltrušaitis ir Oskaras Milašius, kuriais abiem ne be pagrindo didžiuojamės. Nenorėčiau būti neteisingai suprastas: kalbu ne apie nacionalinės specifikos netekimą, o būtent apie jos paryškėjimą kitos kultūros kontekste. Kūryba ne gimtąja kalba čia tėra istorinis — ir nepageidautinas — atsitiktinumas.

Gal ypač aktyvūs mainai vyksta su tomis kultūromis, su kuriomis dėl vienų ar kitų priežasčių susidaro labiau įtempti santykiai. Reikia tik žinoti, kaip su jomis bendrauti, ką iš jų savintis. Mūsų devynioliktojo amžiaus literatūra sklidina skolinių iš lenkų literatūros ir kūrybinės polemikos su ja — kaip tik tuo metu, kai vyko nacionalinis lietuvių apsisprendimas. „Poleminė projekcija" į lenkų literatūros tradicijas suteikia tos epochos lietuvių autoriams ypatingo įdomumo: tai tarsi gilumos matavimas, antrasis dugnas, nekalbant jau apie tai, kad tuo būdu įsijungiama į platesnį vertybių ratą.

Įstabus kultūrinių mainų pavyzdys yra žinomo airių rašytojo Džeimso Džoiso kūryba. Beje, Airija, kurioje Džoisas gimė ir kurią visą gyvenimą vaizdavo, primena to paties laikotarpio Lietuvą (prieš pirmąjį pasaulinį karą). Tai šalis Europos periferijoje, pergyvenanti nacionalinį atgimimą; joje karštai domimasi gimtąja kalba ir tautosaka, anglų kalba čia paplitusi maždaug kaip lenkų kalba ano meto Lietuvoje, o anglų vyriausybės priespauda gyvai primena carinę; vyksta emigracija į JAV; stiprios yra katalikybės pozicijos, yra net protestantiška krašto dalis Olsteris, daugmaž analogiškas Prūsų Lietuvai. Ir štai, Džoiso „Ulisas" — giliai nacionalinis, airiškas romanas, išreiškiąs airių psichologinę ir kultūrinę specifiką; tačiau rašytojas nebijo konfrontuoti airių tradicijos su visomis pasaulio tradicijomis (priešingai, ši konfrontacija yra knygos struktūrinė ašis). Kartais net atrodo, kad airiškoji tradicija romane tėra „negatyvas"; drauge yra — ir nėra. Nuo jos atsistumiama, ji dažnai parodijuojama, rodoma groteskiškai. Turint omenyje tragišką padėtį, kurioje tuo metu buvo anglų kolonizuota Airija, tai net gali atrodyti — ir daug kam atrodė — moraliai dviprasmiška. Tačiau, šiaip ar taip, nieko, išskyrus garbę, Džoisas Airijai nesuteikė.

Autoironija visada ar beveik visada yra kultūros stiprybės ženklas. Sustabarėjusius nacionalinius štampus (pabrėžiu — štampus) taip pat verta šalinti bei ironiškai perprasminti, kaip ir bet kuriuos kitus štampus. O kiek tokių štampų esama kad ir mūsų grafikoje ar poezijoje — net labiausiai „nūdienėje"! Tikra nacionalinė kultūra gimstta, tik numetus šį paviršutinybės lukštą.

Vienas iš puikiausių būdų lyginti savą kultūrą su kitomis — vertimai. Kartais jie virsta svarbiausia literatūros dalimi (žinoma, specifiškomis aplinkybėmis). Vertimai dažnai įteisina naujus pasaulio mąstymo būdus, išklibina kultūrinius stereotipus, pasiūlo pribrendusias mintis, kurių patys dar nespėjome suformuluoti, leidžia atskirti tikrąsias savo vertybes nuo abejotinų. Čia daugiausia padeda aktualūs, dabartiniai autoriai (iš praeities rašytojų tik patys rimčiausieji arba užmiršti ir netikėti gali prabilti kaip mūsų amžininkai). Deja, vertimų situacija Lietuvoje galėtų būti ir geresnė. Ją norėtųsi (gal truputį perdedant) palyginti su senoviniais Afrikos žemėlapiais, kuriuose būdavo brėžiama pakrantės linija, o kontinento centre užrašoma „Hic sunt leones" („čia esama liūtų"). Maždaug nutuokiame, kas yra pasaulinė literatūra, bet kiek dar „liūtų" visai nepažįstame! Nei Prusto, nei Borcheso, nei Malro, nei Muzilio; net svarbiausiųjų Tomo Mano kūrinių neturime (tai jau tikrai gėda!). Visiškai nieko nežinome apie vieną svarbiausiųjų XIX amžiaus poetų — Ciprianą Norvidą (o jis net yra lietuvių kilmės). Tur būt, geriau pasitarnaus nacionalinei kultūrai tas, kuris deramai išvers Rilkę ar Cvetajevą, negu tas, kuris išspausdins dar porą „nūdienių" eilėraščių (ar netgi rinkinį)... Šiuo atžvilgiu nepalyginti geresnėje padėtyje yra dailė, architektūra, muzika, kurių kalba internacionali.

Niekam ne paslaptis, kad Lietuvoje išleidžiama nemažai atsitiktinių verstinių knygų. Sakyčiau, tiesiog negalime sau leisti tokios prabangos. Literatūriniai žurnalai turėtų skirti didesnį dėmesį autoriams, kurie labiau prieinami rašytojui, nei eiliniam skaitytojui (ir tai turėtų būti ne tik mūsų amžiaus klasikai, — šias spragas po truputį užpildome, — bet ir literatūrinės aktualijos). Čia mus žymiai pralenkia estai („Loomingo biblioteka", kur spausdinami patys naujausieji pasaulinės literatūros kūriniai, virto bene įdomiausiu dabartinės estų kultūros faktu). O neseniai lietuvius aplenkė net ir visai nedidelė čiuvašų tauta (apie tai „Kultūros baruose" jau esu rašęs).

Kalbų nemokėjimu skųstis visai nedera, mažai anglistų, romanistų, germanistų: negi jie vis tegali būti mokytojais ar „Inturisto" gidais? Kita vertus, tik dirbant kalbos ir teišmokstamos (tai vienas iš vertimo paradoksų). Vertimas turėtų būti pripažintas moraliai lygiaverčiu originaliajai literatūrai. Turėtų atsirasti daugiau vertėjų, suvokiančių, kad jų darbas — didelė kultūrinė misija, į kurią negražu žiūrėti pro pirštus; tokios misijos negali atlikti atsitiktiniai žmonės — jai būtinos tam tikros literatūrinės ambicijos ir programa.

Gal verta prasitarti apie vieną daugelio lietuviškų vertimų ydą. Bandydami praturtinti vertimų kalbą, šios srities darbininkai dažnai sukerpa svetimas kultūras pagal lietuvių kultūros (net XIX amžiaus sodžiaus kultūros) modelį. Nieko, išskyrus komišką efektą, iš to paprastai neišeina. Sunkoka skaityti vertimus, kuriuose anglų komersantas „veblena", ispanų aristokratas vadinamas „kvėša", vokiečių studentas „bernėku", ir bet kurios tautos atstovas, anot vieno mūsų rašytojo, prabyla Salantų ubago lūpomis. Didžiuojamės savo kalbos senumu, gražumu, gyvumu; bet, pripažindami jai šiuos puikius bruožus, turime pripažinti ir vieną trūkumą — jai dėl tam tikrų istorinių sociologinių priežasčių ligi šiol stinga išplėtotos funkcinių stilių sistemos. Tuos stilius turime kurti, o ne žavėtis vienu vieninteliu senojo sodžiaus kalbos stiliumi. Apskritai, verta dažnaiu prisiminti B. Pasternako žodžius: „Kaip ir originalūs rašytojai, vertėjas turi vengti žodyno, nebūdingo jam kasdieniniame gyvenime". Paties Pasternako pavyzdys rodo, kad toks metodas žodyną anaiptol ne visada nuskurdina.

Čia pereiname prie naujos ir labai rimtos problemos. Nacionalinė kultūra turi foną ne tik erdvėje, bet ir laike; ji komunikuoja ne vien su kitomis nacionalinėmis kultūromis, bet ir su savo pačios ankstesniais etapais. Ir šit tasai laiko fonas mum kartais atrodo siauresnis, negu yra iš tikrųjų.

Visi žavimės liaudies menu ir tautosaka. Didelį ir labai vertingą darbą atlieka kraštotyrininkai; niekada nestinga lankytojų liaudies meno muziejuose ar folkloristų sueigose. Visi žinome (nors čia dar pasitaiko, švelniai pasakius, nesusipratimų), kad negalima naikinti dvasinės kultūros paminklų, net jei ji reiškiasi kam nors neprieinamomis formomis. Tačiau kartais dėl to kiek pasiduodame „rezervato" nuotaikai ir primirštame kitą savo kultūros kryptį. Lietuvių nacionalinė tradicija yra ne tik liaudies skulptūra, dainos ar raudos; tai ir Vilniaus Universitetas, ir Vilniaus architektūra, ir senasis bei modernusis Kaunas, ir Klaipėda, ir, pavyzdžiui, XVI-XVII amžiaus literatūra bei muzika. Čia leistina pritaikyti biologinį bei kibernetinį palyginimą: liaudies kūryba yra tarsi kultūros rezervas, antroji linija (kultūra yra panaši į žmogaus smegenis — pažeidus tam tikrus jų laukus, įsijungia atsarginiai). Krizės situacijomis, — pavyzdžiui, *XIX amžiaus gale*, o kai kada ir vėliau, — tasai rezervas atlikdavo savo vaidmenį, gelbėdamas kultūrą nuo stagnacijos ir žlugimo. Tačiau visada reikia atsiminti, kad esama ir pirmosios linijos, kad Lietuva buvo šalis su nemenkomis profesionalios kultūros tradicijomis, atvira įvairių laikmečių ir stilių įtakoms. Gindami nuo nekultūringų pasikėsinimų liaudies kūrybą, turėtume gal su dar didesniu įkarščiu ginti profesionalios kultūros paminklus, kurių būsena neretai tebėra prasta. Tiesą sakant, vertėtų atsiminti, kad tokie daiktai, kaip liaudies skulptūra, anaiptol nėra „grynai nacionaliniai"; juose (kaip ir mūsų senųjų miestų architektūroje) nemaža universalaus, tarptautinio elemento, ir tai jiems išeina tik į naudą.

Renesanso ar baroko architektūrą daugelis mūsų mato kasdien. Pradėti organizuoti (tegu iš pradžių ir su programos trūkumais) senosios Vilniaus muzikos koncertai. Tačiau kas, išskyrus siaurus specialistus, rimčiau nusimano apie šešioliktojo ar septynioliktojo amžiaus Lietuvos poeziją, publicistiką, istoriografiją, teatrą, teisę, logiką, filosofiją! Stinga knygų šiais klausimais, nors jos turi ir turėtų didelę paklausą, o svarbiausia — stinga pastangų šį palikimą kaip pridera perprasti ir kūrybiškai panaudoti. Moksleivis išgirsta apie XIX ir XX amžiaus įvykius, išgirsta ir apie Žalgirio mūšį; bet ar jis ką pasakys apie laikus, kada klestėjo Lietuvos renesanso, baroko, klasicizmo kultūra, ar prisimins bent vieno tos epochos žmogaus vardą? Na, o kaip žinoma, „homines historiarum ignari semper sunt pueri" („žmonės, nepažistą istorijos, visada yra vaikai"). Mūsų tradicijos yra nepalyginamai platesnės ir universalesnės, negu kartais manoma. Mes paveldėjome savo tėvų žemę ir visą jos kultūrą bei istoriją.

Lietuva virsta miestų šalimi, ir miestiškoji kultūra — toji pirmoji kultūros linija — joje vėl ima vyrauti. Miestiškoji kultūra — ne tas pats, kas techninė; techniškai progresuojančiai Klaipėdai ir net Kaunui dar labai stinga tikrojo miestiškumo, kurį sutekia humanitarinių vertybių sluoksnis (priešingas pavyzdys galėtų būti Panevėžys). Techninės kultūros veržimasis į kaimą irgi kelia sudėtingų klausimų, ties kuriais nebesustosiu, nes jie plačiai nagrinėjami spaudoje. Kita vertus, miestiškoji kultūra nėra ir impresionistiniai miestų peizažai ar architektūros paminklų apdainavimas. Man rodos, ją pirmiausia lemia erudicija, ieškojimo drąsa ir atsakingumas, tolydumo pojūtis, o taip pat protingo skepticizmo dozė.

(Kultūros Barai, 1970 m. 4 nr..)

TOMAS VENCLOVA

*

Tarytum debesy — spyna, vanduo, kėdė
Ir durų plokštuma. Tikriausiai, apie
trečią
Nuo slenksčio pasitrauks atoslūgio
žvaigždė,
Kad grindys niekados neatpažintų svečio.

Virš laužo akmenų vingiuojanti gija
Išblės ir susvyruos, apsunkindama žolę,
O valtis atsiriš, ir paukštis danguje,
Kaip įprasta, aplenks neištikimą žodį.

Gal miręs eigulys parėjo į namus
Ir vaikšto prietemoj, degtukų nesuradęs,
Ir nebūty yra kažkas aukščiau už mus,
Kas pasitinka mus, kaip muzika ir ledas.

Nuo žingsnių sugirgždės upokšnio
pakraštys,
Nematoma ranka palies molyno šerdį,
Ir tavo ateity užgims daiktų ryšys,
Kiek suprantu, ilgam nuvertindamas erdvę.

Lietuvos spauda pradeda po truputį skelbti š. m. sausio 15 įvykusio gyventojų surašymo rezultatus.

Lietuvoje šiuo metu gyvena 3,129,000 žmonių. Nuo 1959 metų gyventojų skaičius padidėjo 418,000 žmonių (15%). Iš jų — 367,000 sudaro natūralus prieauglis (88%) ir 51,000 (t. y. 12%) imigrantai iš Sov. Sąjungos. Vyrai sudaro 47%, o moterys 53% visų gyventojų. Karo ir pokario metais Lietuva neteko didelio skaičiaus gyventojų: daugiau vyrų negu moterų. Todėl dar 1959 metais vyrai sudarė tik 46% visų gyventojų. Atrodo, truks dar 10 metų, kol vyrų ir moterų skaičius išsilygins iki normalaus 48/52 santykio.

Per paskutinį dešimtmetį smarkiai padidėjo miestai. Šiuo metu miestuose gyvena 1,572,000 žmonių, kaimuose — 1,557,000. Nuo 1959 metų kaimo gyventojų skaičius sumažėjo 108-iais tūkstančiais, gi miestiečių padidėjo 526-šiais tūkstančiais. Į miestus atsikėlė (nuo 1959 m.) 313 tūkstančių žmonių, iš jų 50,000 — iš kitų respublikų. Taigi beveik visi, „imigrantai iš broliškų respublikų" paskutinių 11 metų laikotarpyje apsigyveno miestuose.

Jonavos azotinių trąšų gamykla.

Žemiau pateikiame 1970 m. gyventojų skaičių didesniuose miestuose (skliaustelyje — gyventojų skaičius 1959 m.):

1.	*Vilnius*	*371,000*	*(236,100)*
2.	*Kaunas*	*306,200*	*(218,900)*
3.	*Klaipėda*	*139,900*	*(89,900)*
4.	*Šiauliai*	*92,800*	*(59,700)*
5.	*Panevėžys*	*73,500*	*(41,100)*
6.	*Marijampolė*	*28,700*	*(19,600)*
7.	*Alytus*	*27,900*	*(12,300)*
8.	*Ukmergė*	*21,600*	*(14,900)*
9.	*Telšiai*	*20,200*	*(13,500)*
10.	*Kėdainiai*	*19,700*	*(10,600)*
11.	*Tauragė*	*19,500*	*(12,000)*
12.	*Radviliškis*	*16,900*	*(12,000)*
13.	*Jonava*	*14,400*	*(5,000)*
14.	*Plungė*	*13,600*	*(8,700)*
15.	*Mažeikiai*	*13,400*	*(8,000)*
16.	*Utena*	*13,300*	*(7,200)*
17.	*Kretinga*	*13,000*	*(9,700)*
18.	*Šilutė*	*12,400*	*(9,000)*
19.	*Kuršėnai*	*11,500*	*(9,100)*
20.	*Biržai*	*11,400*	*(8,600)*
21.	*Druskininkai*	*11,200*	*(5,800)*
22.	*N. Akmenė*	*10,200*	*(5,400)*

Jonava yra iki šiol smarkiausiai augantis Lietuvos miestas, kuriame prieš penkeris metus atidarytas didelis azotinių trąšų fabrikas dar vis plečiamas. Antrasis yra Alytus, kurį numatoma plėsti iki 50—100 tūkstančių gyventojų. Sekančių penkių metų laikotarpyje turėtų žymiai paaugti Mažeikiai. Ten ateinančiais metais bus pradėta statyti naftos perdirbimo įmonė. Ankstesni planai šią įmonę statyti Jurbarke susilaukė Lietuvos kultūrininkų ir mokslo žmonių protesto, nes įmonė būtų užteršusi Nemuno žemupį, Kuršių marias ir Baltijos pajūrį. Mažeikių naftos rafinerijos užterštas vanduo žadama vamzdžiais išleisti į Baltijos jūrą atokiau nuo kranto.

Paviršutiniškas žvilgsnis į paskelbtus surašymo duomenis perša išvadą, kad nuo 1970 metų Lietuva nustojo būti žemės ūkio kraštu (dar pernai kaimiečių buvo daugiau, negu miestiečių). Faktiškai tačiau Lietuva jau nuo 1964 metų nebėra žemės ūkio kraštas. Jau 1965 metais žemės ir miškų ūkyje dirbo mažiau pusės visų dirbančiųjų — 42.8%, gi pramonėje — 22.6%, statyboje — 7.6%, transporte 6.1%, prekyboje 5.2%, švietime — 11.1%, administracijoje ir kt.— 4.6%. Gi 1968 metų duomenys žemės ūkiui tepalieka tik 37.6%, o pramonei jau 25.5% visų dirbančiųjų. Taigi jau penkeri metai, kai žemės ūkiu verčiasi mažiau negu pusė visų dirbančių Lietuvos gyventojų.

Duomenys apie gyventojų pasiskirstymą pagal kalbą, tautybę, užsiėmimą, išsilavinimą ir pan. žadama paskelbti vėliau.

Kultūriniai ryšiai tarp išeivijos ir Lietuvos, be abejo, turi ir savo politinius atspalvius. Kaip į išeivijos kultūrinių ryšių politiką reaguoja sovietinės įstaigos Lietuvoje, ryškiausiai atsispindi išeivijai skirtame (nors ir Lietuvoje pardavinėjamame) *Gimtojo Krašto* laikraštyje.

Išeivijos spaudoje, ypač tuose laikraščiuose, kurie šiuo klausimu nusiteikę „prieš", dažnai iškeliamas kaltinimas, kad tokie ryšiai yra tik vienašališki, bolševikų išnaudojami siųsti savo propagandistus į čia, nesuteikiant tokių pačių galimybių išeivijos menininkams ir kultūrininkams pasireikšti Lietuvoje. Nežiūrint, kad šitokiuose kaltinimuose yra dalis tiesos, yra tačiau ir kita dalis tiesos, apie kurią išeivijos spauda iki šiol vengia kalbėti. Viena iš priežasčių, kodėl tokie ryšiai iki šiol ir buvo gana vienašališki, yra išeivijos menininkų ir kultūrininkų baimė. Visa eilė išeivijos menininkų buvo kviesti koncertuoti Lietuvoje ir atsisakė — kaikurie iš principo, daugelis tačiau bijosi politinių veiksnių pasmerkimo ir visuomenės boikoto.

Gimtojo Krašto reakcija šiuo klausimu gana įdomi. Vietoj ginčyti, kad tai netiesa, šis laikraštis pradėjo išeivijos menininkus ir mokslininkus kviesti viešai. Taip kovo 19 d. buvo paleista užuomina pianistei A. Kepalaitei, žinoma nepamirštant pridėti, kad „vaduotojai" nesirūpina kultūra. Vėlesni kvietimai jau be propagandos ir žymiai rimtesni. Pavyzdžiui, nesenai Paryžiuje buvojęs kompozitorius Julius Juzeliūnas rašo, kad „kalbininkas, „Struktūrinės semantikos autorius prof. Algirdas Greimas, tikimės, atvyks į Vilniaus universitetą, kuriame veikia semiotikų būrelis, skaityti paskaitų. Jos, be abejo, sudomintų kalbininkus, studentus, lingvistika besidominčią visuomenę."

„Būtų įdomu pasikeisti su Paryžiuje gyvenančiais lietuviais menininkais tapybos, skulptūros darbų parodoms. Kalbėjomės ir apie kitų sričių menininkų bendradarbiavimą" — rašo J. Juzeliūnas.

Gimtajame Krašte taip pat kaskart daugėja informacijos apie išeivijos svečius. Birželio 4 d. išspausdintos Vilniuje praeitą mėnesį paskaitas skaičiusių prof. A. Avižienio ir dr. A. Kliorės nuotraukos. To paties laikraščio informacijomis, neseniai Lietuvoje lankėsi Fordhamo universiteto profesorius V. Jaskevičius, Pensilvanijos valst. universiteto lituanistas prof. Schmalstieg, klivelandietis chemikas dr. Jonas Maurukas, chirurgas prof. A. Čepulis ir kt.

Gimtasis Kraštas išspausdino dr. J. Mauruko viešnagės įspūdžius. Įspūdžiai labai „saldūs" — viskas gera, gražu, malonu, švaru. Šitokių vienašališkų „pasaldinimų" galima nesunkiai išvengti, tarybiniams žurnalistams pastatant sąlygą, kad pasikalbėjime išliktų ir bent vienas sakinys apie tai, kas ne taip labai patiko... O tokiomis sąlygomis pasikalbėjimai kolkas dar nespausdinami.

Gana plačiai *Gimtojo Krašto* skaitytojai buvo painformuoti apie J. Smetonos išpuolius *Naujienose* prieš Grandinėlės tautinių šokių grupę. Ačiū Dievui, kad šis straipsnis, pavadintas „Balsu iš karsto" prisotintas komunistiniais „keiksmažodžiais". Prie tokių „keiksmažodžių" pripratusiems Lietuvos skaitytojams todėl nebus labai įtikinanti jo vedamoji mintis, kad didžioji dalis išeivijos „kraustosi iš proto".

Deja, nevisuomet taip gerai yra. Kaskart *Gimtajame Krašte* pasirodo vis daugiau plačių citatų iš išeivijos spaudos, kurios šiam laikraščiui visiškai priimtinos beveik be komentarų.

Gegužės 7 d. *Gimtasis Kraštas* išspausdino gan ilgą (beveik pusės puslapio) Vlado Viešinto (atrodo, slapyvardžiu) pasirašytą straipsnį apie tai, kas dėjosi JAV lietuvių išeivijoje solisto Vaclovo Daunoro viešnagės metu. Straipsnis naudojasi išimtinai vien tik *Naujienų* citatomis. Citatos apie patriotinio celibato degeneraciją, apie tai, kaip V. Daunoras buvo nuvežtas (!) į muzikines varžybas, raginimai neklausyti lietuvių tautos priešų parinktos sirenos balso, apie muziko A. Kučiūno sumanymą iš to sovietinio biznelio pasirinkti dolerių ir t.t. Šiuo atveju buvo labai dėkinga medžiaga straipsnio vedamajai minčiai, kad išeivijos vaduotųjų politikieriams kiekvienas „įžymus lietuvis, jeigu jis gyvena ir reiškiasi Tarybų Lietuvoje, tai jau nusikaltęs žmogus".

Sunku kaltinti *Gimtojo Krašto* žurnalistus komunistine propaganda, kai išeivijos spaudoje jiems parūpiname tokios dėkingos medžiagos. Negi galime reikalauti, kad jie ja nepasinaudotų.

Šio mėnesio pradžioje spauda pranešė, kad VLIKo pastangomis Filipinuose bus pradėtos radijo transliacijos Sibiro lietuviams. Ta proga daugelis išeivijos laikraščių pakartotinai pažymėjo „faktą", kad pačių sovietų duomenimis Sibire šiuo metu yra 175000 lietuvių. Kiek lietuvių yra Sibire, mes nežinome ir nedrįstame spėlioti. Faktas tačiau yra toks, kad sovietų šaltiniai skelbia, jog 1959 metais Sovietų Sąjungoje (už Lietuvos ribų) gyveno 175 tūkstančiai lietuvių. Leningradas, Maskva, Gudija dar, kolkas, atrodo ne Sibire, ir todėl nėra prasmės save apgaudinėti, kad sovietai būk tai skelbia tokius dalykus, kokių jie neskelbia...

(zvr)

Lietuvos Draugystės ir Kultūrinių Ryšių su Užsienio Šalimis Draugija yra suruošusi Lietuvos Fotografijos Meno Parodą. Pateikiame šios parodos katalogo vienos iliustracijos reprodukciją — Vytauto Luckaus „Aktą I".

MEKAS IR NAGYS APIE REVOLIUCIJAS

PRIEŠINGOJ BARIKADOS PUSĖJ

Nepriklausomos Lietuvos redaktoriaus dr. Henriko Nagio ir jo bendradarbio Prano Visvydo pasisakymai nepalankūs XX a. vidurio revoliucionieriams supykdė kitą poetą ir redaktorių Joną Meką. Mekas surašė „penkias neišsiųstas pastabas“ ir gegužės pradžioje jas vis dėlto pasiuntė Nagiui. Per mėnesį nesulaukdamas savojo atviro laiško *Nepriklausomoje Lietuvoje*, nuorašą pasiuntė ir AKIRAČIAMS. Tuo pačiu metu ir NL atrado vietos Mekui. Birželio 3 vedamuoju laikraštis išėjo prieš „apsimetėlius ir pasimetėlius“ aplamai, o po savaitės įsidėjo, Meko laišką, anot redaktoriaus, nors ir nevertą ištisai spausdinti. Laišką sekė redaktoriaus prierašas.

Visa ta revoliucinė medžiaga čia spausdinama kartu su V. Trumpos švelninančiu komentaru.

Diskusija verta dėmesio, nes aktuali. Pasisakymai ir šiuo klausimu gali būti karšti ir vaizdingi, kaip ir šiuo atveju yra įvykę, tačiau ginčui tapti vaisingu yra būtina, kad jausmai ir patetika neišsprūstų iš logikos rėmo. Tokie negeistini šuoliai veda į revoliucionieriaus sutapatinimą su marksistu, o marksisto su Maskvos komunistu, o iš ten netolimas kelias į savo oponento pakėlimą į komisarus, o savęs — į Maskvos pagundoms atsispyrusį didvyrį.

Pora šaltų žodžių apie revoliucijas.

Kai visuomenė surambėja, nebepajėgia atsinaujinti įprastiniais pramatytais kanalais, kyla revoliucija. Jas kelia patys nuo to surambėjimo kenčią arba kasnors jų vardu. Ir tai yra logiška. Revoliucionieriai reikalauja ne lygių teisių, bet privilegijų. Tai yra istorinė tiesa.

Šviesūs ir įžvalgūs žmonės žino, kad nuolatinis esamojo pasaulio keitimas yra būtinas. Tad yra pagrindo išsisukinėjančiai ar iš esmės prieš pasikeitimus pasisakančius laikyti atžagareiviais. Žinoma, gali būti ginčijamasi, kuri alternatyva dabarčiai pakeisti yra tinkamiausia. Todėl kiekvieną, net ir netobulą siūlymą reikia arba priimti, arba pačiam surasti tinkamesnį. Toks yra kiekvieno, o ypač visuomenės vadų, įsipareigojimas prieš istoriją.

Pasisakymas už pratęsimą esamos tvarkos, ar už jos pakeitimą (arba neabejotiną ieškojimą kelių jai pakeisti) išskiria net ilgai tuose pačiuose namuose buvojusius. Tad yra pagrindo abejoti švelniais V. Trumpos linkėjimais apie brolius baltus aitvarus. Ne dėlto, kad pyktis juos vieną kitam padarytų juodais.

Tikrovė yra rudeniška: Meką ir Nagį iki šiol lygiai glaudusi Santara jau turi tėvus ir vaikus, kaip ir kitos lietuvių organizacijos.

HENRIKAS NAGYS

APSIMETĖLIAI IR PASIMETĖLIAI

Kad jaunimas visais laikais kovojo prieš surambėjusią ir supelėjusią tvarką, kad kėlė balsą prieš hipokriziją ir žmogaus paniekinimą, — visi žinom. Dažnas mūsų pačių ir šiandien kovoja už tuos idealus. Galų gale, mes ir išeivijos lemtį pasirinkome, kadangi nebegalėjome pernešti sovietinio melo, hipokrizijos bei teroro.

Visi žmonės trokšta taikos. Nei vienas žmogus nenori mirti, bet protestuojant tiktai prieš Šiaurės Vietnamo vaikų žudymą, esame apsimetėliai. Protestuokime prieš visų vaikų visame pasaulyje žudynes. Gailėkimės ir nužudyto studento, ir nužudyto policininko, ir negyvo vokiečio, ir ruso, ir pietų vietnamiečio, ir prancūzo, ir arabo, ir žydo, ir negro, ir lietuvio, ir kiniečio... Visi žmonės turi teisę gyventi —ne tiktai tie, dėl kurių rėkia ir mėto akmenis bei keiksmus kraštutinė kairė, kraštutinė dešinė, ar šiaip narkotikais apsisvaiginę exhibicionistai. Nei vienas neturi taikos bei meilės monopolio — nei taukuotais ilgais plaukais apsileidęs, nei ežiuku nusikirpęs ponaitis. Tuo tarpu šiuo metu vis labiau ir labiau tam tikra klika bando save vaizduoti vieninteliais pranašais arba išganytojais, nors jų vienintelis apsireiškimas tėra nuoga, brutali, apsimetėliška neapykanta. Didelė dalis tėra paprasti tinginiai ir parazitai, sugebą gyventi mūsų demokratinėje visuomenėje tik todėl, kad yra dar pakankamai sveikų organizmų, kuriais jie be skrupulų minta.

Jie siūlo sugriauti dabartinę demokratinę laisvojo pasaulio santvarką, nes ji esanti supuvusi. Tačiau kol kas dar vis neaišku ką jie siūlo tos santvarkos vieton. Kol nėra geresnės santvarkos (o nesakome, kad demokratija yra tobula: nieko nėra tobulo šioje žemėje), norėtume verčiau likti su dabartine sistema. Norime likti, nes gerai žinome koks rojus yra ten, kur toji sistema buvo sugriauta jau prieš 50 metų.

Pasimetėlių vadai (kurie toli gražu, nebėra joks jaunimas) manipuliuoja patamsėje virveles ir įvairiais naiviais masalais suvedžioja jaunųjų sąmonę ir jausmus. Jie rėkia už taiką, bet patys šaltakraujiškai žudo, degina ir sprogdina. Jie verkia klausydamiesi eilių apie žmonijos meilę, o čia pat isteriškai kviečia masinės hipnozės aptemdytą minią (kaip Adolfo Hitlerio laikais) plėšti ir deginti Amerikos miestus, universitetus, Kanados kompiuterių centrus, ir t.t. Jie spiaudo į veidą savo krašto kariams, kad jie kovoja prieš komunizmą. Jie degina savo krašto vėliavas ir mojuoja raudonom ir juodom vergijos bei anarchijos vėliavom. Ir visa tai jie gali daryti tik todėl, kad jie, deja, turi laisvę visa tai daryti.

Ir reikia būti totaliai aptemusiu, kad visa tai pavadintum progresu arba avangardu. Taiką ir naują, geresnę santvarką laimėsime tik tada, kai žmonės sugebės ramiai, be isterikos ir savęs gailesčio, priimti daugumos norą, daugumos nuomonę, kuri bus išreikšta laisvais rinkimais. Kodėl turėtų milijonai žmonių priimti kelių ar keliolikos tūkstančių rėksnių ir aptemėlių diktatą? Kokia dieviška apvaizda suteikė kaip tik šitiems apsimetėliams ir pasimetėliams teisę nustatyti visuomeninės ir moralinės žmonijos normas? Todėl, kad jie retkarčiais surezgia kokį diletantiškai agitacinį eilėraštį arba tekstą propagandinei dainuškai? Kad susuka vieną kitą pusiau arba visai pornografinį filmą? Kad raštu arba žodžiu drėbteli nešvankių žodžių krūvelę? Kad nėra plovę plaukų ir keitę apatinių pusmetį arba metus? Kad drįsta (sic!) nusirengti ir vaikščioti nuogi?

Betgi tokių yra jau buvę visais laikais ir visose bendruomenėse, bohemose ir ligoninėse! Klounų, pasirodėlių, tešlagalvių niekad netrūko ir niekad netrūks. Bet argi todėl jie jau ir turi teisę kurti naują (?) pasaulį KITIEMS? Kol jie vienas su kitu atlikinėja savo avangardinius (arba ariergardinius?) ritualus nuosavuose priemiesčiuose ir rūsiuose, — niekam nei rūpi, nei skauda. Daugių daugiausia smalsūs turistai ir žiopliai nueina pasižiūrėti to jų cirko. Bet kai jie tuos savo dvasios išpuolius perša mums, mes ne tik galime ir *turime* aiškiai, viešai ir tvirtai pasakyti jiems NE!

Kai jie pradeda nuodyti mūsų vaikus, mes jiems turime tvirtai pasakyti savo nuomonę ir, reikalui esant, išpiauti juos kaip votį, iš gyvo organizmo.

Pertekęs turtais ir patogumais, šis kontinentas sirguliuoja paskutiniu Romos imperijos dienų išsigimimu ir ligom. Apsimetėliai ir pasimetėliai yra tų ligų simptomai. O vis dėlto tikim žmogum ir žinome, kad visos šitos popierinės revoliucijos ir nedakepėlių tulžys susilauks to paties likimo, kaip daugelis tokių prieš ir po mūsų — juos nuplaus nuo žemės veido pirmas švarus ir kantrus pavasario lietus.

JONAS MEKAS

ATVIRAS IR PIKTAS LAIŠKAS HENRIKUI NAGIUI (ARBA PENKIOS NEIŠSIŲSTOS PASTABOS)

Pirmoji Pastaba

Birželis, 1969: Aš perskaičiau tavo pastabas apie Vietnamą, apie pogrindinius menus, apie revoliucinius judėjimus ir nutariau tau parašyti. Aš turėčiau kaukti — jeigu žmogaus balsas galėtų perrėkti visą pasaulio ciniškumą ir atžagareiviškumą; aš turėčiau šaukti, bet aš tik rašau.

Nuo kada, nuo kada (retoriškai šaukiu!) poetai užstoja ir gina ir palaiko karvedžių, policininkų ir generolų pozicijas?

Nuo kada, nuo kada (aš turėčiau čia šaukti ne su retorika, bet su pykčiu!), nuo kada poetai tyčiojas ir ranka numoja pusę milijono žmonių, pusę milijono šiaurės Vietnamiečių, nužudytų, suplėšytų be tikslo, be sąmonės?

Nuo kada poetai juokiasi iš kitų tautų laisvės troškimo?

Nuo kada poetai juokiasi iš jaunųjų generacijų, iš jaunų, revoliucinių judėjimų?

Nuo kada poetai eina ranka rankon su reakcijos frontu, su tais, kurie policijos lazdom muša per žalius daigus?

Nuo kada poetai juokiasi iš tų kurie vedami šviesesnės žmonijos troškulio ir idėjų, keičia ir stumia pasaulį ir žmogų iš tamsių praeities vartų?

Laikas ir likimas nubaus tave, mano žodžiai nereikalingi.

Aklumas ateičiai, nejautrumas Šiaurės Vietnamo žmonių likimui, kurtumas ateinančių generacijų vizijom, ciniškumas idealizmui — visi požymiai išsekusio, mirštančio žmogiško įsčiaus.

Jeigu esi poetas: kodėl nuodini žmonių galvojimą, žmonių širdis savo laikraščiu?

Nuo kada poetai patapo mirštančios tvarkos policininkais?

Sena tvarka miršta, iš senumo ir bevaisiškumo. Kodėl tu, poetas, nori ją palaikyti?

Likimas nubaus tave, likimas nubaus visus, ir poetus ir nepoetus, užu ciniškumą, užu nejautrumą.

Netiesa ir grožis neina tuo pačiu keliu.

Antroji Pastaba: Lietuviai emigrantai, pabėgėliai Anno 1969, labai skiriasi nuo visų kitų ankstyvesnių lietuvių, kurie keliaudavo į vakarus, į pasaulį. Nuo Radvilų, nuo Gedimino laikų, lietuviai keliaudavo į vakarus pasimokyti, ir parsinešdavo viską ką geriausio radę, architektūroj, mene, jie statydavo miestus. Dabar, atvirkščiai: dabar lietuviai, atrodo, susirenka viską ką blogiausio radę, viską kas yra atgyvenę, ką kiti jau laukan meta. Lietuviai, kurie keliaudavo Renesanso laikais į Florenciją, gyvendavo ir sapnuodavo ateitimi, jie kurdavo ateitį. Dabar lietuviai gyvena tik praeitimi, visi jų sparnai tik praeity, jie neturi sparnų, jie neskrenda į ateitį — jų sparnai sustojo išvažiavimo dieną, jie negali kurti ateities. Tai todėl jie vis prie praeities prisirišę; ir ne tik prie savo pačių praeities: ir pas kitus, Amerikoj ar kitur, tik prie konservatyviausių dalykų šliejas, lyg prie paskutinės atramos, savo pačių beblėstančiai praeičiai sustiprinti. Ir taip palengva, palengva, net jiems nejaučiant, gyvenimas slysta iš po jų kojų, realybė slysta, gyvenimas juos pralenkia ir eina toliau, ir matai juos tolstant, ir gaila jų. Ir aš neturiu čia galvoj tik senimo, ne. Kaip Visvydo ir Nagio raštai apie revoliucinius judėjimus rodo, visus pirmosios generacijos emigrantus tas pats likimas valdo. Yra toks žodis, „atžagareivis“.

Jie visi eina lėtai atgal. Tiktai ne į išmintį jie atgal eina — į išmintį atgal kelias yra per priekį. Tik tas, kuris eina į ateitį, nueis į žilą senovę, susijungs organiškai su senove ir išmintim. Visi kiti tiktai taip jau susenės (nepasens, bet susenės), senavaikiais taps, niekados neužaugs, jų augimas buvo nelaimingo, nepasisekusio perskiepijimo sustabdytas. Kaikurie jų, kaip tos ligotos šakos, grumbliais išaugo, ar išaugs; kiti į sausas šakas jau pavirtę, vien tik juodom, smalinėm, bauginančiom šakom taip stūkso; ir dar kiti raganų šluotom juoduoja — bevaisiai medžiai.

Trečioji Pastaba: Birželio 11 d., 1969: Skaitau Visvydo eilėraščius, birželio ALDUOS, Eilėrašty „Afrika“ radau:

„Afrika! Tau aš norėčiau įteikti bent dalį savo žvarbios patirties iš krašto speigais penėto. Tau aš norėčiau nukalti skydą iš laisvės plieno.

Drauge kovoti už žemės derlių ir rytmečio šviesą“.

Nagys ir Mekas Tabor Farmos scenoje.

O, Pranai! Prieš tris savaites, „Nepriklausomoj Lietuvoj“, tu juokeis iš studentų, iš laisvės judėjimų, iš revoliucijos per kurią visas pasaulis eina. Ir tu drįsti siūlyti savo „patirtį“ Afrikai, kuri yra vidury revoliucijos. Kaip dažnai matau aš lietuvius, ir kitų tautų žmones, nutolusius nuo visų laiko problemų, gyvenančius savo sapnais, kvailai — aš kitaip negaliu to pavadinti — ir begėdiškai mokant kitas tautas iš savo patyrimo! Tu išdavei savo patyrimą!

Tu rašai, tam pačiam eilėrašty:

„Gal tu ir man netrukus dievaitės Auroros žvilgsniu tarsi paguodos gilų žodį tremtinio širdžiai“.

Taip, Afrika tavęs laukia. Afrika tavęs laukia su diržu. Taip, Afrika tavęs laukia, o tol kol ji laukia, tu gali juoktis iš revoliucijos ir visų laisvės judėjimų, iš visų žmogaus laisvės troškimų. O kai žmonija išsilaisvins — aišku, Afrika tave pasikvies vaišėm ir tave paguos!

Afrika tave paguos diržu per šikną!

Ketvirtoji Pastaba: Iš praeities didvyrių jūs pasidarėt sau stabus — jie nebepavojingi! Jūs naudojat juos kaip botagus kirsti per akis tiems, kurie keičia istoriją ir keičia ją DABAR. Šiandieną jie drumsčia jūsų patogią ramybę.

Ne, ne broliai jie jums. Jūs iš kitos rasės, kitos giminės, kitos genties. Jie — revoliucionieriai; jūs — tie, kurie revoliucijas žudo.

Iš praeities tavo sūnūs tik piktybę semia!

„Liūdnos atminties Daniel Vohn-Bendit, vienas iš įkyriausių bei įžūliausių 1969 metų Paryžiaus studentų riaušių agitatorių, atvyko Montrealin ir čia bus, kaip spauda rašo, neribotą laiką. Skaudu ir liūdna, kad tokie piktšašiai įsileidžiami į šį kraštą, o ir labai nuolaidus žodis prieš panašios spalvos išvėsėlius sunkiai randa vietą laikraštyje, radijo ir televizijos programose. Ar, iš tiesų, laisvė, kuri suteikia laisvę (ir kirvį!) nukirsti tau pačiam galvą, nėra jau perdidelė laisvė?“

—Nepriklausoma Lietuva, Sausio 28 d., 1970

Penktoji Pastaba: O, tu drįsti kalbėti apie laisvę! Tu drįsti riboti kitų laisvę! Tu tikrai galvoji, kad tu laisvas!

O, mano pyktis yra be ribų!

O, kaip niekas iš praeities nepasimoko!

O, Henrikai:

Tu juokies, tu juokies iš švenčiausių žmogaus troškimų, iš laisvės troškimų. Tu juokies ir vadini juos neaiškiais taikos apaštalais ir piktšašiais!

Kaip gali poetų širdys mirti!

Aš neklausiu, atsakymo nenoriu, aš tik šaukiu tau: KAIP DRĮSTI! KAIP DRĮSTI juoktis iš žmogaus švenčiausių vizijų! Kaip drįsti juoktis iš taikos troškimų, iš visų tų žmonių, kurie rizikuoja savo laisvę, savo gyvenimus, iš tų tūkstančių, kurie sėdi Amerikos kalėjimuose! Kaip drįsti tu juoktis, kaip drįsti tu juoktis! Pats laisvas vaikščiodamas!

O, kokia tuščia yra tavo laisvė, kokia vaikiška, naivi, ir kokia pikta, įžūli, kaip kirminas! Tavo laisvė yra kirminas ėdąs po žmonijos avantgardo pamatais.

Tik tokia mano paguoda, kad laisvė ir grožis ir tiesa visados laimi.

Tiktai gaila, kad tie, kurie galėtų prie tiesos laimėjimo prisidėti, ją kirviu kerta.

Kiekvienas tavo laikraščio puslapis yra kaip kirvio kirtis į žmonijos laisvę ir žmonijos vizijas.

Tu esi tas medkirtis, ir tu esi ta mirtis.

Tu žinai tą dainą?

„Lietuvi, ar tau negaila?“... Lietuvi, ar tau negaila, kad miršti be naudos?

Lietuvi, ar tau ne gaila....

—o—

HENRIKAS NAGYS

ATSAKYMAS JONUI MEKUI

Atspausdinome tą „piktą“ laišką ištisai, nors jis to tikrai nėra vertas. Norim tik skaitytojams parodyti koks yra tasai, kitų reklamuojamas, mūsų pirmeivis ir kaip jis dėsto savo idėjas. Praeito numerio vedamajame didele dalim jau atsakėm ir Jonui Mekui, ir visiems į jį panašiems. Kad būtų švarus stalas, atsakysiu dar dėl keletos specifinių jo priekaištų bei mintyjimų.

Nei Jono Meko ašaros, nei jo retorika, nei jo liguista pranašiška poza, apipinta žiauriom pranašystėm manęs niekad nejaudino. Nejaudina, deja, nei dabar. Mane tik stebina vienas dalykas: KAS, kokia Apvaizda, suteikė Jonui Mekui teisę teisti, mokinti ir grąsinti atsiteisimais? Ar toji pati, kuria naudojosi ir Julius Smetona, skryninguodamas lietuvius? Nuo kada Mekas pasidarė mesijas, aiškiaregis ir žmonijos sąžinė? VISI fanatikai tariasi tokie esą! VISŲ vaikų reikia gailėtis, Mekai, ne tiktai šiaurės Vietnamo ir tavo partiečių. VISŲ. Poetai turi gailėtis VISŲ, VISŲ žmonių. TU esi atžagareivis, nes esi aklas fanatikas!

Be reikalo glaustais Lietuvos, nes tau ne Lietuva rūpi, bet tavo partija. Be reikalo dedies revoliucijos pranašu, nes *tavo* revoliucija yra vergija, kuri jau įgyvendinta Lietuvoj, Vengrijoj, Čekoslovakijoj... Kad tu ją perši ir Amerikai nepadaro tavęs pirmeiviu, bet paprastu garsiakalbiu. Tavo graudi poza ir veidmainiškas humanizmas įtikina tik naivėlius arba papirktuosius.

Tikiuos, kad tau pats Visvydas atsakys dėl Afrikos. Bet iš kur gi pats esi gavęs kredencialus vaidinti Afrikos gynėją? Afrika apsigins pati. Nuo visų apsimetėlių. Taigi, ir nuo Meko. Ir kažin ar tik tu nebūsi pirmasis, kuriam pagydys avangardizmą tvirtas ir laisvas Afrikos negras, įkirsdamas į tą pačią tavo brangią vietą?

Ne mes pasidarėm stabus, Mekai: TU pasidarei *save* stabu. Tavo visa teatralinė poza ir povyza tai liudija. Juk tu nori būti stabas. Ir tai ką pasakiau apie tavo bendramintį ir bendrapartį Cohn (ne Vohn, kaip tu rašai!) — Bendit galiu dar kartą pakartoti: Jis yra paprastas komunistas, o su tokiais laisviems žmonėms nepakeliui. Kitaip gi aš nesėdėčiau čia. Kitaip, gi man būtų pasiūlę kultūrinio ryšininko postą Maskvoj. Ar ne tiesa, Jonai Mekai? Ar ne tiesa?

Todėl drįstu kalbėti apie laisvę ir drįstu pasakyti tau tiesiai į akis: NETIKIU tavo ašarom, tavo revoliucija, tavo meile žmonijai! Tikiu betgi vienu dalyku: tavo peršamame būsimame (raudoname?) rojuje „humanistas“ Jonas Mekas ramiai suvarytų kulką į pakaušį mums, nes mes gi nesame žmonės. Mes atžagareiviai, nes netrypiame tą patį revoliucinės vergijos takelį į laisvo žmogaus kartuves.

Sutinku su tavim, kad tiesa, grožis ir laisvė visados laimi.

Netikiu tik, kad tavo tiesa yra toji, kuri laimės. Tavo peršama laisvė jau įgyvendinta Mekai! Tik, deja, ji tapo vergija. Ir tavo nuodingi žodžiai rodo kokia yra tavoji meilė. Tu myli tik save, savo kliką ir partiją ir nieko daugiau. Nieko daugiau!

Esu laimingas, kad nesu tavo būsimos revoliucinės (tarybinės?) valdžios sąrašuose. O dėl tavo pranašysčių galiu atsakyti, kad ateitis ne tokiems autopranašams, kaip tu, nebūtinai klostosi taip, kaip tu norėtum, bet taip, kaip laisvas žmogus norės. Mudu stovim priešingoj barikados pusėj, tas tiesa. Bet *tu* esi tas, kuris gina vergiją, komisarus ir naują baudžiavą. Už tai tau ir linkiu komisaro kepurės. Gyvuok ir linčiuok!

Liūdna buvo skaityti Jono Meko laišką Henrikui Nagiui. Dar liūdniau buvo skaityti Nagio atsakymą. Tie abu raštai paskelbti Nepriklausomos Lietuvos 1970.6.10 numeryje. Mekas savo laišką pavadino „piktu“. Jeigu jis šį savo laišką būtų adresavęs kam kitam, o ne H. Nagiui kol kas teberedaguojančiam „LN“, jį galima būtų pavadinti tik palyginti švelnia reakcija. Žinoma, tie kiti laikraščiai tokio laiško nebūtų spausdinę.

Jonas Mekas savo net penkias reakcijas nukreipia į Henriką Nagį ir, iš dalies, į Praną Visvydą. Tai liudija, kad jam skauda. Jam skauda, kad štai rimtas poetas staiga tampa establišmento gynėjas ir visokių revoliucininkų kritikas. Be abejo, Henrikas Nagys tėra tik palyginti silpnas establišmento gynėjas ir švelnus revoliucininkų kritikas. Dėl to, tur būt, Mekas ir rašo jam laišką, nes jam matant, kaip „gyvenimas juos pralenkia ir eina toliau, ir matai juos tolstant, ir gaila jų.“ Mekui ypač skaudu, kad skirtingose barikadų pusėse atsidūrė jis ir Henrikas Nagys, maždaug tos pačios kartos rašytojai ir poetai, kuriems turėtų rūpėti tie patys laisvės, taikos, humanizmo idealai. Juk jie abu turėtų būti tie patys „broliai balti aitvarai“. Ir staiga Mekas jaučia, kad Henrikas Nagys nėra nei brolis, nei aitvaras... Ir jis reaguoja, reaguoja piktai, kaip poetas tik ir gali reaguoti. Ir grasina likimu, ir užmirštimi, ir vadina Nagį „medkirčiu“, ir „kirminu“ ir gailisi, „kad tie, kurie galėtų prie tiesos laimėjimo prisidėti, ją kirviu kerta“. Dėl ko? Dėl to, kad Nagys nesmerkia Vietnamo karo žiaurumų ir kad jis kritikuoja jaunuosius revoliucininkus ir radikalus.

Prisimenu labai gerai, kai dar tik prieš porą metų nuo tos pačios tribūnos Henrikas Nagys ir Jonas Mekas skaitė eiles farmoje. Abu juos labai šiltai sutiko. Meką, gal būt, šilčiau negu Nagį. Tik dėl to, kad Mekas retesnis svečias ten, ir, gal būt, todėl, kad jo „pavieniai žodžiai“ kažkaip lengviau smego į širdį. Tačiau niekas nei pagalvot nepagalvojo, kad jie stovėtų priešingose barikadų pusėse, arba kad tarp jų iš viso būtų kokia barikada.

Po to likimas, ar greičiau nelaimė, lėmė, kad Henrikas Nagys pasidarė „NL“ redaktoriumi. Prastai šnekant, tapo establišmento žmogumi. Ir Jonas Mekas jam drožia laišką, atvirą, piktą, net tarpais patetišką ir sentimentalų... „Lietuvi, ar tau ne gaila“...

VINCAS TRUMPA

IDEALISTO IR PRAGMATIKO GINČAS

Jonas Mekas atvirai ir aiškiai pasisako prieš Vietnamo karą ir už visokius revoliucinius sąjūdžius, ir už taiką ir laisvę. Ir kas galėtų būti prieš tai! Visas klausimas tik, kur yra laisvė, kur yra taika, kur yra priespauda, ir kur reikalinga revoliucija? Jonas Mekas kalba apie visa tai bendrai, kalba apie tą pasaulį, kuriame jis gyvena ir dėl kurio jis nori ir gali tarti savo žodį. Ir jis taria tą žodį. Taria žodį apie savo pasaulį, apie jo žiaurumus, negeroves ir reikalą žiūrėti į geresnį ateities pasaulį ir kovoti, ir kelti revoliucijas dėl to geresnio ateities pasaulio. Mekui revoliucijos yra reikalingos visur ir visada. Jis, kaip anas Cezario galas, visados nori perversmų.

Visa tai gera ir gražu. Tur būt, kiekvienas su Jonu Meku guodžiasi, „kad laisvė, ir grožis, ir tiesa visados laimi.“ Guodžiasi tuo ir Henrikas Nagys... Tačiau į visa tai jis žiūri ne bendrai, ne metafiziškai, ne vieno pasaulio ir vieno žmogaus prasme, kaip Jonas Mekas, bet jis žiūri pragmatiškai, kaip į dvejų pasaulių kovą, kaip į ten ir čia, kaip į dvi barikadų puses. Vietoj idealisto Henrikas Nagys pasirenka pragmatiko kelią. Tur būt, ir Nagys sutinka, kad Vietnamo karas žiaurus ir nedoras, bet alternatyva būtų dar žiauresnė ir nedoresnė. Ir jis būtų už revoliuciją, bet pirmiausia ten, o ne čia. Henrikas Nagys stato barikadas, o Jonas Mekas norėtų jas sugriauti, norėtų matyt vieną pasaulį, vieną laisvę, vieną taiką, vieną ateitį. Štai kur tarp jų pagrindinis nesutarimas.

Galima gana lengvai suprasti ir vieno ir kito poziciją: Jono Meko, kaip rašytojo ir žmogaus, kuris neturi jokio kito užsiangažavimo, kaip tik prieš save, prieš žmogų aplamai, ir prieš pasaulį aplamai; ir Henriko Nagio, kaip „LN“ redaktoriaus, kuris, jo paties žodžiais, sąmoningai „sėdi čia“, šioje barikadų pusėje, kuris kovoja dėl savo laisvės, savo tiesos, savo pasaulio. Kodėl reikia skųstis dėl nelaisvės čia, jeigu jos ten dar daugiau, kodėl dejuoti dėl priespaudos čia, jeigu jos ten dar daugiau, kodėl kelti revoliuciją čia, jeigu ji ten dar labiau reikalinga.

Man atrodo, absoliutinėmis arba metafizinėmis kategorijomis galvojant teisingas yra Jonas Mekas, pragmatiškai reliatyviomis kategorijomis galvojant teisingas yra ir Henrikas Nagys. Užtat jie neturėtų stovėti skirtingose barikadų pusėse. Nereikėjo taip emociškai pulti H. Nagio. Bet, iš antros pusės, visiškai nebuvo jokio reikalo visa, kas absoliutu, kas bendra, kas idealu, sieti su kokia nors „partija“, „komisarais“, „linču“, „tarybine“ ar „raudona“ santvarka. Prie ko čia „kulkos į pakaušį“. Mekas grasino tik diržu. Atidavimas bendrųjų laisvės, taikos, revoliucijos, pažangos, ateities idėjų „partijai“ tėra tik paprasčių paprasčiausia deliuzija ir nesusipratimas. Deja, mes visi dažnai tuo nusikalstame.

Visi per daug gerbia ir per daug gerai pažįsta Henriką Nagį, kad manytų, jog jis, nors ir pabuvęs „LN“ redaktoriumi, imtų pasaulį įsivaizduoti, kaip susidedantį tik iš dvejų spalvų. Poetui, kuris kalba apie „mėlyną sniegą“, tokio priekaišto niekas nedrįstų daryti. Ir koks pasaulis būtų biednas, jeigu jame nebūtų mėlyno sniego. Ir kaip neteisinga visus, kurie neužmerkia savo akių prieš negeroves čia ir kelia dėl to maištą, atiduoti „partijai“. Tik koks nors daltonistas galėtų tų negerovių nematyti. Atiduokim, kas kam priklauso, nei daugiau, nei mažiau. O tada gal ir barikados nebus tokios svarbios.

Jonas Mekas savo „piktajame“ laiške labai gražiai rašo: „Tik tas, kuris eina į ateitį, nueis į žilą senovę, susijungs organiškai su senove ir išmintimi“. Gili tai mintis. Tai yra tai, ką mistikai filosofai ir religininkai vadina prieštaravimų susitikimu. Toks yra gyvenimas. Toks gyvenimas spindi iš ekumeninių santarybų, Rytų ir Vakarų sąlyčių, iš nuolatinio bangavimo tarp konservatizmo ir liberalizmo. Tai nieko bendro neturi su barikadomis, kurios tik gatvių judėjimą trukdo. Kaip ten, taip ir čia.

Ir į Jono Meko ir Henriko Nagio ginčą reikia žiūrėti, kaip į prieštaravimų susitikimą. Norėtųsi ir vėl juos matyti toje pačioje tribūnoje, kaip brolius baltuosius aitvarus, besidalinančius pavieniais žodžiais, o ne inkriminacijų srautu.

linkmė

AR JAU PRIPAŽĮSTAMA ANEKSIJA?

Daug kas stebėjosi, kai ALTos bernužėliai sugalvojo pademonstruoti savo politinę išmintį bei karštą patriotizmą, paskelbdami pareiškimą, smerkiantį solisto Daunoro koncerto rengėjus bei lankytojus. Čia jiems pasitaikė gera proga parodyti savo didesnį išmanymą, nei visų kitų veiksnių, ir tuo būdu užimti vadovaujamą postą, sutramdant visus tautinės drausmės ardytojus.

Maždaug tuo pačiu metu, kai Daunoras dainavo, Amerikoje jau buvo ir kitas lietuvis iš Vilniaus — Osvaldas Aleksa. Tačiau šis ne dainavo, o aprodinėjo bei aiškino nuotraukas Sovietų parodoje keliuose Jungtinių Valstybių miestuose. Šiuo atveju mums betgi įdomu ne Aleksa, o pati paroda. Mat, joje buvo ir tebėra atstovaujamos jei ne visos, tai bent daugelis Sovietų Sąjungos respublikų, tarp kurių yra ir Baltijos kraštai — Lietuva, Latvija ir Estija. Ir tai aiškiai demonstruojama ne tik eksponatais, bet ir informacijoj bei parodos patalpų įrengimu.

Spraudimas tokiose parodose Baltijos respublikų eksponatų turi aiškų tikslą — pripratinti Amerikos visuomenę prie esamos faktinės padėties, parodant ir įtaigojant, kad tos trys respublikos yra tokios pat teisėtos Sovietų Sąjungos sudėtinės dalys, kaip ir vadinamos kitos respublikos. Tai, žinoma, yra savotiškas Sovietų šmugelis. Faktiškai pagal kultūros apsikeitimo (cultural exchange) programą, sutartą tarp Jungtinių Valstybių ir Sovietų Sąjungos, Baltijos respublikos toje programoje neturėtų figūruoti, nes JAV tų kraštų aneksijos Sovietų Sąjungon nepripažįsta ir dėl to nelaiko Sov. Sąjungos dalimi. Tačiau JAV valdžia į tokį šmugelį žiūri pro pirštus, matyt, laikydama tai smulkmena. Lietuviams betgi tai neturėtų būti smulkmena, ir dėl to mūsų politiniai veiksniai turėjo jau seniai atkreipti Valstybės Departamento dėmesį į šį reikalą, ypač kad panašus šmugelis varomas ir įvairiais kitais keliais, pavyzdžiui, per Sovietų žurnalą USSR, kuris leidžiamas anglų kalba ir platinamas Amerikoje. Kiekvienu atveju tai būtų pirmiausia mūsų ALTos pareiga atkreipti į tai Valstybės Departamento dėmesį, nes tai vyksta Amerikos teritorijoj. Jei to būtų per maža, tai ir nepriklausomos Lietuvos atstovas Vašingtone turėtų įteikti formalų protestą. ALTa čia taip pat galėtų „pasireikšti" ir įspėdama mūsų visuomenę, kad ji tokios parodos nelankytų, nes tai nesiderina su lietuvio patrioto savigarba. Bet ar jis ką nors panašaus padarė? Deja, neteko girdėti.

Minėtoji paroda jau vyko Vašingtone, Niujorke, Čikagoje ir dar vyks bent keliuose miestuose, bet nei ALTa, nei kuris kitas veiksnys nė murmur. Susidaro keistoka situacija. Kai lietuvis iš Lietuvos čia dainuoja lietuviškas dainas, tai altininkai draskosi — plūsta nieku dėtą dainininką, niekina vietinius lietuvius, kurie kitaip mano, negu jie. Neabejojame, kad jie nemažiau draskytųsi, jei čia koks lietuvis iš Lietuvos suruoštų savo foto ar paveikslų parodą. Bet kai rusai čia pat Čikagoje, altininkų panosėje, suruošia lietuvių darbų parodą kartu su rusais, tuo būdu akiplėšiškai demonstruodami, kad Lietuvą jie laiko Rusijos dalimi, tai altininkai nesugeba pareikšti jokio protesto, nemoka parašyti jokio pareiškimo, nepajėgia net įspėti. Atrodo, kad jei Daunoras ar kuris kitas lietuvis solistas dainuotų Čikagoje kartu su rusais, tai altininkams jokių pareiškimų rašyti nereikėtų. Tada gal ir jie patys koncerte dalyvautų. Vadinas, lietuvis iš Lietuvos priešas, agentas, bet kai tas lietuvis atvyksta kartu su rusu, jis jau nebepavojingas. Tokia logika būtų nepriimtina ir geram gimnazistui, bet ji priimtina tiems, kurie yra pasišovę mokyti politinės išminties visą išeiviją. Sapienti sat!

A. Daugvydas

atvirai kalbant

AR DVI LYGIAGRETĖS GALI SUARTĖTI?

(Atviras laiškas *Pergalės* išeiviologui)

Mielas Vytautai Kazakevičiau:

Iš visų *Pergalėje* Jūsų rašytų užsienio lietuvių kultūrinio gyvenimo apžvalgų toji, atspausdinta šių metų ketvirtajame sąsiuvinyje, man labiausiai patiko. Ir tai ne dėl to, kad joje mane gana palankiai minite (tai esate jau nekartą prieš tai padaręs, ypač cituodamas mano reiklesnius pasisakymus apie čionykštę mūsų literatūrą), o todėl, kad šitoje atskleidėte žymiai daugiau faktų, anoj balos pusėj netaip lengvai prieinamų, o be to nebuvote toks gausus savo mėgiamose vienpusiškose interpretacijose. Įžvalgesnis skaitytojas galėjo netgi susidaryti vaizdą, jog užsieniuose nemaža tautiečių dalis visdėlto nėra abejinga gimtojo krašto kūrėjų atsiekimams ir aspiracijoms.

Žinoma, vis dar turiu rimto pagrindo abejoti kad ir šitokiu Jūsų teigimu „Galima sakyti, kad mūsų knyga neišvengiamai įėjo į išeivio inteligento ir kiekvieno gimtojo krašto kultūra besidominčio užsienio lietuvio buitį". Tačiau, jeigu dar šiandien to ir nėra, jau bent nebegalima kaltinti vien paties objekto, būtent, — knygos. Daugiau jau kaltas nenoras susikalbėti.

Kada Jūs tariate, jog „A. Baltaragiui nepatiko minėtų leidinių *tarybiškumas*", arba, kad „R. Šilbajoris (...) nėra *marksistinės pasaulėžiūros* literatas", arba ir vėl, kad Titui Guopiui „tarybinio rašytojo pasaulėžiūra, mūsų gyvenimo idealai (...) nesuprantami ir *nepriimtini*" (visur pabraukta cituojant), jūs išsakote nemažesnę tiesą, negu sutikdamas, jog visiems išvardintiesiems visdėlto rūpi pristatyti savo gimtojo krašto kūrėjų pastangas ir rezultatus, nors tai būtų ir jiems geriausiai suprantamų meno kriterijų šviesoje. Kiek nuoširdžios yra tos pastangos (kūrėjų ir pristatytojų), tiek nuoširdūs tebūnie ir įvertinimai. Užsispyrusių šitokiuose mostuose, vien kraštutiniausias tendencijas teįžiūrėti, visada buvo ir bus tiek šioje, tiek ir anoje balos pusėje.

Jūsų „pranašystė", kad „kvalifikuotesni, sąžiningesni išeivijos literatai domėsis, būtent, ta lietuviška knyga, kuri atitiks tam tikrus kūrybinius reikalavimus ir kuri bus reikšmingesnė", norėčiau ne tik tikėti patsai, bet ir siūlyti ją kaip patį bendriausią standartą menine prasme tiek gimtajame krašte, tiek ir užsieniuose esantiems kūrybos vertintojams. Šitai siūlydamas betgi negaliu tvirtinti, kad išeivijoje kūrybos vertintojai visada panašių standartų laikėsi ar laikosi. Netgi jūsų iškelti kai kurių čionykščių kūrėjų nusiskundimai, būk tai kai kuri spauda (turima galvoje kultūriniai žurnalai, kaip *Metmenys, Akiračiai* ar net *Aidai*) šiandien daugiau dėmesio kreipianti į tai, kas sukurta gimtajame krašte, negu į tai, kas sukuriama išeivijoje yra faktiškai teisingi. Tam yra daug priežąsčių: paprastų, aiškių ir logiškų. Jūs turėtumėte sutikti, kad dar taip neseniai gimtajame krašte buvo tiek nedaug literatūros, kurią, iš viso, būtų galima vertinti pagal „tam tikrus kūrybinius reikalavimus", jog daugelis lietuvių skaitytojų užsienyje net savotiškai „atprato" ko nors vertingesnio belaukti. Mūsų čionykštė periodinė spauda ir šiandien dar to „atpratimo" nesugeba nusikratyti. Rečiau išeinantiems kultūriniams žurnalams besistengiant „pasivyti" ar „užkišti spragą", tas dėmesys gal ir pasirodo kiek neišbalansuotas... Skųstis dėl to nereikėtų. Reikėtų džiaugtis, jog kalbėti yra apie ką.

Jums, mielas Vytautai Kazakevičiau, kaip atrodo, daug šioje balos pusėje išeinančių veikalų ar jų aptarimų yra prieinami. Ar negalėtumėt jais pasidalinti su kitais tautiečiais gimtajame krašte? Norėtųsi, kad ir tuose pačiuose *Pergalės* puslapiuose šalia Jūsiškio išgirsti ir kiek kitoniško tembro balsą.

Su geriausiais linkėjimais,

Alg. T. Antanaitis

atodairos

PASITIKĖJIMAS TAUTA

Jau du kartus iš eilės esu užraukęs savo atodairines pastabas, paminėdamas posakį **„Mes pasitikim savo tauta".** Kadangi sena patarlė perspėja, esą, „trečias kartas nemeluos", tai gal jau laikas pasiaiškint, kodėl miniu tuos žodžius su aiškia stoka pasitikėjimo jais.

Įsiminė jie man iš vienos prieš porą metų girdėtos Vliko pirmininko kalbos. Gal ir ne jis pirmas bus ištaręs tą mintį, bet kai paties Vliko pirmininko pasakyti, tai ir seni žodžiai šviežiai dėmesį patraukia. Ypač, kai sakoma, kad mes pasitikim.

Tie „mes" galėtų būti, mažų mažiausia, Vliko valdyba, o gal ir taryba ar net seimas, arba net ir visa penkiolika Vlike atstovų turinčiųjų partijų. O gal... gal net ir mes visi, — tie, kuriems Vlikas stengiasi vadovauti Lietuvos laisvės kovos frontuose, ir kuriuos jisai, pagraudendamas bei pabardamas, ragina tik jo vieno klausyti ir nesidairyti į šalis.

Gražus tas pareiškimas apie pasitikėjimą savo tauta. Bet, štai, abejonių kipšiukas ima ir pakiša klausimuką: „O kas gi mes tokie, kad maloningai teikiamės reikšti pasitikėjimą — oho-ho! — ne betkam, o visai savo tautai? Ir kam kieno pasitikėjimo labiau reikia: tautai mūsų, ar mums tautos?"

Su Vliku priešaky, sakomės esą apsiėmę viešai reikšti savo tautos valią, kol ji pati negali laisvai kalbėti. Taip sakomės nei tautos prašyti, nei įgalioti, o tik apsiėmę kalbėti už visą tautą, apsiėmę tik todėl, kad reikia gi kam nors kalbėti, ir kad kaip tik mums pasitaikė turėti galimybę kalbėti. Atseit, **esam apsiėmę būti tautos reprezentantais be mandatų.**

Atitinkamose — tokiose, kaip mūsų — aplinkybėse ir teisė pripažįsta, kad reprezentacija be mandato atstoja reprezentaciją su mandatu. Skirtumas tik tas, kad normali reprezentacija remiasi **apčiuopiamai pareikštu,** o be mandato — tik **menamu** atstovaujamųjų pasitikėjimu. Tad mums derėtų sakyti ne „pasitikim tauta", o tik „tikim, kad tauta mumis pasitiki"...

LB RINKIMAI

RACIONALŪS PASITRAUKIMAI

Nekaltas jaunimas jau Bendruomenėje. Tokiu tėvišku dr. K. Bobelio epitetu paženklinti jauni, birželio 6-7 naujai į JAV Lietuvių Bendruomenės tarybą išrinkti atstovai. Pagal šį daktarą, jie į lietuvių veiksnius smelkiasi ne sava iniciatyva, bet diriguojami grupės politinių avantiūristų, norinčių įnešti anarchiją į lietuvių gyvenimą trukdyti lietuvių laisvinimo darbo. Atstovai iki 30 metų sudarys šeštadalį tarybos, o iki 40 m. — visus 40%. Bobelio bauginimas pirmoje vietoje buvo skirtas Čikagos šešetukui iš Ruibytės, Bradūnaitės, Sakadolskio, Kiliaus, Kleizos ir Kamanto. Nors visi šeši yra Bobeliui artimų ateitininkų ir skautų organizacijų nariai, juos nuo jo skiria draugai ir patirtis. Ruibytė buvo pasmerkta ALTos už talkininkavimą Kaniavos koncerte, gi Sakadolskis užsitraukė nemalonę už talkininkavimą pačiai ALTai. Šiemetiniame ALTos ruoštame Vasario 16 minėjime jo nelaukti pasisakymai supykdė rengėjus, kurie kartu yra ir Bobelio bendrai.

Tai tik pora epizodų iš patirtį atnešusių dialogų, kuriuos iškelia mažiau amžiaus, o daugiau dvasios ir taktikų skirtumai.

Bobelis su čikagiškiu Jonu Jasaičiu šiuo metu sudaro simbiozą, kuris yra samplaka visų konservatyviųjų ir beatodairiškųjų grupelių. Iki šiol svarbiausioji jos atrama buvo tautininkų konservatyvioji frakcija, šiuo metu nustatant Tautinės sąjungos kryptį. Sąjunga yra permetusi savo svorį į ALTą ir šiuos Bendruomenės rinkimus nutarė boikotuoti. Detroite tas pasitraukimas iš rinkimų nešė net piniginius nuostolius pradžioje kandidatuoti bandžiusiems entuziastams. Pozicijų apleidimas iš tiesų buvo naudingas ten, kur kandidatavo dvidešimtmečiai ir trisdešimtmečiai. Tai patvirtino skaudus draudimo nebojusio dr. St. Biežio pralaimėjimas Čikagoje. To likimo išvengė kalifornietis tautininkas A. Mažeika apygardoje, kurioj kandidatų amžiaus vidurkis buvo 59 m.

Grupė, iš kurios yra atėjęs dr. Bobelis —LF bičiuliai — šiuose rinkimuose bičiulystės jam nerodė. Tarybos atsijaunimas atnešė nuostolių ir jiems. Priežastis yra nesuskubimas žengti priekin krypties *aggiornamento* ir narių atjauninimo atžvilgiu. Nesėkmės šaknys siekia 1964 metus, kai po sėkmingos bendrinės, visą išeivių jaunesnįjį inteligentinį aktyvą apėmusios studijų savaitės buvo atsisakyta tolimesnių draugysčių su „svetima" publika; taip pat, kai iškilus bendravimo su kraštu klausimui, bičiulių organai daugiausiai iš nedrąsos atsistojo tradicionalistų pusėje. Taip šiuose rinkimuose vos prasmuko kun. V. Dabušis, buvęs tarybos narys, o Čikagoje nepraėjo dr. K. Ambrazaitis, nekalbant apie nesėkmes Detroite ir Clevelande. Žinoma, čia kaltas ir abejingumas ruošiantis rinkimams — stoka rinkiminės taktikos.

Jeigu ori Čikagos šešetuko rinkiminė propaganda laikytina geru vidurkiu, tai Jasaičio - Bobelio dvejetas yra beveik amerikietiškos mokyklos profesionalai. Į savo propagandinį lapelį be konkurencijos baimės jie įrašė Milwaukės, Kenoshos, Waukegano, Brighton Parko ir Gage Parko beviltiškai kandidatuojančius apylinkių valdybų pirmininkus pagrįstai tikėdamiesi jų paramos. Paskutinėmis kandidatų statymo dienomis buvo pasirūpinta kandidatavimu industrialistės M. Rudienės, turinčios nuosavą radijo valandėlę. Kandidatų siūlymo lapelyje su Rudienės pavarde dar buvo siūlomi kan. V. Zakarauskas, skautų šulas V. Tallat-Kelpša ir J. Jasaičio duktė Jūratė. Ši Mažumos grupelė nepasitenkino sėkmingai išneštu kailiu —buvo išrinktos net ir Rudienė su Jasaityte. Veržlusis Bobelis jau ieško paramos tarybos prezidiumo pirmininko postui pas lietuviškąją *New Left* — taip jo klasifikuojamą Čikagos šešetuką.

Pasyvaus optimizmo aukos šiuose rinkimuose yra ir 1966 m. Jaunimo kongreso šulas **A**. Zaparackas ir LB tarybos prezidiumo narys A. Barzdukas. Zaparackas neatlaikė savo bendraamžių konkurencijos Detroito apygardoje, o Barzdukas nepraėjo pro vos dešimtmečiu už jį vyresnius varžovus generacijų spragoms nejautrioje Pietryčių rinkiminėje apygardoje.

Vidutinis tarybos nario amžius yra 42 metai. Jis galėjo būti dar žemesnis, jei būtų atsiradę jaunesnių kandidatų Kalifornijoje, New Jersey, o greičiausiai ir Hartfordo ir Bostono apygardose, nes kandidatų iki 50 m. vidutinę išrinkimo galimybę 2:1, o po 50 — tas galimybes santykis buvo priešingas — 1:2.

Išrinktieji gali būti dėkingi radijui ir spaudai, dėjusiems apmokamas reklamas, tariamai neutralias žinutes, fotografijas ir už palaikymą rinkiminio entuziazmo straipsniais. Šiuose rinkimuose kaip niekada buvo apstu renkamųjų pasisakymų straipsniais, laiškais ir per pasikalbėjimus.

Ir priešrinkiminiai kandidatų pasisakymai, ir rinkimų daviniai atskleidė visišką netikslumą ikšiolinių mūsų visuomenės politinio suskirstymo schemų. Labai didelė dalis išrinktųjų, ypač iš jaunesniųjų, nebūtų įmanomą priskirti kuriai nors VLIKo ar ALTos atstovaujamai birbingališkai srovelei. ALTos ir VLIKo esamose struktūrose persiorganizavimas pagal tikrą išeivijos diferenciaciją yra žymiai mažiau įmanomas, negu jis įvyko Bendruomenėje.

Kas yra JAV LB tarybos rinkimai lietuvių mažumai Amerikoje? Rinkimai valstybėje yra išrinkimas atstovų, kurių valiai galima patikėti savo net labai svarbių interesų tvarkymą. Yra žinoma ir kitokių rinkimų, kai grupė žmonių susitelkia kolektyvinei reklamai, išreikšti kieno nors adresu daugiakartį pagyrimą, kuris pakeltų giriamojo socialinį statusą. Tokiuose rinkimuose balsuojantieji nerizikuoja nė lopeliu savo kailio. Ar pastarieji rinkimai nebuvo antrojo, grožio karalienių tipo pasirodys po to, kiek svarbių mūsų interesų imsis naujoji taryba. Ir kaip efektyviai.

D. Bielskus

O gal tuo girdėtu pasitikėjimo tautai pareiškimu norėta visai kas kita pasakyti? Gal už to pareiškimo glūdi mintis, jog visdėlto mes pasitikim savo tauta ta prasme, kad jos valia yra ir bus tik tokia, kokią mes jos vardu sakom ar sakysim? Jei taip, tai toks pareiškimas būtų ne pasitikėjimas tauta, o tik pernelyg išdidus pasitikėjimas savim.

Giliau miškan — daugiau... klaustukų. Pavyzdžiui, kokiai tautai teikiamas pasitikėjimas: realiai, ar abstrakčiai? Kokios apimties toji pasitikėjimu apdovanotoji tauta: visi lietuviai, ar tik tie, kurie pritaria mūsų pažiūroms?

Kad pasitikėjimo skelbėjai nedalina jo visiems tautiečiams be atodairos, — daugiau nei akivaizdu. Per keletą pastarųjų metų „iš anapus" apsilankę lietuviai mūsiškių institucijų ir uoliųjų jų talkininkų pasitinkami ne tik su išankstiniu nepasitikėjimu, bet ir su įsakmiais įtarimais bei apkaltinimais tautos išdavimo ir priešui tarnavimo nuodėmėmis.

Keli ar keliolika šimtų keliauninkų — įvairių pareigūnų, specialistų, mokslininkų, menininkų, kunigų ar pensininkų — iš tiesų dar toli gražu ne tauta. Jie tik, palyginti, retos išimtys, bet vistiek — kiekvienas iš jų yra sudėtinė tautos dalelė, nepaisant ką ji Lietuvoj daro, mąsto ar jaučia. Tai, jei „pasitikim tauta", kodėl gi taip aršiai nepasitikim kiekviena sutikta konkrečia tos tautos dalele?

O, taip! — iš tikrųjų yra pagrindo daugeliu tų dalelių nepasitikėti, jeigu pasitikėjimas sąlygotas ir rezervuotas tik „mūsiškai" galvojantiems. „Nemūsiškai" galvojančių per 30 metų tautoj (net ir „čia", o ką bekalbėti apie „tenai"!) galėjo priaugti apsčiai... Tad, — ar nuoširdu, netgi **ar sąžininga** skelbti neva nerezervuotą pasitikėjimą tautai, nutylint faktą, kad iš tikrųjų tam tikrai tautos daliai (kurios net dydžio aiškiai nenumanom) jaučiamas atkaklus ir visiškas nepasitikėjimas??

Antanas Kučys (**Akiračių** 4(18 nr.) atvirai ir tiksliai išdėstė mūsiškio "establishmento" pažiūrą į bendravimą su „iš anapus" apsilankančiais tenykščio elito (arba tenykščio "establishmento") atstovais: bendravimas su tuo elitu nėra bendravimas su tauta.

Tik jis, man regis, visiems šio siauro bendravimo su „tautos trupmena" nevengiantiems ar jį net skatinantiems nepagrįstai prikergė pasidavimą iliuzijai, anot kurios čia jau ir esąs didžiareikšmis bendravimas su tauta. (Lygiai nepagrįstai jis priskyrė man min. S. Lozoraičio mintį apie „laisvės deguonį", kurią, tiesa, esu kartojęs, bet įsakmiai nurodęs jos autorių).

Ne. Vargu ar kas iš „bendrautojų" (neskaitant tradicinių bolševizmo "starovierų") yra pasidavęs tokiai iliuzijai. Betgi, kodėl dėl to nelemto fakto, kad esamose sąlygose platus ir laisvas bendravimas su tauta neįmanomas, būtinai turėtų būti daroma išvada, kad pasitaikančios siauros bendravimo galimybės atmestinos? Kodėl iš anksto, nė nepabandžius, nutariama, jog iš to nebūsią nieko gera, o būsią tik bloga?

Dar A. Rudžio pirmininkavimo laikais ALT buvo išleidusi instrukciją, įspėjančią mus **nesusitikti** su jokiais svečiais „iš tenai" ir **demaskuoti** juos, kaip okupantų agentus. Ligi šiai dienai nesuprantu, kaip demaskuoti net nesusitikus... Ir koks reikalas demaskuoti, kai žmogus nė nesislepia, kad komunistas ar šiaip koks bolševikinio režimo Lietuvoj šulas ar šulelis. Antra vertus, iš kur gali žinot: gal partijos biletas ar šulo titulas kaip tik ir yra jo kaukė? Ar ir tokiu atveju reiktų „demaskuoti"?

Ne, ir dar kartą ne: tie siauri bendravimai, netgi koncertų salėse, tikrai dar nėra tikra to žodžio prasme bendravimas su tauta, ir abejoju, ar A. Kučys čia bus pasakęs kam nors naujieną. Bet visdėlto tai irgi sąlyčiai su vienu kitu iš tautos. Ir jų sąlyčiai su „išore". Nebūtinai augštoji politika, — net ir anekdotais pasikeitimas vyksta aniems atprastoj ar gal net niekad neragautoj laisvės atmosferoj. Jeigu, žinoma, mes patys kaikurie, pasidavę kitai neprotingai iliuzijai, tos atmosferos nesuniokojam. Yra mat iliuzijų, kad būsiąs didelis laimėjimas ir nuopelnas „tėvynės labui", jei, susitikęs „okupanto agentą", pakalbėsi taip narsiai, kad jį arba „sudirbsi", arba „perkrikštysi"... Tai daug žalingesnė iliuzija ir už A. Kučio minėtąją.

Kaip geras liaudininkas, A. Kučys nurodė, kad prasmingas bendravimas būtų tik su liaudim: duokš valstiečių, darbininkų ir eilinių tarnautojų ekskursiją, be politrukų, tai tokius ir į susirinkimus pakviestumėm, ir į pokylius nusivestumėm, ir pasikalbėtumėm, kaip su tikrais žmonėmis, nemaskuotais savo tautos broliais...

Gražu. Jei ne elitu, tai bent liaudimi pasitikim... Bet ir čia gali būti netikėtumų. Pavyzdžiui, anąmet atvyko čia vienas eilinis darbininkas, simpatingas brolis tautietis, negrįžtinai nuo laivo nušokęs. Mūsų **Laisvės Žiburio** radijas ima ir klausia jį, visiems girdint, — kodėl, sako, pasirinkai laisvę? Atsakymas? Ogi, esą, **„labai prastas gyvenimas po rusais. Uždarbiai labai maži. Nieko negali nusipirkt. Marškiniai — šimtas rublių"...**

Tautos valią formuluoja ir ją vienaip ar kitaip kreipia paprastai tik elito sluogsniuose sudygusi iniciatyva. Be elito iniciatyvos nebūtų buvę nei 1917 metų konferencijos Vilniuje, nei Lietuvos Tarybos, nei nepriklausomybės. Elito reikšmė tautoje didelė, dažniausia — lemiama. Tai gal nenubraukim paniekinančiu mostu ir dabartinio mūsų tautos elito, nepaisant **koks ar kokia kauke prisidengęs jis bebūtų.** Nes visiškai netikint tautos elito gerosiomis intencijomis, nelieka pateisinimo ir pasigyrimui, kad „pasitikim tauta".

V. Rastenis

JAUNIMO ATSTOVAI KLEVELANDE

II-JAM PLJK – PRISTATYTI PASAULIO LIETUVIŲ KŪRYBĄ

Antrasis Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongresas (II PLJK) įvyks 1972 metais. Todėl Pasaulio Lietuvių Bendruomenės (PLB) valdybos sušauktas jaunimo atstovų pasitarimas PLJK ruošimo reikalu buvo jau kurį laiką laukiamas. Gegužės 16-17 d.d., į Klevelando Čiurlionio namus suvažiavo atstovai iš įvairių JAV miestų (įskaitant tolimuosius Vakarus — Los Angeles) ir iš Kanados. Atvykusieji atstovavo jaunimo organizacijoms, jaunimo spaudai arba paskirų LB apylinkių jaunimui. Atstovų buvo virš 50. Pasitarimas sušauktas, remiantis I-jo PLJK nutarimu (1966 m.) ateityje ruošti panašius kongresus, ruošimo iniciatyvą pavedant PLB valdybai. Pasitarimą organizuoti pavesta PLB vykdomajam vicepirmininkui dr. A. Butkui ir PLB jaunimo ryšininkei Mildai Lenkauskienei.

Pasitarimo pradžioje, savo įvadiniame žodyje, dr. Butkus nušvietė jo paskirtį ir reikšmę taip:

Šis pasitarimas turi labai plačius įgaliojimus ir gali kalbėti visos Šiaurės Amerikos lietuvių jaunimo vardu. Be to, šio pasitarimo sukvietimui, o taip pat ir antrojo kongreso rengimui, turime raštu pritarimą iš daugelio kitų kraštų LB atstovų bei jų vadovybių. Svarbiausia, iki šiol negirdėjome nė vieno žodžio prieš.

Pasitarimas išsirinko prezidiumą, sekretoriatą ir nutarimų bei mandatų komisijas. Prezidiumą sudarė Kanados jaunimo atstovė Čeponkutė, Klevelandietis Augustinas Idzelis, Santaros-Šviesos federacijos atstovas Algis Rukšėnas ir Studentų Ateitininkų sąjungos atstovas (ir pirmininkas) Antanas Razgaitis. Nutarimų komisijon išrinkti Ramunė Kviklytė (*Mūsų Vyties* redaktorė), Audronė Kubiliūtė (JAV LB CV jaunimo sekcijos pirmininkė), Romas Sakadolskis (Čikagos Brighton Parko LB apylinkės atstovas), Vacys Šaulys (Čikaga) ir Julius Šermukšnis (Los Angeles LB).

PIRMO KONGRESO RŪPESČIAI IR LAIMĖJIMAI

Pasitarimas pradėtas, peržvelgus I-jo PLJK rūpesčius ir laimėjimus. Rengėjų pakviestas, I-jo PLJK komiteto pirmininkas Algis Zaparackas susirinkusiems pateikė I-jo PLJK veiklos santrauką:

Ruošėjai turėjo nugalėti sekančias kliūtis, ruošiant kongresą:

1) Įtikinti lietuvių visuomenę jaunimo kongreso ruošimo reikalingumu.

2) *Paneigti skleidžiamus gandus dėl jaunimo delegacijos kvietimo iš okupuotos Lietuvos. Čia noriu pabrėžti, kad PLJK Komitetas, jo komisijos ar pavieniai asmenys, nedarė jokių žygių kviesti jaunimą iš okupuotos Lietuvos. Skleidžiami gandai apie kreipimąsi į FBI ar kitas JAV įstaigas buvo grynas prasimanymas. Jaunimo kongresas buvo šaukiamas tik laisvojo pasaulio lietuvių jaunimo, į kurį ir suvažiavo tik laisvojo pasaulio lietuvių jaunimas.*

3) *Surinkti atitinkamą sumą lėšų, įgyvendinti PLJK komiteto užsibrėžtiems tikslams, komitetas buvo sudaręs $45,000 samatą, iš kurios buvo numatyta surinkti $25,000 aukų.*

4) *Įtraukti į aktyvų darbą visas jaunimo organizacijas, o ypač šeimininkus — Čikagos ideologinių organizacijų skyrius.*

5) *Pakviesti žinomus Amerikos visuomenininkus į banketą.*

6) *Surinkti minimumą 100,000 parašų po Jungtinių Tautų peticija.*

7) *Suruošti įvairią kongreso programą, kad dauguma visuomenės ir jaunimo būtų patenkinti; suruošti stiprų kultūrinį vakarą.*

Į I-jį PLJK,įvykusį 1966 m. birželio 30- - liepos 3 d.d. Čikagoje, buvo suvažiavęs 17-kos kraštų lietuvių jaunimas, kuris valstybėm buvo pasiskirstęs sekančiai: Anglija — 8, Australija — 29, Austrija — 1, Argentina — 30, Belgija — 3, Brazilija — 8, Italija — 2, Kolumbija — 6, Naujoji Zelandija — 1, Prancuzija — 7, Švedija — 1, Šveicarija — 1, Urugvajus —3, Venecuela — 8, Vokietija — 16, Kanada — 300, JAV — 2,000.

. . .Po keturių metų pertraukos ir kelionės po Pietų Ameriką ir Europą esu priėjęs sekančias išvadas:

1) *Visa lietuvių išeivija buvo įtraukta į jaunimo kongreso ruošimo darbus. Rengėjų vieningumas, susiklausymas ir visuomenės talka yra pavyzdys ateities darbams.*

2) *Juozo Bačiūno pasitikėjimas jaunimu, patarimai ir jungimas kartų, derinimas skirtingų nuomonių ir finansinė parama daug prisidėjo prie vienybės išlaikymo ir kongreso pasisekimo.*

3) Asmeniškų ryšių užmezgimas prisidėjo prie sukūrimo lietuviškų šeimų ir lietuvybės išlaikymo pratęsimo.

4) *Masinis jaunimo suvežimas iš kitų kraštų, a) apsunkina rengėjus, nes nėra pakankamai atkreiptas dėmesys į svečius ir b) sukelia kituose kraštuose neigiamų reakcijų ir kartais neduoda teigiamų rezultatų.*

5) *Neįsteigus PL Jaunimo Atstovybės, neįtraukiamas II-jam PLJK ruošti kitų pasaulio lietuvių jaunimas... Tendencija Amerikai dominuoti, sudaro nepasitenkinimą užsieniečių jaunimo tarpe. Kai mes šiandien ką nors sprendžiame, mes visuomet galvojam, kaip mums geriau; mes nepagalvojam, kaip bus užsieniečių jaunimui geriau...*

6) *Pereitas Kongresas Čikagoje įrodė, kad reikėjo daug laiko ir energijos padėti koordinavimo darbui tarp LB Čikagos apygardos valdybos, JAV LB Centro valdybos ir Dainų Šventės rengimo komiteto.*

7) *PLJK leidinėlio neišleidimas nepaliko rengėjams ir dalyviams archyvo ateičiai.*

Baigdamas noriu pasiūlyti, kad jaunimo kongreso dalyviams būtų nustatyta amžiaus riba. Praeito kongreso metu buvo nustatyta į stovyklą priimti tik virš 18 metų amžiaus jaunimą. Paskaitininkai buvo kviesti tik 35 metų ir jaunesni. Tikiuosi, kad II-jo PLJK ruošai vadovaus ir jame dalyvaus mūsų jaunimas, t. y. jaunuoliai 30 metų ir jaunesni. O mes, vyresnieji, koncentruosime savo jėgas ir energijas išlaikyti lietuvių vienybę, vadovaujantis I-jo PLJK šūkiu „Mūsų žinios, mūsų jėgos, laisvai Lietuvai — tėvynei!"

ANTROJO KONGRESO GAIRIŲ SVARSTYMAS

Diskusijas apie II-jį PLJK atidarė Augustinas Idzelis, pateikdamas keleta minčių apie kongreso tikslus ir galimybes:

. . .Kongresas. . .turi įvairiausių momentų, įvairiausių aspektų. Aš susumavau juos ir matau penkis pagrindinius momentus. Visų pirma yra manifestacinis momentas; paskui yra kultūrinis momentas, akademinis momentas, socialinis momentas ir organizacinis momentas. Šie penki momentai sudaro Kongreso griaučius. Per šitus griaučius mes bandome išreikšti organizacinėje formoje bendrus tikslus. . .

Norėčiau paminėti keleta bendrų problemų, kurias matau. Visų pirma reikia nustatyti, koks PLJK momentas yra svarbiausias. . . kiek laiko, kiek energijos ir kiek pinigų turime skirti tiems visiems skirtingiems momentams. Manau, kad reikia nustatyti, kokį lygį programos punktai turi atsiekti per kongresą. Ar mes turime patenkinti polinkius 17 metų pirmokų, ar mes turime atsižvelgti į vyresniuosius studentus ir bendrai vyresnį jaunimą? Kaip Algis (Zaparackas) minėjo, iš Europos ir Pietų Amerikos atvažiavo delegacijos, kurios buvo amžiumi vyresnės; o iš Amerikos buvo 17-18 metų pirmokai. Nebuvo balanso. . . kas vienai grupei patiko, kitai grupei gal nepatiko. Reikia surasti tam tikrą balansą tarp skirtingų amžiaus grupių. . . dar vienas labai opus klausimas yra nustatyti, kokie mūsų neoficialūs ryšiai su kraštu (Lietuvos) kultūriniais lobiais. Šiuo metu šis klausimas yra kontroversinis, tačiau negalime kontroversinius klausimus mesti po stalu. . ."

A. Idzelio minėtas klausimas nebuvo numestas po stalu, nors vienas ar kitas iš dalyvių (daugumoje vyresnio amžiaus) panašiai ragino. Tolimesnėje pasitarimo eigoje Kanados atstovė, Čeponkutė, pateikė dalyviams išsamų, konkretų ir detališką kongreso planą. Kanadiečiai siūlė kongreso programą padalinti į tris dalis: 1) prieškongresinę stovyklą — studijų savaitę su paskaitomis, diskusijomis ir nutarimais (siūlyta šiaurėje esanti „Romuva"); 2) II-jį PLJK ruošti Čikagoje liepos 1-3 d.d.., dalyvaujant Tautinių šokių šventėje; 3) pokongresinę stovyklą ruošti Dainavoje. Daugumos dalyvių nuomone, kongreso detališkos eigos svarstymas priklauso pačiam komitetui. Todėl minėti pasiūlymai perleisti II-jam PLJK komitetui svarstyti.

ORGANIZACIJŲ ATSTOVAI PASISAKO

Prieš pradedant visų dalyvių diskusijas, buvo pakviesti įvairių jaunimo organizacijų atstovai pareikšti jų atstovaujamose organizacijose juntamas nuotaikas II-jo PLJK reikalu. Štai kelių atstovų pasisakymų būdingesnės ištraukos:

Lietuvių Studentų Sąjungos atstovas: „*Svarbiausias* (kongreso) tikslas yra sustiprinti lietuvybę. . . mes galvojame, kad tą tikslą būtų galima atsiekti tik per (vienas kito) supratimą. . . reikia jaunimą, iš visų kraštų, sudėti į vieną vietą, kad galėtumėm žinoti. . . ką kiti daro kitur, kaip jie galvoja apie mus; kad jie galėtų sužinoti, kaip mes galvojam apie juos. Mes siūlom. . . kad kiekvienas kraštas turėtų. . . kongresą savo krašte ir atstovus atsiųstų čia Amerikon į bendrą kongresą. Tuo pačiu metu turėtumėm siųsti atstovus iš Kanados ir Amerikos į Vokietiją; turėti stovyklą Vokietijoje, per tą olimpiadą, (pasaulinę) pademonstruoti, pakelti triukšmo. . ."

Studentų Ateitininkų Sąjungos atstovas. „Norėčiau pasiūlyti, kad, vietoj bazuotis ateitimi, mes bandytumėm duoti dabarčiai bazę į ateitį. Kitaip sakant, kad mes bandytume daryti dabar tokius dalykus, kurie sutvirtins mūsų padėtį ateičiai. . . vietoj daryti kongresą kokį gyvenimo festivalį, „festival of life", padaryti jį daugiau pasitarnavimą bendruomenei, „service to community". . . man rodos, reikėtų bazuotis ne amžiumi, bet dvasia; kad žmogus, kuris turi jauną dvasią, rastų savo vietą šiame Kongrese. . ."

Korporacijos Neo-Lithuania" atstovas: „Korporacija prisidėjo praeityje, prisidės ir prie ateinančio Jaunimo kongreso. . . pirmas Jaunimo kongresas daug atsiekė. . . su darbu ir bendromis jėgomis ir antras kongresas pasiseks. . . jeigu būtų koks nors oficialus kvietimas studentų iš okupuotos Lietuvos, mes kaip Korporacija. . .nepripažįstam tokio kvietimo."

Vyriausios skautininkės atstovė: „Vis buvo pabrėžta, kad jaunimo Kongresas yra rengiamas tam, kad įjungti jaunimą. . .norėčiau pasakyti tų vardu, kurie su jaunimu dirbam ir kuriam dar sakomės, kad priklausom, kad jaunimas dirba ir labai šauniai dirba. Šiandien nereikia dar daryti tokių primetimų, kad, štai, kažkas naujo jaunimą išjudins. Mes jau judam. Mes mielu noru padėsime Bendruomenei ir visiems tiems tą judėjimą skleisti ir jį gilinti.".

Lietuvos Vyčių atstovas: „Reikėtų jungtis ir traukti į save čia augusį jaunimą, nes jeigu tiktai bus, sakysim, iš vėlesnės kartos jaunimas, tai čia gimas), nors jų širdys ir verda lietuviška mas, nors jų širdys ir verda lietuviška dvasia, su jumis neturės jokios meilės, jokio susirišimo. Kaip nors mums reiktų. . .jungti čia gimusį jaunimą, nes jo daugiau yra nei iš vėlesnės kartos."

Santaros-Šviesos Federacijos atstovas: „. . . jie pritartų kongreso esmei, ir gal, pakvietimui iš okupuotos Lietuvos. . ."

Šiaurės Amerikos Fizinio auklėjimo ir sporto sąjungos atstovas: Sporto sąjungos vardu norėčiau pasveikinti šitą iniciatyvą. . .mes sportinę programą pilnai įvykdysim. Turime praktikos iš praėjusio kongreso. . . kur gan sėkmingai viskas ėjo. Sporto sąjungos vardu sveikinu ir linkiu šitą darbą vykdyti."

Organizacijų atstovams pareiškus nuomones, į diskusijas įsijungė visi kiti pasitarimo dalyviai. Pastebėtina, jog ryšių su Lietuva klausimas buvo vienas iš opiausių šiose diskusijose. Rašančiojo nuomone, didelė dauguma jaunimo atstovų išreiškė interesą užmegzti glaudesnius ryšius su Lietuvoje gyvenančiu jaunimu ir mokslo, meno bei literatūros lobynu. Iškilęs pasipriešinimas tokių ryšių užmezgimui daugiausiai kilo iš kelių vyresniosios kartos atstovų. Tačiau taipgi pastebėta, jog jaunimas parodė atsargumo šiam klausimui spręsti. Vyravo nuomonė, jog, nors jaunimas ir nori, ir ieško būdų pažinti Lietuvos lietuvius, tačiau taipgi yra juntamas trūkumas informacijų, kaip tai geriausiai ir tinkamiausiai daryti. Tokios nuomonės atsispindi ir pasitarimo nutarimuose.

PASITARIMO IŠVADOS

Pasitarimo dalyvių nutarimu, II-jo PLJK komiteto organizacinė struktūra liks esminiai nepakeista. Komitetas susidarys iš centrinių jaunimo organizacijų, JAV bei Kanados LB ir PLB valdybos atstovų. Atstovai išsirinks komiteto pirmininką. Visos atstovaujamos organizacijos iki ateinančio rudens paskirs savo atstovus; pirmasis II-jo PLJK komiteto posėdis numatytas sušaukti iki spalio 1 dienos. Tad, komitetas turėtų pradėti aktyviai veikti šių metų pabaigoje.

Vienbalsiai nutarta finansų telkimą pavesti PLB globai. Taipgi nuspręsta II-jo PLJK būstinės vietovė: iš keturių pasiūlymų (Čikagos, Klevelando, Detroito, ir Toronto) pasirinkta Čikaga. Todėl neabejojama, kad nemaža dalis II-jo PLJK organizavimo ir administravimo darbų teks Čikagos jaunimui ir lietuvių visuomenei.

Įgalioti atstovai balsavimo keliu taip pat priėmė visą eilę nurodymų II-jam PLJK ruošti. Štai svarbesnės rezoliucijos:

JAV ir Kanados lietuvių jaunimo atstovų suvažiavimas . . . nutarė:
rengti jaunimo kongresus paskiruose kraštuose ir į juos siųsti JAV ir Kanados jaunimo atstovus,

Kokių lietuvybei išlaikyti ar Lietuvos laisvei atsiekti naudingų funkcijų atlikimą mūsų organizuotoji bendruomenė yra užmetusi, apleidusi? Tai pravartus ir prasmingas klausimas, norint kritiškai pažvelgti į savo visuomenę. Ir jam labiau mąstančios mūsų spaudos puslapiuose nuolatos yra teikiami atsakymai, dažnais atvejais tapę jau gana familiarūs. Šioje vietoje norėčiau iškelti kiek retesnį ir mažiau diskutuojamą atsakymą, kuris atidengia beveik nemažesnę spragą negu, sakykim, dabar jau įsipilietinusi ir gerai dokumentuota „laisvinimo veiksnių" kritika.

Nuo pat išeivijos pradžios mūsų visuomenė jautė, kad savo jaunimui reikia sudaryti geriausias sąlygas siekti aukštojo mokslo, įsigyti akademinius laipsnius. Šis pajutimas, pirmiausia, reiškėsi tėvų individualinėmis pastangomis savo vaikus įtaigoti, kad išsimokslinimas yra vienintelis būdas išsikovoti geresnį, aplinkai prisitaikantį ir medžiaginiu saugumu pasižymintį gyvenimą. (Beje, nors bendrai jis buvo pozityvus reiškinys, šio tėvų spaudimo dėka žymiai per didelė proporcija

---

atsižvelgiant į likiminius Lietuvių Tautos siekimus, rūpintis, kad Jaunimo Kongresas protestuotų prieš genocidinę Lietuvos okupaciją ir pasisakytų už Lietuvos laisvės atstatymą,

sekongreso metu pristatyti viso pasaulio lietuvių kultūrinio gyvenimo eksponatus — dailės ir foto parodas, leidinius, koncertus, dramos veikalų pastatymus,

įjungti ankstyvesnės imigracijos jaunimą į Kongreso darbą,

Kongreso tęstinumo išlaikymui, paruošti konkrečią pokongresinę programą,

prašyti PLB Valdybą dar šiais metais surengti jaunimo simpoziumą bendravimo su kraštu klausimu ir to simpoziumo dalyvius, klausimą išstudijavus, savo pageidavimus ir sugestijas pateikti Pasaulio Lietuvių Jaunimo Kongreso Komitetui...

Pasitarimui pasibaigus, klevelandietis Augustinas Idzelis savo iniciatyva pakvietė latvių jaunimo atstovą pakalbėti apie buvusį Pasaulio latvių jaunimo kongresą, įvykusį 1968 metais Vakarų Vokietijoje. Minėtas kongresas turėjęs įvykti Vakarų Berlyne, tačiau miesto viršininkai paskutinę minutę uždraudę jį rengti, kadangi jie nenorėję erzinti tuo metu dar neaiškią, bet jau pakrikusią Čekoslovakijos padėtį. Latviams nutarus nesipriešinti, kongresas perkeltas į Hannoverio miestą (Vakarų Vokietijoje). Latvių atstovo atsilankymas ir tartas žodis, vėl atnaujino kurį laiką pamirštą baltų studentų bendravimo ir bendradarbiavimo reikalingumą išeivijoje. Teko patirti, jog artimoje ateityje galvojama pradėti organizuoti bendrą baltų studentų konferenciją.

Klevelando pasitarimas II-jo PLJK ruošimo reikalu buvo neabejotinai svarbus. Su juo prasidėjo II-jo PLJK darbai. Iki 1972 metų, iš šalies žiūrint, yra dar daug laiko. Tačiau tie, kurie ruošė I-jį PLJK puikiai žino, kas laukia tų, kurie organizuos ateinantį. Laiko daug — kalendoriaus puslapiuose... tačiau milžiniški darbai tą laiką bematant sutrumpins.

Baigiant, tenka vieną pareikšti. Gegužės 16-17 d.d. pasitarimas, kartu su JAV akademinio jaunimo simpoziumu (gegužės 2-3 d.d., Čikagoje), įrodė, kad jaunimas nėra pilka, ideologinėmis frazėmis suskaldyta minia. Jaunimas be pykčio, be erzelio ir be trafaretinių ginčų sugebėjo tartis prie bendro stalo jiems rūpinčiais klausimais. Lai tai, kas buvo nutarta, būna tokia pačia vieninga nuotaika ir vykdoma!

Romas Sakadolskis

AUKŠTOJO MOKSLO FINANSAVIMAS

APLEISTA BENDRUOMENĖS DIRVA

jaunų lietuvių talento tapo investuota į riebiai pelningas, intelektuališkai tačiau mažiau reiklias sritis, kaip pvz. medicinos praktika ar inžinerija.) Lygiagrečiai, per spaudą, per organizacijas, per kitas auklėjimo ir nuomonės formavimo priemones, pradėjo vystytis vieša, bendruomeninė ideologija, pagal kurią svarbus jaunimo mokslinimo pateisinimas glūdėjo iš aukšto išsilavinimo kylančiose galimybėse Lietuvos ir lietuvių reikalus reprezentuoti aukštesniuose ir įtakingesniuose gyvenamo krašto sluoksniuose. Tokiu būdu jaunimo edukacija tapo viešai pripažįstama ir skatinama vertybė, ir vaikų sėkmė moksle buvo statoma kur kas aukščiau negu daugelyje socio-ekonomiškai toje pačioje padėtyje esančių amerikiečių šeimų tarpe.

Šiandien padėtis nėra pakitusi. Kad visuomenė, bendrai paėmus, palankiai žiūri į visa tai, kas susiję su jaunosios kartos mokslinimu, manau, rodo beveik visur gana entuziastingai sutiktas neseniai Čikagoje įvykęs mokslininkų simpoziumas, kuriame čia mokslus baigę buvo žvaigždės. Tačiau keistu, paradoksišku būdu, mūsų visuomenė, kaip visuomenė, yra apsileidusi vienoje ir kaskart vis svarbesnėje švietimo politikos srityje būtent aukštojo mokslo siekiančio jaunimo finansavime. Nors tėvai paskirai, kartais iš paskutiniųjų, skiria savo uždarbį nuolatos augančioms savo vaikų išmokslinimo išlaidoms, *mūsų visuomenė šiandien neturi suorganizavusi beveik nė vieno padoraus stipendijų fondo.* O tokiam fondui pareikalavimas yra didelis, gi nauda iš jo galėtų būti milžiniška.

Lietuviškos spaudos ir veiksnių nuolatinis su mokslu susijusių vertybių moralinis propagavimas būtų nenuoseklus, jei apie finansinės paramos to mokslo siekiantiems organizavimą būtų tylima. Deja, toksai nenuoseklumas ar nesugalvojimas kaip tiktai ir yra akivaizdus. Šiandien jis tuo labiau krenta į akį, kadangi mūsų jaunimas stovi prieš žymiai didesnes finansines problemas, negu, sakykim prieš dešimt ar dvidešimt metų. Išsimokslinimo kaštai per paskutinį dešimtmetį yra nežmoniškai pakilę; nedaug tėra likę gerų universitetų, kur reikėtų mokėti mažiau negu pusantro tūkstančio dolerių mokslapinigių į metus. Nėra mažiausio pagrindo manyti, kad ši tendencija artimoje ateityje būtų sustabdyta — priešingai, reikia numatyti mokesčių už mokslą kilimą vis didesniu ir didesniu greičiu. Iš kitos pusės, viešoji parama universitetams kelių ateinančių metų būvyje jokiu būdu nepadidės, bet pasiliks tokia pati arba net sumažės. Kadangi nuo tos paramos priklauso universitetų teikiamų stipendijų kiekis, disproporcija tarp išlaidų, kurias turi pakelti studentas ir jo šeima, ir jam prieinamos universiteto finansinės paramos, tolydžio augs. Kas tik truputį seka esamąją padėtį, žino, jog dabartinis politinis klimatas labai nepalankus universitetų tarpimui ir visam akademiniam gyvenimui.

Valdžios sėkmingos pastangos apkarpyti mokslo reikalams skiriamą valstybinio biudžeto dalį šia prasme turi ypatingai sunkų poveikį. Visa eilė tyrimo projektų, net ir laboratorijų, jau nutraukiami ar artimiausioje ateityje taps sustabdyti dėl lėšų stokos. Pvz., Gynybos departamentas, kuris lig šiol buvo dosnus įvairių rūšių projektų tiksliuosiuose ir visuomeniniuose moksluose fundatorius, pagal naują įstatymą finansuos tik betarpiškai su gynybos sistemų vystymu susijusius tyrinėjimus. Universitetų profesūra ir studentai, kuriems ligšiolinė valstybės parama buvo stambiausiu algų ir stipendijų šaltiniu, priversti kreiptis kitur ir tuo pačiu žymiai padidinti pareikalavimą iš privačių ar kitų valstybinių šaltinių. Bet šitas finansavimosi galimybes vėl mažina augantį infliacija, kuri stipriai apsunkino studentams valstybės apdraustų bankinių paskolų gavimą, ir kitos prieišiškos politinės ir ekonominės sąlygos. Dar nėra ir gal negali būti tikslių skaičių, kaip ir kiek dabartiniai apkarpymai paveiks universitetų veiklą, bet niekas neabejoja, kad mokslinės pažangos Amerikoje tempas per ateinančius kelis metus bus gerokai prislopintas.

Lig šiol lietuvių jaunimas sau gerai atstovavo aukštojo mokslo prasme, palyginus su kitų etninių grupių ir net čiabuvių jaunimu. Tėvų, savo pačių uždarbis ir įvairių stipendijų dažnas išsirūpinimas jį įgalino gana gausiai lankyti universitetus. Tačiau šiuo metu didėjančios mokslo kainos per daug didelę mūsų jaunimo dalį verčia rinktis pigesnius, bet tuo pačiu dažnai ir silpnesnius universitetus. Gi stipendijų siekiančių studentų vis daugiau laukia smarkesnės, ir smarkesnės varžybos. Kaip tik dėl to būtų svarbu sudaryti galimybes pasinaudoti tokiomis stipendijomis, dėl kurių nereikėtų varžytis su šio krašto jaunimu. Tam tikslui atsiekti kaip syk reikėtų pradėti specialių lietuviškų stipendijų fondų organizavimą.

Kas čia pasakyta lig šiol, gal dar neišryškina pagrindinio šio siūlymo motyvo. Stiprūs lietuviški stipendijų fondai reikalingi ne tik todėl, kad švietimo išlaidos didėja, o turimi išoriniai paramos šaltiniai mažėja. Jei mokslo išėjimas tekaštuotų net tiek, kiek jis kaštavo prieš dešimt metų, lietuviški stipendijų fondai būtų reikalingi vienai itin svarbiai mūsų bendruomenės funkcijai atlikti — *išskirtinų lietuvių mokslininkų išauginimui ir išskirtinų lietuvių atliktų mokslinių darbų skatinimui.* Turime mes pirmaeilių mokslininkų ir pirmaeilių mokslo darbų. Tačiau nežiūrint kiek jų beturėtume, niekada neturėsime jų per daug. O pagal mums sau priskiriamus gabumus ir pagal mūsų visą švietimo ir mokslo liaupsinimą spaudoje ir susirinkimuose, jų dar turime permažai. Viena maža, bet būdinga iliustracijukė: prof. dr. Antanas Klimas neseniai savo Bostone skaitytoje paskaitoje pastebėjo, jog, kai Vilniuje yra bent 20 tikrai gerų *jaunų* kalbininkų, išeivijoje jis težino daugių daugiausiai tik vieną (save patį!): O giriamės, o triūbiname savo atžalynui jog lietuvių kalba seniausia, jog neišsemiami jos turtai! Kai šiuo metu, kaikurių „senių" ir nelietuvių lituanistų dėka, įvairiuose universitetuose klatėja baltistikos studijų galimybės, esu tikras, kad dosnios, lietuvių visuomenės suteiktos stipendijos tuojaus paskatintų didesnį tomis galimybėmis domėjimąsi.

Tiesa, šioje vietoje jau būtinai reikia užsiminti, kad tai prie vienos, tai kitos (dažniausiai senosios emigracijos ateivių puoselėjamos) organizacijos veikia šiokie tokie fondukai, teikiantys stipendijas arba, dažniausiai, paskolas. Tačiau šių fondų paramos riba vienam asmeniui, turbūt, nevienu atveju nesiekia daugiau 500 dol. Gi reikalas sukasi apie tokį fondą, kuris galėtų kasmet paskirti bent vieną ar dvi stipendijas, siekiančias 4,000 dol. magistrą ar daktaratą ruošiantiems, įgalinant stipendijatą užsimokėti gero universiteto mokestį ir turėti sau šiek tiek pragyvenimui. Likusios stipendijos (jų per metus turėtų būti nemažiau 10) gali visos būti žymiai mažesnės. Jų skyrimas turėtų būti sąlygojamas sėkmingu darbu, o taip pat ir bent minimaliniu lietuvių kalbos bei kultūros pažinimu.

Sąmoninga, speciali lietuvių intelektualų produkcija dėl savaime suprantamų priežasčių turėtų būti svarbus išeivių veiklos tikslas. Jam ligi šiol nebuvo skirta užtektinai dėmesio. Mes, manau, nestokojame supratimo, ką gali padaryti intelektualai. Mums tikriausiai aišku, kad viena peticija, pasirašyta keletos tuzinų įžymių mokslininkų, gali turėti daugiau svorio, negu visi VLIK-o ir ALT-os memorandumai sudėjus krūvon. Gal tik dar nepilnai suprantame, jog tų mokslininkų sau greit neužsiauginsime, jei juos paliksime remti tik *kitiems.*

Specifiškai, — į kurių organizacijų kompetencijos ribas įtilptų šitokio projekto realizavimas? Nesinorėtų, gal būt, tuojau atšauti: ogi, į Lietuvių Bendruomenės! — nes ši pavyzdinga organizacija jau ir taip kelia visos eilės būtinų, kitų organizacijų atmestų ar neatliekamų darbų rėmimo naštą. Tačiau pagal pačią savo prigimtį Bendruomenė būtų kone natūraliausia organizacija prisiimti aukštojo mokslo siekiančio jaunimo finansavimą. Ir šioje vietoje gal būtų galima kelti klausimą, ar Bendruomenė, iš tikro, yra išstudijavusi visas savo užsimojimams reikalingų lėšų gavimo galimybes?

Jei Lietuvių Bendruomenė nesiimtų stipendijų fondo telkimo pareigos, ji natūraliai kristų ant „Lietuvių mokslininkų draugijos" pečių. Tiesa, tokios organizacijos dar neturime. Bet, kiek žinau, sulig pereito Mokslo ir kūrybos simpoziumo — ji jau užuomazgoje. Būsimos profesinės organizacijos viena funkcija ir turėtų būti stipendijavimas. Du šimtai aukštąjį mokslą baigusių vyrų ir moterų (tiek tikrai jau turime ir galime suorganizuoti) uždirba pakankamai, kad iš nuotrupų galėtų įsteigti solidų stipendijų fondą. O stipendijų fondas dalinai gali pats save išlaikyti ta prasme, jog iš stipendijatų galima reikalauti, kad, kai jie patys pradės užsidirbti, bent dalį gautos paramos atmokėtų.

Rimtas stipendijų fondas ne tik paskatintų daugiau mūsų jaunimo siekti ir baigti aukštąjį mokslą. t. y., jis ne tik padidintų armiją tų, kurie gali lengviau prieiti ir geriau susišnekėti, ar tiesiog tapti nariais tų grupių, kurios eventualiai galėtų turėti šiokios tokios įtakos pavergto krašto bylos reikalu. Lietuviškas stipendijų fondas ne tik prisidėtų prie to, jog vis dažniau ir dažniau lietuvių pavardės rodytųsi įvairiuose moksliniuose žurnaluose ir respektuotinose knygose, vis dažniau ir dažniau apie lietuvius šnekėtų kultūrinis ir mokslinis pasaulis ir, gal būt, žinotų tai, ką po maskoliška rubrika dirbantys Lietuvos mokslininkai neturi galimybės pasakyti. Ne, šalia viso to, lietuviškas stipendijų fondas prie Lietuvių Bendruomenės *lengvai nenurašytinais dėkingumo saitais* pririštų visą eilę jau bepradedančių atkristi ar jau ir atkritusių jaunų žmonių ir tuo būdu *didintų savo pačios gretas.* Jei mes nenorime būti tokie grubūs ir sakyti, kad ten kur pinigai, ten ir širdis, visgi, gyvenimo išminties pamokyti, turėtume sutikti, kad pinigai šia prasme, na, bent padeda.

M. Drunga

K. MUSTEIKIS

PRISIMINIMŲ FRAGMENTAI

Jau turime geroką pluokštą atsiminimų. Baugu, kad kartais emigrantai perdaug negyventų atsiminimais. Bet, iš antros pusės, gerai, kad tie, kurie ką nors įdomaus pergyveno ar nuveikė, parašo apie tai. Vis tik tai yra brangi istorinė medžiaga.

Ne visi žmonės vienodai supranta, kas yra atsiminimai, ir ne visi vienodai juos rašo. Gal didžiausia atsiminimų autorių klaida ginti viską, ką jie yra nuveikę arba ką galvojo nuveikti. Kartais atrodo, lyg jie rašytų savo Mein Kampf. Kai toks Hitleris ar de Golis rašo panašaus pobūdžio atsiminimus, nieko negali padaryti. Jie vis dėlto sujudino pasaulį. Bet, kai eilinis politikierius arba pulkininkas bando primesti skaitytojui savo Mein Kampf, išeina truputį juokinga.

„Š.... LIETUVIŠKI GENEROLAI"

Tai, kas aukščiau pasakyta, visiškai netaikoma gen. K. Musteikiui, kurio *Prisiminimų fragmentus* neseniai išleido londoniškė Nida (1970, 126 psl., kaina neįrištos 2, įrištos 2.50 dolerių). Tai liečia paskutinių nepriklausomos Lietuvos gyvenimo metų įdomesnius momentus, kuriuos Musteikiui, kaip krašto apsaugos ministeriui ir aukštam karininkui, teko išgyventi. 1934 m. gen. Kubiliūno „sukilimas" pavaizduotas operetiškai. Atrodo, jis toks ir buvo. Truputį operetiškai pavaizduotos ir gen. Raštikio pastangos įsigyti svorį Lietuvos vyriausybėje, ypač po jo vizito Lenkijoje. Atrodo, jos ir buvo truputį operetiškos. Žmogus, kuris norėtų vadovauti tautos likimui, neturėtų rūpintis, ar jo ar Kauno burmistro alga didesnė. *Darbininkas* pasišovė ginti gen. Raštikį, tarp kita ko nurodydamas, kad Raštikis buvo susirūpinęs socialinės lygybės klausimais. Savo ir savo karininkų algų kėlimas ne daug ką bendro turi su socialine lygybe, kuri, iš tikrųjų, buvo labai aktuali Lietuvoje.

Aprašydamas dabar jau istorinį paskutinį ministerių kabineto posėdį, gen. Musteikis, tarp kita ko, pateikia ir tokią smulkmeną. Tas posėdis įvyko 1940 metų birželio 14 dienos naktį prezidentūroje maždaug 8 valandas prieš Raudonosios armijos įžygiavimą. Gen. Raštikio, kaip naujo ministerio pirmininko, belaukiant Musteikis su tuometiniu kariuomenės vadu gen. Vitkausku šnekučiavosi prie lango. Prie jų priėjo K. Bizauskas, tuo metu buvęs ministerio pirmininko pavaduotojas ir pagrindinis Raštikio labinininkas, ir pareiškė: „Š.... lietuviški generolai, nemoka padėties išnaudoti ir atsikratyti Smetonos rėžimo" (105 psl.).

Nėra jokio pagrindo manyti, kad tą be galo liūdną faktą gen. Musteikis būtų prasimanęs. Tai liudija, kas atsitinka su valstybe, kai jos likimas pakliūva į generolų rankas. Ir tai tik kelios valandos prieš krašto okupaciją.

Kai savo laiku pareiškiau, kad buvo Lietuvoje žmonių, kurie sovietinę okupaciją norėjo išnaudoti atsiskaitymui su Smetonos diktatūra, daug kas labai karštai protestavo. Gen. Musteikio pateiktas atsitikimas liudija lygiai tą patį.

Aplamai, skaitant per daug trumpus Musteikio prisiminimų fragmentus apie paskutines nepriklausomos Lietuvos gyvenimo dienas įspūdis gana liūdnas, ar tai sužinant, kad Bizauskas ir kiti siūlė vidaus reikalų ministerį gen. K. Skučą ir Saugumo departamento dir. Povilaitį „paaukoti valstybės gerovei" (sic!), ar girdint, kaip Audėnas ragina nesipriešinti, kad nebūtų sugriauta „gražiai klestinti kooperatyvų veikla", arba abejų kariuomenės vadų pareiškimus nesipriešinti ir „neerzinti rusų" (sic!). Manau, sunkia širdimi gen. Musteikis pagalvojo, kad anksčiau kariuomenė reikalavo vis daugiau pinigų, o dabar pabugo šautuvą pakelti.

KELETAS ABEJONIŲ.

K. Musteikio prisiminimai tikrai bus naudingi „kritiškam istorikui", kaip jis pats įžangoje sako. Pulk. K. Škirpa *Nepriklausomoje Lietuvoje* griežtai paneigia, kad joks vokiečių pareigūnas jam nesiūlė Lietuvai Slovakijos statuso, kaip teigė Musteikis. Šiuo atveju, tur būt, reikia Škirpa patikėti. Tačiau šia proga reikia taip pat pasakyti, kad jeigu toks pasiūlymas būtų padarytas, reikėtų Hitleriui tik į ranką pabučiuoti. Juk, iš tikrųjų, Lietuvai jis nedavė net generalgubernatoriaus, kaip savo laiku darė Rusijos carai. Tokį generalgubernatorių Hitleris pasodino Rygoje. Reikia stebėtis mūsų įgaliotos ministerio Berlyne naivumu manyti, kad šnekantis su antraeiliais Vokietijos užsienio reikalų ir geštapo valdininkais yra lošiama Lietuvos korta.

Kelia abejonių K. Musteikio tvirtinimas, kad skiriant Vincą Vitkauską kariuomenės vadu buvo žinoma, kad jo brolis Nepriklausomybės kovų metu buvo sušaudytas už komunistinę veiklą. Jeigu iš tikrųjų tas buvo žinoma, jokiu būdu jo nebuvo galima tokiam postui siūlyti. Net ir demokratiškiausi kraštai tokių klaidų nedaro. Dėl to paties gen. Vitkausko Musteikis iškelia įdomų faktą. Esą, tame pačiame paskutiniame posėdyje K. Bizauskas pareiškė, kad Molotovas priekaištavo dėl Sovietų Sąjungai palankaus gen. Raštikio atstatymo iš kariuomenės vado pareigų (105 psl.). Dėl to turėtų atpulti visos kalbos apie tariamą Vitkausko prosovietiškumą.

Pagal Musteikį, apskrities viršininkas Giedraitis turėjo sutikti bėgančią Smetonienę „Raseiniuose ant tilto." Raseiniuose nėra nei jokios upės, nei jokio tilto, kuris būtų vertas tilto vardo.

Aplamai, K. Musteikio *Prisiminimų fragmentai* labai įdomi ir labai gražiai parašyta ir išleista knygelė. Atrodo, čia bus gerokai savo nagus prikišęs ir Pranas Čepėnas, padėjęs ją suredaguoti. Skaitydamas gailiesi, kodėl viskas aprašyta taip trumpai. Tikėkimės, kad ir kiti atsiminimų autoriai paseks gen. K. Musteikio pavyzdžiu.

V. Trumpa

NIEKADA NETEKO DAINUOTI TUŠČIOMS SALĖMS

(Atkelta iš 16 psl.)

TIK KARTAIS

Europos operose. Reikia pirmiausia ten pagarsėt, kad tavimi pradėtų domėtis... Džiaugiuos, kad pasisekė Lilijai, o prieš ją Stoškai ar Kaskas...

— *Yra užmetimų, kad solistai visą laiką „zulina" tą patį repertuarą, kad jie reikalauja užmokesčio už koncertus, pasirodymus bažnyčioje ar parengimuose, tuo tarpu, kai kitų sričių menininkai, sakysim: rašytojai, turi veik primokėti, kad jų veikalus kas nors išleistų...*

— Pirmiausia dėl repertuaro. Priekaištai neteisingi. Egzilų muzikų parašyto naujo repertuaro, tiesa, nėra gausu, bet yra. Problema čia yra ta, kad klausytojai tenori tik tokį ar kitokį repertuarą girdėti... Solistas, vieną kartą padainavęs dalyką, kuris publikai nepatiko, antrą kartą nebenori panašių dalykų dainuoti. Išauklėti publiką? Reikia ne sporadiškų pastangų, bet sistematingo darbo. Ar tai egzilui solistui įmanoma?

— Dėl honoraro. Yra tiesa, kad solistai jį gauna. O ar žinote, kad solistas moka $15-$30 už valandos dainavimo pamoką? Ar žinote, kad be nuolatinės treniruotės solistas negali išeit į sceną? O kur pasiruošimai specifiniam repertuarui, už kuriuos solistas turi akompaniatoriui mokėt? Sakyčiau, kad tie priekaištai labai neteisingi, nes nė vienas solistas neišrinko dar ne pusės to, ką jis investavo...

Kalbame apie okupuotoje Lietuvoje išleistus muzikos kūrinius, apie tenykščius muzikus, solistus, plokšteles, įvykius...

— Neseniai gavau didelį gaidų pluoštą iš Lietuvos. Yra tikrai vertingų kūrinių. *Dabar S. Baras sklaido krūvą gaidų.* Va, B. Bagdono „Akimirkos", V. Klovos romansai „Žemė ieško savo bruožų", R. Bajoro „Sakmių suita"... Va, kad ir Bajoro... *skaito* „Perkūnas perpyko už tokį žodį..." *skaito apie vėžį, atbulai plaukiantį, ir vieversį, Dievo prašantį daugiau dirvonų gūžtai krauti...* — Yra labai gerų dalykų. Bandysiu juos dainuoti. Kai kurie labai panašūs į D. Lapinsko kompozicijas. Akompanimentas — čia „plim", toliau vėl „pam pam"..., o viskas palikta solistui...

— Solistų? Mes čia girdėjome tris. Visi geri. Bet nesivaržydamas galiu pasakyti, kad geriausią įspūdį paliko Virgilijus Noreika. Ir nevien dėl to, kad jis (kaip ir aš) tenoras... Neseniai gavau jo plokštelę — Schumano „Poeto meilė" — labai gražus ir geras išpildymas... Jis prilygsta kiekvienam didžiausiam pasaulio tenorui...

—Turiu daug plokštelių. Klausausi savo seno draugo Adamkavičiaus... Klausausi Jono Stasiūno, Vacio Daunoro, K. Šilgalio. Klausau ir gėriuosi... O žinote, ko jiems trūksta? Gerų mokytojų. Jie neatvėstų po dešimties ar penkiolikos dainavimo metų, jei turėtų gerus mokytojus... Gerai, kad Daunoras išvažiavo Italijon, gerai, kad Kaukaitė... Nei čia, nei ten mes tų mokytojų neturim... Reikia geros balso pastatymo mokyklos... Dabar, atrodo, dainuoja, kol jų natūralus, į operą ar konservatoriją atsineštas, balsas neša, o paskui... stop...

— *Esate išleidęs plokštelę. Kokios galimybės? Kokie tiražai? Kokie atgarsiai?*

Tokią plokštelę išleisti Amerikoj kainuotų maždaug 16.000 dolerių. Dėl to, kad čia orkestro muzikantai ima unijos nustatytas kainas, o be jų negali apsieiti. Vokietijoje kainavo maždaug pusę tiek. Tai galėjau padaryti tik su plokštelei išleisti komiteto pagalba, kurį sudarė Danguolė Bartkienė, kun. Ignas Urbonas ir operos solistas Antanas Sprindys. Išleista buvo 3.000 plokštelių, ir džiaugiuosi, kad šiandien veik viskas išparduota. Taigi, turiu prisipažinti, jog ir ekonominės naudos buvo. Nors, kada reikėjo paties savo ir skolintus pinigus investuot—nesitikėjau...

— Atgarsiai — geri. Pasirodo plokštelę perka nevien lietuviai, bet ir svetimtaučiai. Va, paskaitykit kad ir čia...

Skaitau. Rašo po koncertų Australijoj. Adelaidės dienraščio „The News" kritikas James Renfrey sako: (antraštė didelėm raidėm) „Baras — geras, kaip ir jo plokštelės". O rašinį jis užbaigia šitaip: „balsas skambėjo stebėtinai gerai. Tada stebėjausi: gal būt modernioji užrekordavimo technika tą balsą padidino? Šiandien kada išgirdau Barą asmeniškai, galiu jums pasakyti, kad ten nebuvo hocus pocus.")

— Bent mechaniškai, plokštelių išleidėjai gimtajame krašte, atrodo dar daug ko turėtų pasimokinti iš Vakarų. Aparatūra, atrodo, blogesnė, perdavimo technika... Turiu plokštelių, kurių negali grot vien dėl to, kad skylė ne visai vietoj išdurta...

— *Ką davė lietuviška mėgėjų opera čia Čikagoje? Ar joje dirbote iš pareigos, ar dėl ekonominių sumetimų, ar dėl kūrybinio pasitenkinimo?*

— Buvo gal ir pareigos. Kaip žinote, egzilėje kito tenoro lietuviai neturime. Ekonominės naudos, žinoma, jokios, nes nuolatinis išsilaikymas reikiamoje aukštumoje kainuoja žymiai daugiau. Kūrybinį pasitenkinimą turėjau didelį: įgavau platumos, kūrinių pažinimo, bendravau su žmonėmis, kurie gali ir siekia aukščiausio...

Kalbame apie gastroles Australijoj, iš kurių S. Baras ką tik grįžo..

— Nežiūrint mano asmeninių nepasisekimų (virš savaitės išgulėjau lovoj sirgdamas dėl klimato pasikeitimo ir kitokių negandų), turiu prisipažint, kad koncertai labai pasisekė. Daviau keturis koncertus ir vieną pasirodymą televizijoj... Ma ne taip nuoširdžiai sutiko, priėmė, išleido kad geriau tikrai negalima norėt... Mačiau ašaras, girdėjau plojimus iki delnų sutinimo... Palikau ten dalį savęs, o ir pasiėmiau daugiau nei palikau...

— Klausiate, ko linkėčiau jaunam, pradedančiam dainininkui? Linkėčiau daug noro ir kantrybės, kantrybės, kantrybės... Linkėčiau, kad susirastų gerą mokytoją, kuris iš karto pasakytų, ar kas iš jo išeis. Kitaip — būna daug sielvarto ir kančių. O pasipinigauti norinčių mokytojų visur yra. Sakoma, kad dainavime yra 30% balso ir 70% mokyklos. Ir teisingai sakoma...

— *Ko dar savo gyvenime norėtumėt? Iš visuomenės, organizacijų? Kaip žiūrit į solistų ar menininkų iš gimtojo krašto pasirodymus čia? Ar jūsų niekas nekviečia gimtajame krašte pasirodyti?*

—Klausiate, ko pageidaučiau iš visuomenės?

Nieko daugiau. Niekada nedainavau tuščioms salėms... Lenkiu galvą prieš mūsų visuomenę — ji sudarė programas dainuoti, apmokėjo mūsų dainavimo pamokas, padėjo tapti tuo, kuo dabar esu... Norėčiau dar išleisti vieną kitą gerą plokštelę, padainuot viename kitame gerame koncerte, o, virš visa ko, padainuot saviems žmonėms, savame krašte... Megi šiandien, čia gyvendami randame bendrą kalbą ir su kitokiais „istais". O kodėl dažnai nerandame kalbos su savo broliais ir seserimis gimtajame krašte?... Kas jie kalti, kad liko ten, o mes čia... Man oficialiai kvietė į Lietuvą dainuoti kompozitorių sąjunga, kurios pirmininku yra muzikas E. Balsys, mano klasės draugas gimnazijoj. Tada atsisakiau dėl to, kad turėjau važiuoti į Australiją... Iš principo — neatsisakau... Lankau ir lankysiu visus solistų iš Lietuvos koncertus, gėrėsiuosi jų atsiekimais, nes jie mums atneša gimtąjį kraštą, norinčios išlikti tautos aidą... Girdėjau čia, kaip sakiau, tris gerus vyrus... būtų neblogai ir kokią merginą išgirst... Kiek žinia, Giedrė Kaukaitė dabar studijuoja Italijoj... Matyt, mergina turi balsą. Tegul ją atsiunčia į mumyse pasižmonėt...

laiškai

ATSINAUJINKIME LIETUVYBĖJE

Daugelį turime jaunimo: ir čia gimusio ir iš Lietuvos atsivežto. Ar turime kiek tikslesnių davinių apie juos? Atrodo, kad ne.

Puikus, 100% lietuvis pirko iš mūsų namą. Jis — trečios kartos čia gimęs lietuvis. Jo senelis — dzūkas vadinosi Ščesnulevičius, o jau jo tėvas pasikeitė į Chestnut. Jis iki 3-jų metų vien lietuviškai tesuprato, o dabar tik dar po kokį žodį bemoka tėvų kalbos. Taigi, šis 27 m. jaunuolis lietuvių kilmės, bet prie lietuvių nebepritampa.

Tokių yra daugelis tūkstančių; jų daug užaugusių mišriose šeimose. Ir kodėl gi jie ne mūsų tautos nariai?

Mes gyvenimą užpildome įvairiais rūpesčiais — reikalais. Kaip gi kitaip. Koks gi tas gyvenimas be siekimų, darbų, be didesnio ar mažesnio pasireiškimo veiksme. Aktyvizmas — tai gyvos asmenybės požymis, užpildąs jo laisvalaikį. Laikas prailgsta be darbo, ypač naudingo, pozityvaus veikimo, ir todėl veiklieji asmenys valdo pasaulį.

Jeigu mūsų moterys pasidaro pavargusios ar net irzlios nuo to vienodo fabrikuose darbo, o mes, vyrai, dažnas mirkstame „čierkutėje", tai katras gi iš mūsų tokių tėvų gali turėti gana kantrybės auklėti tinkama morale ir tautine linkme mūsų atžalyną? Sumaterialėjimas ir nuolankumas visagaliam doleriui neleidžia mums sukoncentruoti pastangas sulėtinti mūsų atžalyno slinkimą link moralinių ir tautinių pradų nuvertinimo. Jie savo tarpe kalba angliškai, nes esą lengviau surasti tinkami išsireiškimai. Jie gyvenimo prasmę mato jaunatvės džiaugsme, o ne pareigose bei pasiruošime gyvenimui. Jie dažnas nevengia bet kurių aistrų, ar tai būtų rūkalai, ar alkoholis, ar marijuana, ar perdėtas seksualumas. Ar mes tėvai savo jaunimui sugebame įdiegti moralinių vertybių vertinimą, jei mes patys neišdristinai įklimpstame į medžiaginių vertybių besaikinį kaupimą.

Sakome, jei jis šiandien yra komunistas, tai jis jau nebe mūsų tautos narys. Tgi agituojame prieš lankymą koncertų mūsų iškiliųjų dainininkų, atsilankančių iš tėvynės. Neprivalome svaidyti akmenų į tautos palapinę, kurioje telpa įvairių pasaulėžiūrų tautos nariai. Taip, jie visvien mūsų genties nariai, ir lygiai taip pat tie jaunuoliai 100% ar net 50% lietuviškos kilmės, kurie nebekalba lietuviškai. Kodėl mes juos turime niekinti ar net laikyti tautos renegatais? Mūsų aktingos pastangos privalo būti nukreiptos ne į jų smerkimą, bet į ieškojimą priemonių juos suprasti ir juos įsijungti, priimti į savo tarpą tokius, kokie jie šiandien yra. Atsieit, atraskime, suskaičiuokime juos ir mėginkime pradėti su jais bet kurį visuomeninį bendravimą.

Ar mes žinome, kiek jų ir kur jie yra? Kas turėtų juos ieškoti ir registruoti kiekvienoje JAV-ių valstijoje ar mieste? Juk organizuotumas — tai kiekvieno veikimo pradžia. Jei mes žinotumėm, kur ir kiek yra lietuvių kilmės asmenų, o ypač jaunimo, tai gal ir patys nustebtumėm sužinoję, kad jų netaip jau mažai yra. Ar būtų įmanoma juos sukviesti į kokį nors kultūringą subuvimą su anglų kalboje paskaita apie jų tėvų protėvių garbingą šalį, apie senąją, daugelio mokslininkų aukštai vertinamą lietuvių kalbą, paįvairinant neilgą ir nenuobodžią paskaitą nediduke menine programa.

Daug turime prityrusių tautos veikėjų. Bet atgyvenęs partingumas bei ambicingos rietenos mūsų čia augusiam jaunimui mažai besuprantamos. Jų taipgi nevilioja mūsų senių ruošiami subuvimai su karčiaminio pobūdžio vaišėmis.

Jei krikščionis iškelia lozumgą „atsinaujinkime Kristuje", tai aš, savo tautinę kilmę virš visko vertindamas, sakau: atsinaujinkime lietyvybėje.

Brockton, Mass. J. Valiūnas

BATAVIA, DJAKARTA, VILNA, WILNO, VILNIUS

(Lietuviški vardai... AKIRAČIAI, 1970, nr. 4)

Kadangi Jūsų korespondentas savo straipsnyje „Lietuviški vardai ir vardai lietuviškai" AKIRAČIŲ 18-tam numeryje kreipė dėmesį į mano straipsnį „Versailles and Memel" (*Lituanus*, XIV, 1), keldamas abejonių dėl vartojimo nelietuviškų geografinių pavadinimų, rašau paaiškinti. Straipsnio tema liečia Klaipėdos kraštą *prieš* jo inkorporavimą į Lietuvos valstybę, t.y. iki 1923 metų. Iki to laiko, Klaipėdos krašte oficialiai buvo išlaikomi visi seni vokiški vietovardžiai ir iki to laiko Klaipėda oficialiai vadinosi Memel. Toks pavadinimas buvo naudojamas net ir *Lietuvos* valdžios svetima kalba išleistuose propagandiniuose leidiniuose (pvz. Lithuanian Information Bureau, *The Question of Memel* (1924) ar *Le probleme de Memel devant la conference des ambassadeurs* (1923). Tai rašant anglų kalba apie Klaipėdos kraštą prieš 1923 metus, nėra tikslu naudoti Klaipėdą vietoj Memel. Tai įmanoma, tik rašant apie laikotarpį po 1923 perversmo.

Bendrai kalbant, taisyklingiausia laikytis oficialių pavadinimų to laikotarpio, apie kurį rašoma, jei rašoma ne ta kalba, kuri yra de facto oficialioji vietovėje, apie kurią rašoma, ir jei neegzistuoja ypatingos formos rašomoje kalboje (pvz. angliškai Moskva visur tampa Moscow). Tad Jūsų korespondento klausimą apie Indonezijos sostinės pavadinimą nesunku atsakyti. Rašant vakarietiška kalba tenka naudoti vietovardį, kuris buvo oficialus laikotarpy, apie kurį rašoma: jeigu apie šiandieninę Indoneziją — Djakarta, o jeigu apie olandų kolonijalinį laikotarpį — Batavia. Lygiai taip pat, rašant apie XVIII šimtmečio Rusijos sostinę, netikslinga naudoti Leningrad vietoje Sanktpeterburg.

Kiek sunkiau rašyti apie tarpkarinį Vilnių kalboje, kurioje nėra ypatingo pavadinimo tam miestui. Kadangi miestas buvo ginčinamoje jurisdikcijoje, Vakarų kalbos, neturinčios savo formos tam miestui, dažniausiai naudojo neutralų seną rusišką pavadinimą Vilna vietoje Vilniaus ar Wilno. Toks pavadinimas įsigijo vietą diplomatinėje istoriografijoje anglų kalba apie tarpkarinį laikotarpį, tai iš priimtinumo ir toliau naudojamas. Tokio vietovardžio naudojimas rašant angliškai apie šiandieninę Lietuvą jau būtų netikslingas. Pavadinimas Vilnius, kaip kad ir pavadinimas Klaipėda, yra oficialūs bendrai priimtini terminai ir kaip tokie naudojami visomis svetimomis kalbomis, kurios neturi savos ypatingos formos, ir netgi tokiomis kaip rusų ir lenkų, kurios turėdamos savo senas formas dėl vienos ar kitos priežasties atsisakė jas naudoti. Bet visvien netikslinga, rašant istoriją anglų kalba, naudoti lietuviškus pavadinimus vietovėms, kurios rašinio laikotarpy nebuvo Lietuvos valstybės dalys.

Čikaga Romas J. Misiūnas

KARALIENĖS VIKTORIJOS LAIKŲ AUKLĖTINIAI . . .

(DIRVA, 1970.V.15 ir VI.10 d. — E. Čekienė ir J. Grauda)

Drovieji karalienės Viktorijos laikai ir papročiai po šimto metų susilaukė augintinių Klivelando DIRVOJE. Tai labai sveikintinas reiškinys, kad dabar daugumos europiečių, o ypač amerikiečių spauda ir literatūra tapo užgožta vadinamaisiais keturių raidžių žodžiais. Lietuvių kalba tokių trumpų žodžių daug neturi. Pas mus jie dažniau vis iš penkių ar žymiai daugiau raidžių.

Bet AKIRAČIAI vis dėlto su prideramu drovumu vieną priežodį anąkart panaudojo: „Dyka laisvė š.... drasko". Maža to, jau visai be kuklumo čiuposi už dar nepadoresnio ir didžiai gąsdinančio žodžio — nusišlapinti! Tikrai, argi padorus lietuvis kada nors galėtų išdrįsti tokiais neleistinais veiksmais užsiimti?

Už tat dabartinės DIRVOS karalienė Viktorija vargšus AKIRAČIUS ir čiupo už padalkų. Girdi, tai „tikrai" atviro žodžio intelektualų menraštis". Ir ta proga pasveikino AKIRAČIŲ redaktorius už daiktų vadinimą „tikraisiais vardais". Tik nežinia, kodėl tuodu pastarieji žodžiai jos paimti kabutėse. Juk jei nusišlapinimas yra tikras įvykis ir tikras veiksmas, tai jis ir liks nusišlapinimas — tarp kabučių ar be kabučių.

Kaip daugelis lietuviškos spaudos skaitytojų galėjo pastebėti, kaip tik DIRVA pastaraisiais sausrų metais labai jau privalo daugiau drėgmės. Ypač kai ji vis daugiau pavirto ne atviro, bet uždaro žodžio laikraščiu, tur būt, labai patinkančiu kiek galint susiaurintai tautinės srovės mohikanų grupelei, jau besidalinant bendradarbiais su Čikagos gaisrininkų LAISVOSIOS LIETUVOS redakcinės kolegijos nariais. Laimė dar, kad bent p. Emilija Čekienė ton dirvon nepagaili įlieti drėgmės savo gausiais ideologiniais ir politiniais straipsniais, kartais net po du viename numeryje.

Tuo atžvilgiu, kalbant figūratyviai, mūsų drovaus ir uždaro žodžio vėliausio kalibro intelektualė šioje dirvoje nuolat šlapinasi. O iš to šiaip taip ir susidaro tam tikra „tautiškoji srovė". Švari ar drumsta, gili ar sekli — svarbu, kad yra rezultatas.

DIRVA pastaruoju metu susirado ir naują, savo aplinkai atitinkantį humoristą, pasirašinėjantį gan graudžiu slapyvardžiu — Grauda. Tai intelektuálas, pasiryžęs, kaip sakoma, pliekti mūsų gyvenimo negeroves. Bet pirmoje vietoje ir dažniausiai — intelektualus, pasipūtėlius, daunorus, mokytojus, „kultūrtragerius", priešvalstybinių koncertų rengėjus, o ypač AKIRAČIUS už jų stiliaus nepadorumą ir nesiskaitymą su karalienės Viktorijos paliktais ir jos kambarinės Emilijos iš naujo surašomais stilistinės drausmės įstatymais.

Tačiau J. Graudos intelektualinio humoro duomenys ir argumentai mažne dar graudesni. AKIRAČIŲ pavartotiems dei mančiukams jis paskiria DIRVOJE specialų kūrinį, vardu „Apie lietuvišką free speach judėjimą". Ir tą degančią problemą paremia apkaltinimu, kad AKIRAČIAI neišlaiko mokslinio metodo, nes amerikiečių studentų militantų pavyzdžiu kelia „keturių žodžių obalsius" (? gal keturių raidžių?) ir mūsų literatūrinę tradiciją tęsia pagal Petro Cvirkos kadaise išverstą Remarko (gal Remarque?) romaną „Kelias atgal". Dar šlapinimosi procesas nusakomas tiesiog lietuviškai...

DIRVOS humoristo moksliniai metodai ir lietuvių literatūrinių tradicijų pažinimas yra graudžiai genialus. Jis griebiasi angelskos kalbos, ir "free speech" jam būtinai rašosi "speach". Griebiasi priminti literatūrines tradicijas, — ir E. M. Remarque romaną lietuvių kalbon jam būtinai išvertė Petras Cvirka, o ne ilgametis DIRVOS bendradarbis Bronys Raila. Iš tikrųjų Cvirka nieko nėra vertęs iš vokiečių kalbos, nes tos kalbos nemokėjo. Raila romaną vertė iš originalo, ir nebuvo girdėti kaltinimų, kad būtų originalą iškraipęs.

Keista ne tiek dėl nemokšos humoristo, bet dėl redaktoriaus, kuris praleido tokius paistalus. Tačiau tai paaiškina, kodėl DIRVA dabar nuolat prieš lietuvius intelektualus laikosi skystai paleistų vidurių politikos. O tai bus dar vienas įnašas į Viktorijos laikų uždraustų minčių žodyną.

Pr. Narušonis,
Twin Falls, Idaho

KONCERTAI, KURIŲ NEBUVO

(1970/18 ir 19 nr.)

Liaukitės juokus krėtę, ar, dar blogiau, tyčiotis iš savo skaitytojų! Rašote apie koncertus vykusius šen ar ten, visai nepagalvodami, kad netikra informacija, nepagrįstų gandų skleidimas, tik jau jums garbės nedaro. Koks tikslas klaidinti visuomenę?

Aš pats, regis, skaitau ne tiek jau mažai amerikiečių lietuvių laikraščių ir niekur neužtikau jokios žinutės apie Daunoro koncertą. Reiškia, išsigalvojate tai kas jums tik patinka, visai nepaisydami tikrų faktų. Ko gero, imsite rašyti, kad ir Violeta Palčinskaitė skaitė savo poeziją New Yorke, Chicagoje ar Detroite... Kurkas būtų geriau, pirmiau pasininformuoti ir tik tada skleisti žinias atitinkančias tikrovei, bet ne paprasčiausiam "wishful thinking."

Al. Gimantas

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė:..... Zip: .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $5.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

ALp 1752

STASYS BARAS

NIEKADA NETEKO DAINUOTI TUŠČIOMS SALĖMS

Ant vienos sienos, virš pianino, kabo eilė įrėmuotų operų programų viršelių: AIDA, TOSCA, FAUSTAS, LOKYS, CARMEN, KARALIUS MINDAUGAS ir MARAS, PAJACAI, FIDELIO ir kit. O taipgi daug padidintų nuotraukų vaizduojančių operų scenas ar pavienius dainininkus: Joną Butėną, Kiprą Petrauską — „Užrašė man asmeniškai išklausęs „Aidos" įrašo" — Liliją Šukytę... Kitoje kambario pusėje — knygų lentynos. Nuo žemės iki lubų. Jų vidury — patefonas, apsuptas krūvomis plokštelių... Kalbėjomės su solistu Stasiu Baru, gegužės 26 d. atšventusiu penkiasdešimties metų amžiaus sukaktį.

KASDIEN

Klausiame: **koks buvo jūsų kelias į dainos interpretatorių viršūnes?**

— Mano kelias nebuvo lengvas...Pirmą kartą pasijutau turįs balsą ir galįs dainuot dar Klaipėdos Vytauto Didžiojo gimnazijos ketvirtoje klasėje. Man bežaidžiant su vaikinais futbolą, pasišaukė muzikos mokytojas Grudzinskas ir sako: Turėsi dainuot suaugusių chore. Tą sceną stebėjo mano sesuo. Ji paskui sakė, kokia gėda jai buvo stebint, kaip mane purviną, apdriskusį, kruvinais keliais bernioką mokytojas nusivedė į suaugusių choro repeticiją ir pastatė prie... altų. Dainavo „Lietuviais esame mes gimę" ir turėjau merginas sustiprint toje vietoje kur traukė „ . . . . eglė, kur prie Šešupėlės . . ." Kretingos Pranciškonų gimnazijoje dainavau muziko kun. Budrevičiaus statomose operetėse. Viena, atsimenu, vadinosi „Viengungiai", kita — buvo iš šv. Pranciškaus gyvenimo... Visada dainuodavau solo vietas su choru, nes sugebėjau visus perrėkt.

— Gimnaziją baigiau rusų pirmosios okupacijos metais. Jie buvo persunkti neviltim ir nežinojimu. Kaune tuo pačiu metu pradėjau medicinos studijas ir buvau priimtas į konservatoriją. (Į ją patekau konkurso keliu, nes, dėl patalpų stokos, iš kelių šimtų norinčių turėjo atrinkti tinkamiausius). Atsidūriau Vladislavos Grigaitienės klasėje, bet joje išbuvau labai trumpą laiką, nes ji, progai pasitaikius, repatrijavo į Vokietiją... Perėmė Petras Oleka. Prisimenu vieną, daug lėmusią jo pastabą: „Turi gražų balsą, Stasy. Iš tavęs galėčiau padaryt ir tenorą ir baritoną, bet scenoje tau bus sunkios perspektyvos" (turėjo galvoje mano kojų, sužeistą dar Klaipėdos gimnazijoje futbolo rungtynėse). „Matai mane? Esu smulkių rolių dainininkas ir pasimetęs režisorius..." Jo patariamas tęsiau mediciną. Bet čia, netrukus, kaip buožės vaikui, man patarė neužimti suolo universitete... Trumpam mečiausi į veterinariją...

— Daug ką nulėmė susitikimas su solistu Jonu Butėnu. Jis pasakė: „Nesvarbu, Stasy, ar turėsi pinigų, ar ne. Su tavim dirbsiu ir padarysiu iš tavęs dainininką". Tai buvo vokiečių okupacijos metais. Mano pirmas pasirodymas buvo Jėzuitų bažnyčioje, kur bažnytinio koncerto metu giedojau Bizet „Agnus Dei". Vėliau buvo J. Butėno studijos mokinių koncertas karininkų ramovės salėje, po kurio kritikai išgyrė mano balsą. O studijoje tada, be kitų, kurių neprisimenu, dainavo ir Valentinas Adamkavičius (dabar solistas Lietuvos operoje), Povilas Rutenis (dabar dainuojąs Australijoje), Indrikonis ir kiti...

— Pasitraukus į Vokietiją ir karui pasibaigus, J. Butėnas manęs nepamiršo. Apsigyveno Augsburge, o aš ištisus mėnesius po du kartus į dieną naudojausi ta reta proga ir su dideliu užsispyrimu lankiau dainavimo pamokas.

J. Butėno ir Jeronimo Kačinsko priežiūroje paruošiau ir savo pirmąjį repertuarą. Pirmas rečitalis ir įvyko Augsburge 1947 metais. Vokietijoje tada per penketą metų dainavau maždaug poroje šimtų koncertų.

Daugumą jų dainavau su A. Dambrauskaite, Jonu Butėnu. Vėliau su J. Krištolaityte, J. Šeštakauskiene, jau dabar mirusiu Antanu Paukščiu ir su muzikais J. Kačinsku ir Algiu Šimkumi. Su Antanina Dambrauskaite, Izabele Motiekaitiene, Ale Kalvaityte ir Ipolitu Nauragiu padarėme dvi išvykas į Angliją, kur, prof. Vl. Jakubėnui akompanuojant, davėme apie šešiasdešimt koncertų.

Solistas atneša šešetą impozantiškų albumų, kuriuose suklijuotos iškarpos iš laikraščių, įvairiomis progomis talpinusių recenzijas apie jo pasirodymus. Anglijos gastrolių recenzijos užima veik visą knygą.

— Pirmas pasirodymas šiame krašte (atvažiavau 1949 metais) buvo čia, Čikagoje, geležinkelių parodoje. Tada ir dirbau prie geležinkelių pradžioje su šluota, o vėliau su pneumatiniu plaktuku... Studijoms laiko nebuvo. Reikėjo užsidirbti minimalinei egzistencijai sau ir šeimai. Kiek vėliau su Alice Stevens ansambliu, Ipolitu Nauragiu ir Aleksandru Kučiūnu pasirodžiau Orchestra Hall... Dainavau su Ana Kaskas, Polina Stoska, kurios, kaip žinote, dainos horizonte buvo tikrai didelės žvaigždės... Gausūs koncertai JAV ir Kanados miestuose buvo prošvaistės mano darbininkiškoje buityje. Keistas jausmas apimdavo, kai reikėdavo darbo rūbą pakeisti į puošnų koncerto aprėdą... Dar sunkiau būdavo, kai reikėdavo jį nusivilkti, pamiršti gausius plojimus ir vėl įsilieti į pilką kasdienybę... Pneumatinių plaktukų muziką...

— Atsimenu, kada Scrantone, Pa., lietuvių tautinės bažnyčios klebonas kun. Valadka po koncerto manęs paprašė pagiedoti jo bažnyčioje. „Tu, ateivis, neturtingas žmogus", sako „pagiedok mums bažnytiniame koncerte ir gausi penkis šimtus dolerių".

Pagalvojau: kaip aš čia, geras katalikas būdamas, giedosiu atskalūnų bažnyčioje! Dar savo tėvo bičiulio, miesto graboriaus Steponauckio, pakusytas ėmiau ir atsisakiau... Bet tada atvažiavo visų gerai žinomas solistas Algirdas Brazis, padainavo ir atsiėmė honorarą. O aš ir po šiai dienai kremtuosi... O geras vyras buvo tas klebonas...

— Kada po koncertų Bostone su simfoniniu orkestru (diriguojamu J. Kačinsko) grįžau į namus (Gary, Ind.), visas muzikinis gyvenimas ėmė suktis apie operas, kurias statė vyrų choras (vėliau išvirtęs į operos chorą), kurio vadovais tada buvo solistas V. Baltrušaitis ir muzikas A. Kučiūnas. Kolegos ir bičiuliai ragino vykti į Italiją studijuoti. Pagrindą davė kleb. Užubalio suorganizuotas komitetas Kanadoje. Ir žmona, kuri, su dviem jaunom dukrom likusi, ryžosi dirbti ir tvarkytis, mane skatino važiuoti. Vyrų choro suruoštas atsisveikinimo koncertas davė pirmąją finansinę paramą.

— Mokiausi pas žinomą dainininkę Maria Cascioli. Tai buvo įtempto, sunkaus, bet taipgi ir didžiai vaisingo darbo metai... Beje, ten, Romoje susibičiuliavau ir su garsiuoju solistu Boris Christoff. (Kiek žinau, prieš pora metų jam ant smegenų atsirado augulys ir jis nebedainuoja).

— Grįžus į JAV, prasidėjo darbas su mūsų opera ir papildomas darbas su mano paskutiniu dainavimo mokytoju Dimitri Onofrei. Koncertai su garsiąja Lili Ponds, išvykos su soliste A. Stempužiene į Pietų Ameriką, bendradarbiavimas su kitais mūsų operos solistais (D. Stankaityte, P. Bičkiene, D. Mongirdaite, R. Mastiene, A. Braziu, J. Vazneliu ir kt.), susitikimai su kompozitorium Darium Lapinsku įskėlė naujas kibirkštis, sužadino naują ugnį...

— Beje. Grįžus į Čikagą, kažkokia jėga paskatino stoti į metinį Chicago Tribune ruošiamą konkursą. Ir ką gi? Iš keliolikos šimtų dainininkų laimėjau pirmąją vietą vyriškuose balsuose. Dainavau Soldier Field šimtatūkstantinei auditorijai... Tiesa. Į konkursą įstojau kaip Stasys Baras (Kaip žinote mano pavardė iki tol buvo Baranauskas). Taigi pradžioje tautiečiai netgi nežinojo, kas čia toks laimėjo... Nuo to laiko taip ir pasilikau — Baras...

— Nors į šį klausimą jau atsakėte, bet pakartosiu jį dar: Ką gi atsiekė mūsų solistas egzilėje ir kokio atpildo jis už tai norėtų?

— Žinote: lietuviui solistui svetimame krašte nėra lengva. Jis neturi užnugario, neturi stipendijos, neturi globos... Bet turi išskėstom rankom laukiančią publiką, ir tai jau yra labai daug. Už tai verta daug savęs atiduoti. Ko atsiekėm? Va, pasiskaitykite kad ir čia. Ką rašo visoje Amerikoje žinomo laikraščio „Christian Science Monitor" recenzentas po mano koncerto Bostone.

Skaitau: „...Jo dramatiškas dainavimas buvo priimtas šauksmais „bis", taip retai girdimais mūsų koncertų salėse".

Po visų jūsų tikrai neeilinių laimėjimų argi nebuvo progų, kaip čia sakoma, „įsilieti į tarptautinius vandenis", ar, taip sakant, užsidirbti duoną iš savo tikrosios profesijos?

— Žinoma, kad buvo... Po studijų Romoje, Ballhausen-Schmit agentūra Miunchene kvietė pasirašyti sutartį su trimis Vokietijos operos teatrais... Pagalvojau: kokiose sąlygose bus vaikai, kaip jausis žmona, kaip jausiuos aš pats, be lietuviškos aplinkos, be draugų... Po *Chicago Tribune* konkurso laimėjimo trumpai vaikščinėjau po JAV miestus (kartu su solistė P. Bičkiene ir bosu Bondon) amerikiečių impresarijaus globoje. Pamačiau, kad čia koncertais pragyvenimo neuždirbsi... Prasiveržt į operinę sceną man trukdė ir mano fizinis trūkumas, apie kurį jau kalbėjau... Iš tikrųjų, kaip tik dėl to, net nebandžiau... Šiandien pasisekė Lilijai Šukytei: ji dainuoja Metropolitan operoje. Bet kiek gi yra pastovių operų šiame krašte? Dvi ir dvi pusės? Paklausa maža. Šimtai amerikiečių solistų dainuoja

(tęsinys 14 psl.)

NE PRIE PNEUMATINIO PLAKTUKO